CİLT: 10 YASAMA YILI : 1

DANIŞMA MECLİSİ TUTANAK DERGİSİ

151 inci Birleşim

15 Eylül 1982 Çarşamba

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	354
II. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI	354
1. — İade-i Muhakeme yönünden incelenmek üzere taammüden adam öldürmek suçundan ölüm cezasına hükümlü Adem Özkan'a ait dava dosyasının, Başbakanlığa gönderilmesine dair Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğinin tezkeresi. (3/431)	354
III. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER	355
1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu.(1/463) (S. Sayısı : 166, 166'ya 1 inci Ek)	355:435

I. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bu Birleşim dört oturum yapan Genel Kurulda :

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısının maddeleri üzerindeki görüşmelere devam edilerek; Tasarının 193, 195, 196, 197 ve 198 inci maddeleriyle Anayasa Komisyonundan gelen 83, 94, 106, 109, 111 ve 112 nci maddeleri yapılan görüşmelerden sonra kabul edildi. Tasarının 190, 191, 192 ve 194'üncü maddeleri değişiklik önergeleriyle birlikte Anayasa Komisyonuna verildi.

15 Eylül 1982 Çarşamba günü saat 09.00'da toplanmak üzere Birleşime saat 22.55'te son verildi.

M. Vefik KİTAPÇIGİL
Başkan
Başkanvekili

Evliya PARLAK	*Mehmet PAMAK*
Kâtip Üye	Kâtip Üye
Kamer GENÇ	*İmren AYKUT*
Kâtip Üye	Kâtip Üye

BİRİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 09.00

BAŞKAN : Başkanvekili Fenni İSLİMYELİ

KÂTİP ÜYELER : Kamer GENÇ, İmren AYKUT

BAŞKAN — Danışma Meclisinin sayın üyeleri; 151 inci Birleşimi açıyorum. Çoğunluğumuz vardır, görüşmelere başlıyoruz.

II. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — İade-i Muhakeme yönünden incelenmek üzere taammüden adam öldürmek suçundan ölüm cezasına hükümlü Adem Özkan'a ait dava dosyasının, Başbakanlığa gönderilmesine dair Millî Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğinin tezkeresi. (3/431)

BAŞKAN — Millî Güvenlik Konseyinden gelen bir tezkereyi okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

İlgi : Başbakanlık Personel Genel Müdürlüğü 2.9.1982 gün ve 19. 301-10931 sayılı yazı.

İade-i Muhakeme yönünden incelenmek üzere, ilgi yazı ile istenen taammüden adam öldürmek suçundan Balıkesir Ağır Ceza Mahkemesinin 28.6.1976 gün ve Esas 1976/396, Karar 1976/426 sayılı ilamı ile ölüm cezasına hükümlü Adem Özkan'a ait Dava Dosyasının 11.11.1982 tarihinde Başkanlığınıza gönderilmiş olduğu kayıtlarımızın tetkikinden anlaşılmıştır.

Mezkûr dosyanın Başbakanlık Makamına gönderilmesini emirlerinize arz ederim.

Suat EREN
Tümgeneral
Millî Güvenlik Konseyi
Genel Sekreter Koordinatörü

BAŞKAN — Bilgilerinize sunarım.

III. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu. (1/463) (S. Sayısı : 166, 166'ya 1 inci Ek) (1)

BAŞKAN — Sayın üyeler;

Anayasa Tasarısı üzerindeki müzakerelere devam ediyoruz.

Komisyondan gelen maddeleri sırasıyla müzakereye alıyorum.

48 inci maddeye geçiyoruz.

Komisyondan gelen 48 inci madde metnini okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 24 . 8 . 1982 tarih ve 134 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 48 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

F) Kamulaştırma

Madde 48. — Devlet ve kamu tüzelkişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidirler.

Kamulaştırma rayiç bedel üzerinden yapılır. Rayiç bedelin hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir.

Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir.

Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleriyle iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırılan taşınmaz mallar ile kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödeme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; Bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçiye veya küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

Kamulaştırılan taşınmaz mallar, kamulaştırma bedelinin kesinleştiği tarihten başlayarak beş yıl içinde o kamu hizmetine fiilen tahsis edilmez veya üzerinde kamulaştırma amacına uygun tesisat yapılmayarak olduğu gibi bırakılırsa beş yılın sonunda, taşınmazı kamulaştırılanın veya mirasçılarının mülkü geri isteme hakkı doğar. Bu hakkın kullanılma süre, usul ve şartları kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Sayın üyeler;

Bu maddeyle ilgili on önerge mevcut idi. Bunların tamamı okunmuştu ve bir önerge; Sayın Barangil'e ait önerge oylanmış bulunuyordu.

Şimdi, Sayın üyelerden yeni metin üzerinde bir diyecekleri olup olmadığını soracağım; ondan sonra da önergeler üzerinde müzakere açılmadığı için, mevcut usulümüz içinde müzakere açacağım.

Sayın Barangil'den başlıyorum.

İBRAHİM BARANGİL — Kabul edilmiş oldu efendim.

BAŞKAN — Evet, teşekkür ederim.

Onu takip eden önerge Sayın Eryılmaz'ın önergesidir, yeni metin üzerinde bir diyeceğiniz var mı? Önergeniz dikkate alınmamış ise, lütfen açıklama yapınız; bu önergeler okunmuş bulunuyordu.

AZMİ ERYILMAZ — Var efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Eryılmaz.

AZMİ ERYILMAZ — Sayın Başkan, Danışma Meclisinin saygıdeğer üyeleri;

1961 Anayasasının 38 inci maddesi ve bir tesadüf eseri olarak bugünkü Anayasanın 48 inci maddesi Türkiye'nin kalkınmasını sağlayacak bir Anayasa maddesidir. 20 yıldan beri hassasiyetle bütün çevrelerce kabul edilmiş olan çırılçıplak bir gerçek var ki, bu kamulaşırma maddesi 20 yıldan beri uygulama alanına konulamamıştır. O şekilde uygulama alanına konulamamıştır ki, daha önceki Anayasa maddeleri daha müsait olduğu halde... 1961 Anayasası müsaitti. On yıl sonra 12 Mart muhtırası verildi; 12 Mart muhtırasında «Reformlar yapılamamıştır» diye bir madde ihtiva etmekteydi.

12 Mart muhtırasından sonra Nihat Erim Hükümeti bu Yüce Mecliste oybirliğine yakın bir ekseriyetle 38 inci maddeyi değiştirdi.

---

(1) 166 ve 166'ya 1 inci ek S. Sayılı Basmayazı 4 Ağustos 1982 tarihli 120 nci Birleşime ait Tutanağın sonuna eklidir.

38 inci maddeyi hangi şekilde değiştirdi? Yüce Meclisin ıttılaına arz etmek istiyorum. 38 inci maddeyi evvela «Bedel takdirinde» değiştirdi, 38 inci maddeyi şu şekilde değiştirdi : «Bir mülkün bedelini en iyi bilen o mülkün sahibidir. Bineanaleyh, bu mülkün sahibi vergi değerini bir olarak beyan ederken, rayiç bedel takdirinde bunun 20 misli olarak değerlendirilmesi kamu yararıyla, mülk hürriyetiyle bağdaşamaz.» dedi ve kamu yararını ve mülk hürriyetini dengelendirdi. Keban Barajına 300 milyon lira takdir edilmişti; bilirkişi oyunlarıyla Keban Barajının istimlak bedeli 2 milyarı bulmuştur. İstanbul istimlakleri de aynı şekildedir. Bunu kim söylüyor? Bunu 12 Marttan sonra kurulan Meclisin üyeleri oybirliğiyle kabul ediyor.

Bir çıkmaz karşısındayız; Devlete vergi verirken vergini uçuz ödeyeceksin, az ödeyeceksin, bu istimlak edilirken bunun 20 mislini alacaksın.. Bu devleti soymaktan başka bir şey değildir.

İşte bizim birinci olarak üzerinde durduğumuz nokta bu nokta idi. Bu noktaya karşı itirazlar şu şekilde : «Efendim, vergi az beyan edilirmiş... Bizim Emlak Vergisi Kanununa göre vergi beş senede beyan edilirmiş...»

Yüce Meclisin sayın üyeleri; bu Emlak Vergisi Kanunun içerisinde olan bir kusurdur; bu düzeltilemez mi? Bir yılda beyan edilemez mi, başka türlü olamaz mı?..

Bu bakımdan biz, vergi kanunlarında yapılan bir noksanlığı burada ileri sürersek o zaman büyük bir yanılgının içerisine düşmüş oluruz.

Tekrar söylüyorum, bu konuda millî irade, millî temsilciler oybirliğiyle karar vermişlerdir. Biz bunların gerisine düşmek istemiyoruz. Bu birinci nokta.

Kamulaştırma yalnız şahısların şehirlerdeki evlerinin kamulaştırılması değildir. Kıyıların kurtarılması için, Türkiye'nin turizme açılması için, (Ki, bunun burada altını çizerek söylüyorum). Ortadoğunun petrolü ne ise, bizim kıyılarımız odur. Ortadoğunun petrolu birgün tükenir; ama bizim kıyılarımız tükenmez. Yalnız madde bu haliyle geldiği takdirde bizim kıyılarımız şimdiden tükenmiş sayılır.

Bu maddeden önce 47 nci maddeyi Yüce Meclisiniz kabul etti. Gönlüm razı olmadı. O madde de inşallah; çünkü bir ihtimal kaldı, sonuncu merci biz değiliz, o madde de inşallah düzelecektir. Temennim budur; çünkü özel mülkiyete kıyılarda, yasaklanmış bölgelerde müktesep hak verilmiştir. Bu müktesep hakkın tarifi de mümkün değildir. 47 nci maddedeki bu azîm hatayı 48 inci maddede de aynı şekilde yaparsak, tarihe karşı mesul oluruz. Bundan önce 20 senede, daha müsait Anayasa maddesi hükümleri olduğu halde, kalkınma hamlesinin hiçbirini gerçekleştirememişizdir. Eğer Türkiye kalkınmak istiyorsa, eğer Türkiye'nin kıyıları kurtulmak istiyorsa, Türkiye'nin ormanları kurtulmak istiyorsa, Türkiye'de tarım reformu, toprak reformu gerçekleştirilmek isteniyorsa, bu sloganların önüne geçilmek isteniyorsa, toprak sahipleri dahi kendilerini emniyete almak istiyorlarsa, bunun gerçekleşmesi lazımdır. Aksi takdirde hiçbir şeyi olmayan kimseler, hukukî emniyet içerisinde olamazlar.

Orta sınıf yıkılmıştır. Sayın Aldıkaçtı bu kürsüden «Buna hep beraber katlanalım» demişlerdi. Ben de kendilerine yine hep beraber katlanalım diyorum; ama sıkılacak kemerlerinde delik kalmayan kimseler mi buna katlansın? Orta sınıf yıkılmış, onlar mı katlansınlar? Kimler katlanacak buna? Elbirliğiyle, enflasyondan dolayı eğer zengin olanlar varsa onlar da katlansınlar.

BAŞKAN — Toparlamanızı rica ediyorum Sayın Eryılmaz.

AZMİ ERYILMAZ — Bu, arz etmek istediğim birinci husustur.

İkincisi, beş yıllık süre kafi değildir. Komşu ülkelerde ve bunu uygulayan ülkelerde 20 yıllık, 30 yıllık, 40 yıllık süre vardır. 1961 Anayasasındaki 10 yıllık süre az geldiği için, 12 Mart muhtırasından sonra bu süre 20 yıla çıkarılmıştır. Esasında kanun maddesi küçük çiftçileri korumaktadır.

Hassasiyetle üzerinde durduğum üçüncü nokta; burada, Yüce Meclisin kabul etmiş olduğu bir kanun maddesi, sonuncu fıkrayla ortadan kaldırılmış durumdadır. Bu madde de Konseyden geçmiş vaziyettedir, Konseyin kabul ettiği kanunları, Konseyin kabul ettiği müesseseleri burada işlerine geldiği zaman alan ve işlerine geldiği zaman bunları kaldıran bir zihniyete asla katılamıyorum.

BAŞKAN — Sayın Eryılmaz, süreniz dolmuştur, lütfen...

AZMİ ERYILMAZ — Bu bakımdan, 48 inci madde hakkındaki reylerinizi, yüksek vatanseverlik duygularınıza sığınarak, ona göre vermenizi istiyorum; tarih karşısında mesul duruma düşmemek için.

Saygılarımı arz ederim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın üyeler, diğer önerge sahiplerinden de sormak istiyorum :

Sayın Baysal, sizin yeni metin üzerinde bir diyeceğiniz var mı?

ORHAN BAYSAL — Yok efendim, dikkate alınmış önergem.

BAŞKAN — «Dikkate alınmıştır» diyorsunuz, teşekkür ederim.

Sayın İnal, sizin yeni metin üzerinde, verdiğiniz önergeye göre bir diyeceğiniz var mı efendim?

SALİH İNAL — Yok efendim, önergem nazarı itibara alınmış efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Yarkın sizin bir diyeceğiniz var mı?

ŞERAFETTİN YARKIN — Arz edeceğim efendim.

BAŞKAN — Var. Bir dakika müsaadenizi rica ediyorum.

Sayın Tutum?.. Burada yoklar.

DÜNDAR SOYER — Önergede benim de imzam var Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Tutum olarak yalnız bir tek imza var Sayın Soyer.

DÜNDAR SOYER — Diğer önergede var o zaman.

BAŞKAN — Bir başka önerge belki olabilir, evet.

Sayın Yarkın, yine sizin bir önergeniz var; son fıkranın metinden çıkartılmasıyla alakalı.

ŞERAFETTİN YARKIN — Sayın Başkan, usul bakımından bir şey arz edebilir miyim?.. Eğer fıkra fıkra oylayacaksanız şayet, rayiç bedelle ilgili...

BAŞKAN — Sayın Yarkın, sualime kesin cevap istiyorum. Sizin iki önergeniz var; bir tanesini biraz evvel arz ettim, diğeri son fıkranın metinden çıkartılmasıyla ilgilidir. Yeni metni okudunuz. Bir diyeceğiniz var mı, onu soruyorum efendim.

ŞERAFETTİN YARKIN — Var efendim.

BAŞKAN — Varsa bekleyiniz efendim, onu işaret ediniz, bekleyiniz; sırası gelince önergenizi muameleye alacağım.

Sayın Vardal, Sayın Uzunoğlu... Sizin, yeni metinle ilgili bir diyeceğiniz var mı?

İSA VARDAL — Evet efendim, var.

BAŞKAN — Var.

Sayın Güray?..

S. FERİDUN GÜRAY — Sayın Başkanım, benim üç önergem var. Bunlardan rayiç bedelle ilgili olanı tartışmayacağım; ancak diğer iki önergem bana göre önemlidir, tartışılmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Bunlardan bir tanesi, «Son fıkrasına aşağıdaki cümlenin eklenmesi...» Bunu tartışmak istiyorsunuz. Diğeri «Kamulaştırma derhal yapılmaması hallerinde mülkiyet hakkı en çok beş yıl süreyle...» Bunu da tartışmak istiyorsunuz?

S. FERİDUN GÜRAY — Evet efendim.

Sayın Eryılmaz'ın önergesi üzerinde söz almak isteyen üyemiz?. Sayın Erginay, aleyhinde buyurunuz efendim.

AKİF ERGİNAY — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Sayın Eryılmaz'ın ifadelerinden anladığıma göre, rayiç bedel yerine, kamulaştırmada vergi değerinin esas alınması istenmektedir.

Değerli arkadaşlar;

Emlak Vergisi Kanunumuzun vergi değeri bakımından koyduğu esas, eskiden takdir esasıyken bu Kanunla beyan esasına geçilmiştir. Yani mükellefler mülklerinin değerini herkesten daha iyi bildikleri için, onların beyanına itibar edilmesi usulü kabul edilmişti, fakat ilk zamanlar beş senede bir verilmesi gereken bu beyanname sonradan dört seneye indirildi; halen de Bakanlar Kurulu kararıyla daha da kısaltılabilir.

Bir mülkün değerini sahibinin en iyi bildiği şeklindeki ifade her zaman doğru değildir; fakat aslında vergi kaçakçılığı bakımından, vergi kaçırma bakımından (Çünkü, Emlak Vergisinde kaçakçılık suçu işlenmiş sayılmaz) eksik beyanda bulunulabilir. Aradan dört sene geçtiği taktirde, bunun değeri yükselince, istimlake intikal eden fiyatın eski bedel üzerinden olması bir defa haksızlıktır gibi geliyor bana. Gerçekten, o değer üzerinden istimlak edilmesi, aynı gayri menkul sahibinin artan bir fiyat dolayısıyla aldığı bedelin aynı gayri menkule tekabül eden bir başka gayri menkul almasını imkânsız kılar.

Mülkiyet hakkını mukaddestir diye kabul ettik. Böyle bir hakkı, fiilî enflasyonist bir devrede bir nevi azaltmak zannediyorum ki, Anayasa bakımından da yerinde bir hareket olmaz. Rayiç bedelde ileri sürülen kabahat şu : «Efendim, öyleyse kendisi gayri menkulün değerini gerçeğe uygun olarak bildirseydi...» Bilemezdi; bilemezdi değerin tamamını. Kaldı ki, bilse bile zaman içerisinde bunun değerinin yükselmiş olması, kendisinin haksızlığa uğramasını intaç eder.

Rayiç bedelin tespiti bakımından yine de ben, mükelleflere bir haksızlık yapıldığını düşünürüm.

Eğer ben mülk sahibi olarak Emlak Vergisi beyannamemi değerinden eksik olarak bildirmişsem, bir kısım itibariyle kabahat bende değil, doğrudan doğruya idarededir. İdare gelir; çünkü yetkisi var, takdirini yapar, miktarını tespit eder, senin söylediğin gibi bir değil beştir der ve onun üzerinden vergisini alır; dolayısıyla da yarın istimlak edilirse bu beş değer üzerinden de ödenir.

Bu itibarla, tek taraflı düşünmemek gerekir kanaatimce. Rayiç bedel bakımından bugünkü enflasyonist durumda, ekonomik anlamda hakların korunması bakımından bunu kabul etmek gerekir.

Keban'da usulsüzlük olmuşsa, Keban'da haksızlık olmuşsa rayiç bedel bakımından değil, tezyidi bedel davaları bakımından oradaki birtakım oyunların sonucu olduğu söyleniyor.

BAŞKAN — Toparlamanızı rica ediyorum Sayın Erginay.

AKİF ERGİNAY — Son olarak bu kıyılardaki müktesep hakkın hıfzı bakımından konan hükmü de ben doğru bulurum. Neden? Eğer o hak zaten zamanın kanunlarına göre verilmişse, o artık hakkı müktesep olmuştur; ama halen tapuda bu hak yanlış bir şekilde intikâl etmişse, kanun çerçevesinde yapılmamışsa, zaten yine bu kanun çerçevesinde haklılık ortaya çıkmamış olur. Bu itibarla, tahmin ederim ki, oradaki hususta da bir yanlışlık yoktur.

Sayın Eryılmaz'ın beş yıl hakkındaki fikirlerine iştirak ediyorum. Çok teşekkür ederim, hürmetler, saygılar.

BAŞKAN — Sayın Eryılmaz'ın önergesi üzerinde söz almak isteyen?.. Sayın Öney lehinde buyurun efendim.

TÜLAY ÖNEY — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Kamulaştırma ile ilgili bu madde bundan üç, dört ay önce Meclisimizde yeniden müzakerelere konu olmuştu başka bir vesileyle; fakat bu bedel konusu da yeniden aramızda tartışılmıştı.

Birinci görüşmeler sırasında Komisyon Sözcüsünün yaptığı açıklamaları dikkatle izledik ve dinledik. Şu anda Sayın Eryılmaz tarafından verilen önergeyi tartışıyoruz.

Sayın Erginay'ın mesele hakkında yaptığı açıklamaları kısmen doğru kabul etmek mümkün olabilir. Yani ülkemizde gerek bilgisizlik, gerekse başka nedenlerle (Ki, bu nedenlerin ne olduğu hepimizce çok iyi malumdur.) gayri menkulünün değerini düşük göstermek söz konusudur. Bir an için düşünelim ki, bunlar iyi niyetle yapılmıştır, sadece bilgisizliğe dayanmaktadır. Böyle bile olsa, düşük bir değer üzerinde yıllarca Devlete vergi ödeyipte, Devletin kasasına girmesi gereken kaynağı az tutan bir kişinin, o gayri menkulünden bir yarar sağlaması gerektiği zaman da, bunun karşılığında her halde bir ölçüde aradan geçen zamandaki kaybı önleyecek bir durumla karşı karşıya gelmesi gerekir.

Sayın arkadaşlarım;

Böyle bir şeyi savunmak mümkün değildir. Kanunlarımıza göre bilmemezlik zaten bir mazerette değildir, bunu hepimiz biliyoruz. Kanunlarımız bugün için emlak değerlerinin beş yılda bir veya dört yılda bir yapılmasını öngörmektedir; fakat bu da önemli olamaz. Gerekirse iki yılda bir veya her yıl gayrimenkullerin bedellerini ilan etmek veya beyan etmek sistemi getirilebilir.

Kamulaştırma konusunda Anayasada rayiç bedel şeklinde bir tabirin kesin bir biçimde yer almasının sakıncalı olduğu kanısındayım. Yine vergi değeri şeklinde bir ibarenin yer alması zorunludur; ancak eğerki gayri menkulün sahibi tarafından vergi değeri esası çok büyük bir sakıncaya yol açacaksa, kamulaştırma sırasında kendisine bir kere daha değer beyan etme hususu getirilebilir; bu aradaki farkı kendisinden bu şekilde vergi olarak tahsil etmek kaydıyla.

Aksi halde, Devletin yıllarca devamlı düşük gösterilmiş değerler üzerinden zarara uğramasının sürdürülmesini müdafaa etmek kanımca mümkün değildir. Anayasaya konacak olan bir hüküm konusunda zannederim yeteri kadar titizlik göstermek gerekir. Yıllarca değişmeyecek olan, değişmeyeceğini varsaydığımız bir biçimde rayiç bedel esasını getirmenin sakıncalı olduğunu tekrar vurgulamak ister, Sayın Eryılmaz'ın önergesine bütünüyle katıldığımı ifade etmek isterim.

Teşekkür ederim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Eryılmaz'ın önergesinin lehinde ve aleyhinde konuşulmuştur.

Komisyonun görüşünü tekrar rica ediyorum. Buyurun efendim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Konuşan arkadaşlarımızla Komisyon görüşünün arasında temelde bir fark olmamasının rahatlığı ile sözlerime başlamak istiyorum.

Kesinlikle Devletin hakkı olan verginin kaçırılmasına biz de karşıyız. Burada üç kavram ortaya çıktı; gerçek değer, vergi değeri ve rayiç değer. Vergi değeri diyen arkadaşlarımız da, Sayın Öney'in kabul ettiği gibi bazen bir kişide dahi olsa büyük haksızlıklara sebebiyet verebilir. Önemli olan aynı zamanda Devletin vergi almasını emniyete almaksa, ilk müzakereler sırasında anlatmıştık, eğer Genel Kurul kabul ederse bunu metne de alırız, mana esasen bizim metnimizde vardır, bunun çözümü zannediyorum şu şekilde olmak lazımdır.:

Biz diyoruz ki, rayiç bedelle kamulaştırılır. Tabiatıyla şimdi bir vergi sorunu çıkacak; yani vergi değeri ile rayiç değer arasında bir fark varsa, Devlet geçmişe de etkili olmak üzere vergi kanunlarımıza göre ne kadar miktarı ceza olarak alacaksa, eğer varsa, gayri menkul kıymet artışı vergisi varsa bunları da alacaktır, hatta gayri menkul kıymet artışı vergisi genelde kaldırılsa bile, özelde bu hâl için konulabilir.

Evvelce söylediklerimizi tekrar etmemek için belirtelim ki, rayiç bedel deyince; bu o şahsın istediği bedel değildir, bire yirmi değildir. Rayiç bedel, yasayla hesaplanabilir. Arz etmiştim, rayiç bedelin kanunla nasıl hesaplanacağına dair esaslar getirilebilir. Rayiç bedelin hesabında vergi beyanı bir unsurdur; ama Devletin de bazı ödevleri vardır. Örneğin; üzerinde yapı bulunan taşınmazların kamulaştırılması bakımından arz etmiştim; her yıl yapıların metrekare maliyeti Devlet tarafından ilan edilir. Şimdi bir devlet düşününüz ki, 1982 yılında yapı maliyetini 20 bin lira olarak ilan ediyor, vatandaşımız da şu veya bu sebeple 1000 lira olarak beyan etmiş, Devlete yakışan kendi maliyet esaslarına göre kamulaştırma mı yapmaktır, yoksa «1000 lira dedin, 1000 liradan paranı ödüyorum» deyip, bir yurttaşı, hele de bu konutuysa sokağa mı atmaktır.

Aradığımız bir akıl yoludur. Değerli arkadaşımız Şengün'ün önergesinde vardı, biz o ihtimali hem gerekçe olarak, hem mana olarak benimsiyoruz. O diyor ki, gerçek değer olsun. İşte aradığımız rayiç değer bu gerçeği bulmaktır, bunun için de Devletin elinde imkânlar vardır, yasalar çıkabilir. Esasen bu yasalar vardır da, Bayındırlık Bakanlığı Genel Şartnamesi vardır; binalarda metrekare fiyatının her yıl neye isabet ettiğini ilan eder. Şimdi böyle bir durumda Devlet bile bile kendi yaptığı hesaba göre maliyeti 10 milyon olan bir binayı 1 milyona istimlak eder mi, etmeli midir?.. Buna karar vermeliyiz.

Devletin ödevi, ne ise değerini tespit edecek şartları temin etmektir. Bunu bin türlü yapabilir. Mesela; şu şehirdeki arsa fiyatlarının minumum fiyatı budur diyebilir. O zaman vergi genelde hiç kaçırılmamış olur, hiç kimse kaçıramamış olur; ama kamulaştırma kapısına gelen yurttaşın ızrar edilmemesi lazımdır, biz bunu bir akıl yolu olarak benimsemek istiyoruz.

Arz edeyim ki, rayiç bedel, bir şahsın kamulaştırma anında kendi beyan ettiği bedel değildir. Bunu, Devlet çıkardığı kanunla tespit eder. Ölçeklerini geçen konuşmamda vermiştim, yeniden arz edeyim; Devlet diyebilir ki, rayiç bedel, vergi bedeli o civarda yapılmış olan son takdir, Devletin kendi organları, o mahallede, o köyde metrekare fiyatını tespit etmiştir. Bunu tespit edeli de 10 gün olmuştur, bir ay olmuştur; sonra siz dersiniz ki, bu takdiri, Devletin bu takdirini dahi dinlemiyorum; çünkü sen vergi beyanı olarak bunu beyan ettin İşte bu bize biraz fazla gelmektedir.

Tekrar ediyorum; Devlet rayiç bedelin nasıl hesaplanacağını tespit ettikten sonra, eğer kamulaştırma anında vergi değeri olarak 1 milyon gösterilmişse, o anda kanuna göre rayiç bedel 3 milyonsa; aradaki 2 milyon değer bir defa vergi cezası bakımından vergilendirilecek, cezası alınacak; eğer söz konusu ise (ki, olabilir) Gayri Menkul Değer Artışı Vergisini verecektir.

İşte mesele budur. Bu yüzden Komisyonunuz rayiç bedeli getirmiştir; ama bu gerekçelerle getirmiştir. Layüsel, itiraz edilmez veya hilelere yer verecek bir rayiç bedel değil; ama bir vergi değeri de değildir. Bunların ikisini birbiriyle karıştıran bir sistem getirmiştir.

Değerli üyeler;

Bu konunun bir başka yönü de şudur:

Bildiğiniz üzere, devamlı parası değer kaybeden ülkelerde, özellikle ticarî ve sınaî müesseselerin mal varlıklarının amortismanları, düşük değerlerle düşerek asgarî beş yıl içinde değerleri sıfırlanır. Bir başrek asgari beş yıl içinde değerleri sıfırlanır. Bir başka deyişle, bir makinenin bedeli eğer 1 milyon lira ise; bu makinenin amortismanları 200'er bin lira beher yılda olmak üzere düşer ve amortisman bedeli beş yıl sonra sıfıra müncer olur.

İşte, arkadaşlarımızın teklif ettikleri gerçek değer kabul edilirse; bu makinenin bulunduğu kompleksin istimlaki halinde, kamulaştırılması halinde, bu makinenin değeri artık sıfırdır. İşte, rayiç bedel

bu sakıncaları kaldıran bir ibaredir. Eğer, yeni bir tabir bulunacaksa, bulunabiliyorsa; yani gerçek değerdeki bu tehlike vergi değerindeki diğer tehlikeler bertaraf edilebilecekse; temelinde mutabık olduğumuz bu meseleyi, hiç kimseye haksızlık yapmayacak ve hiçbir rahatsızlığa yer vermeyecek şekilde düzenlemek imkânımız vardır.

Bu nedenlerle Devletin hiçbir şekilde haksızlık yapmaması ilkesini benimsediğimizden; arkadaşlarımızın, «Vergi değeri ile kamulaştırma yapılır» yolundaki önergelerine katılmıyoruz.

Arz eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

AZMİ ERYILMAZ — Bir usul meselesi var Sayın Başkanım;

Benim önergem yalnız bu noktaya...

BAŞKAN — Sayın Eryılmaz; lütfediniz önce söz isteyiniz efendim.

Buyurun Sayın Eryılmaz.

AZMİ ERYILMAZ — Sayın Komisyon Sözcüsü benim önergemi yalnız kamulaştırma değerine yöneltmiş bulunmaktadır. Benim önergem bu değildir. Bu, benim önergemin bir kısmıdır.

Bir de beş yıllık müddetin 10 yıla çıkarılmasını arzu ediyorum. Ayrıca sonuncu fıkranın da metinden çıkarılmasını arzu ediyorum.

Bunlara da cevap vermelerini arz edeceğim.

BAŞKAN — Lütfen Sayın Akyol, onlara da kısaca cevabınızı rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Beş yıl içinde bedelin ödenmesi fikri bize yeterli gelmiştir. Unutmayalım ki, kamulaştırma için yapılan planlar eğer doğru dürüst yapılırsa; beş yıllık taksitlerle ödeme ne Devletimizin gücünü aşar, ne de sosyal programını aksatır.

Eğer bu süre özel bazı durumlarda uzamışsa, bu meseleye bir mahfuziyet kaydı getirilebilir. Ancak, beş yıl taksitle ödemenin genelleşmesi halinde ortaya çıkacak durumu, heyetiniz takdir edecektir. (Bu mesele üzerinde durmuştuk) Sayın Komisyon Başkanımız, ülkenin kalkınması için eğer kamulaştırma yapılacaksa; bu kamulaştırmanın, bu kalkınmayı sağlayacak kamulaştırmaların bütün yükünün malları kamulaştırılan şahıslar üzerinde kalmaması gereğine işaret etmişti. Ben de bu noktaya işaret ediyorum.

Son fıkrayı neden koyduğumuza gelince :

Burada bir Devlet ciddiyeti meselesiyle karşı karşıyayız. Bütçe ile yakın ilgisi olan ustalarımız bizden daha iyi bilmektedirler ki, Devlet bir yeri kamulaştırırken, onun üzerinde birşey yapmayı veya onu bir yere tahsis etmeyi düşünür; ya yeşil saha yapar, ya park yapar, ya toprak reformu için kamulaştırmıştır dağıtır, ya su tesisi yapar, ya baraj yapar... Bütün bunlar için Devletin en küçük elini kıpırdatması dahi, yani kamulaştırmadan sonra duvar çekmesi, yol yapması, elektrik getirmesi, su kanaliti yapması gibi hususların hepsi, birer kamulaştırma amacına yönelik işlemlerdir.

Düşününüz ki, bir yer kamulaştırıldı; beş yıl, on yıl, yirmi yıl onun üzerinde birşey yapılmadı. Aslında böyle bir görünüş bir ciddî devlet görünüşü değildir. Olsa olsa bu, kamulaştırmayla yetkili olan idareyi yöneten kişilerin kusuru olabilir; ama yurttaş burada karşısında sadece kamu tüzelkişiliğini görür, Devleti görür. Bunun amacı, tekrar ediyorum, konulacak mahfuziyet kayıtlarının geçici maddede konulması imkanı açık olmak üzere; genellikle kamulaştırma halinde Devlet, kamulaştırma işleminin bitişinden itibaren beş yıl içinde temel mi atacak, dağıtacak mı ne yapacaksa yapmalıdır.

Böyle bir hüküm, hiçbir zaman kamulaştırmayı amacından saptırma değil, kamulaştırma amacının hızlandırılması anlamına gelir. Eğer derseniz ki bu buradan çıksın, şu mana çıkar: Kamulaştırılsın; kamulaştıran idarenin başında bulunanlar, burayı kamulaştırma amacına tahsis etmeksizin yıllarca atıl tutsunlar demek istemiş olursunuz.

İşte, biz buna karşıyız. Biz, kamulaştırılan yerin amacına hızla dönmesini, üretime dönecekse üretim yapılmasını; eğer herhangi bir yeşil saha vs. ise o yöne doğru harekete geçirilmesinden yanayız. Yani, ülkemizin kaynaklarının atıl bırakılmaması için bir tedbirdir. Temelinde hem vatandaş için güvencedir, hem Devletin hızlı işlemesi için bir güvencedir.

Bunu, bu şekli ile arz eder, bu noktaya da katılmadığımızı belirtmek isterim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sorular var efendim. Buyurun Sayın Akıncı.

EŞREF AKINCI — Sayın Başkanım; hatırlarız, bundan üç dört ay evvel burada kabul edilen bir yasa tasarısı Millî Güvenlik Konseyine gitmiştir. Millî Güvenlik Konseyi, bizim burada kabul ettiğimiz 10 yılı dahi az görerek, bu 10 yılı dahi müddetsiz bir zaman içerisinde kamulaştırmayı öngörmüştür.

Bu itibarla Komisyonun, Millî Güvenlik Konseyinin bu kararının aksine böyle bir beyanda bulunmasını ben kanaatimce haksız bir tasarruf olarak görüyorum.

Arz ederim.

BAŞKAN — Buyurun efendim... («Sorumuz var» sesleri)

Müsaade edin efendim, sırayla not aldıklarıma soru imkânı vereceğim.

Sayın Akyol, buyurun.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, Anayasalar somut bir tek olay üzerine dayanmazlar. Burada kabul edilmiş prensip, bir noktaya aittir. Eğer Sayın Akıncı ve bu görüşü paylaşan arkadaşlarımız bu kanunu mahfuz tutmak istiyorlarsa bunun çaresi, bir istisna olarak geçici maddelerde bu noktayı belirtmekten ibarettir. Eğer aynı kuralı şehirlere, aynı kuralı her alana taşırmak istiyorsak, o zaman çare buraya getirmektir. Takdir Genel Kurulundur. Biz düşünüyoruz ki, bu türlü istisnaî haller geçici maddelerle düzenlenebilir, mahfuz tutulabilir; hatta bu mahfuz tutma genel şekilde de yapılabilir, denebilir ki, şu tarihler arasında yapılmış olan kanunlar bu Anayasaya aykırı değildir denebilir, bu şekilde çıkabilir. Ama bu, bir kalıcı Anayasa ilkesi olarak kanaatimize göre kabul edilemez.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Hamitoğulları, yorumsuz soru...

KÂZIM ÖZTÜRK — Sayın Başkanım, soru sormak isteyenlerin başında ben işaret etmiştim.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Akıncı, Sayın Şengün, Sayın Hamitoğulları'na soru imkânı verebiliyorum.

Buyurun Sayın Hamitoğulları...

KÂZIM ÖZTÜRK — Sayın Başkanım, soruyu...

BAŞKAN — Efendim, soru...

KÂZIM ÖZTÜRK — En başta soru sormak için bendeniz söz istedim. Sayın Başkanım; ama Başkanlık Divanında görev almak soru sormaya mani ise vazgeçiyorum efendim.

BAŞKAN — Zaman zaman oluyor efendim, böyle maniler oluyor...

KÂZIM ÖZTÜRK — Soruyu bendeniz istemiştim...

BAŞKAN — Soru imkânı muayyen kimselerin elinde olmadığı için oluyor. Bazen değişik arkadaşlarımızın da soru sormasına imkân vermek için, daha evvelden soruların üzerine blokaj koymamak gerekir.

KÂZIM ÖZTÜRK — Bunu takdir hakkınız yok.

BAŞKAN — Buyurun efendim, buyurun.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkanım, kamulaştırmanın hangi bedel üzerinden yapılacağı saptanırken çağdaş önemli bir unsur gözardı ediliyor.

Sayın Sözcümüz gerçek değer, vergi değeri ve rayiç değerinden söz açtılar. Günümüzde devletin başka dendikte kamu yatırımları dolayısıyla değeri yükselmiş taşınmazların kamulaştırılması halinde, bu kamusal yatırımların değerini yükselttikleri gayri menkulün veya taşınmazın kamulaştırılması halinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde göz önüne alındığı, cari, yaygın bir uygulamadır. Değerli Komisyonumuz bu maddenin yorumundan ve rayiçin hesaplanmasından, yapılmış bulunan kamusal yatırımların sonucu olarak değeri yükselen taşınmazların durumunu saptarken bunun da göz önüne alınması gerektiğini düşünüyorlar mı?. Bunu o yönde yorumlamak mümkün müdür acaba?..

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Akyol...

E. YILDIRIM AVCI — Önce soruyu açıklayın efendim, anlayamadık.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Akyol anlamıştır suali.

Buyurun efendim, buyurun.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Eğer yanılmıyorsam değerli arkadaşımız Hamitoğulları, birbirinin içinde iki küçük daire gibi içiçe iki soru sormak istediler. Bir tanesi, devletin yatırımları itibariyle bu meseleye bakılıp bakılmadığını, eğer bakılmışsa (Daha geniş bir daire) bu takdirde, bu yatırımlar sebebiyle değer artışlarının öngörülüp öngörülmediği meselesidir.

Yatırımlar bakımından geçen konuşmamda Heyetinize arz etmiştim. Yatırımlar itibariyle kamulaştırma bedeli % 1 - 1,5 civarında olduğu söylendi burada. Genel bütçe içinde bunun ne kadar küçük bir miktar tuttuğu görülecektir. Yatırımlar sebebiyle değer artışı meselesi ise, hiç bir şekilde vergi değerini esas alırsanız çözemeyeceğiniz bir problem haline gelir. Eğer siz bir taşınmazın yatırımlar sebebiyle değerinin artmış olduğunu kabul etmek temayülünde iseniz, bu konudaki bir elastikiyete cevap vermek, bu ihtiyacı öngörmek zorundasınız.

Bir başka cümleyle ifade etmek istersem; eğer yurttaşın, Sayın Öney'in dediği gibi, bilerek veya bilmeyerek, hataen veya kasten yaptığı bu yanılgının, bu yanlış beyanın yatırımlar sebebiple oynak bir zemine oturması halinde, artık siz onun hatalı beyanını esas alacaksınız. Hamitoğulları'nın sorusu, rayiç bedelin dikkate alınmasına bir delil olarak görülmektedir.

Arz eder, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Şengün, soru.

İSMAİL ŞENGÜN — Sayın Başkanım; Sayın Sözcünün ifadelerinden anlaşıldığına göre, Anayasa Komisyonunun, sadece Genel Kurul tarafından göz önüne alınmak üzere kabul buyurulan önergeleri değil ve fakat benim önergemde olduğu gibi, reddedilen önergelerdeki fikirleri de ikinci incelemelerinde göz önünde tuttukları için kendilerine teşekkür etmek isterim. Sualim şudur :

Sayın Sözcü arkadaşım, bendenizin bu kürsüden ifade ettiğim ve fakat gerçek değer olarak ifade ettiğim kavrama katıldıklarını ifade ettiler biraz önce, eğer yanılmıyorsam. Şimdi değerli arkadaşıma sormak istiyorum; eğer gerçek değer ile rayiç bedel aynı ise, kendileri için «Rayiç bedel» yerine, getirdikleri Tasarıda «Gerçek değer» ifadesini koymak mümkün müdür?.. Bu birinci sualim.

İkinci sualim : Değerli Komisyonumuz, kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödeme şeklinin kanunla gösterileceğine maddede yer vermişlerdir. Acaba bunu ifade ettikten sonra, «Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz. Bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödemeyen kısım, devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.» demeye neden lüzum gördüler?.. Biraz önce değerli arkadaşlarımızın ifade ettikleri gibi, bizim geçirilmiş bir tecrübemiz bulunmasına rağmen, beş yıl üzerinde ısrar etmenin; bizim bu maddeyle ilgili olarak Anayasal madde haline getireceğimiz konunun mutlaka Millî Güvenlik Konseyince düzeltilmesini mi amaçlıyorlar?..

Çok teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Akyol.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Sayın Şengün arkadaşımızla, önerge ister reddedilsin, ister kabul edilsin, burada ifade edilmiş ve gerçeği aramak yolunda faydası olan her türlü fikre Komisyonumuzun itibar ettiği, onu nazarı itibare aldığı noktasında mutabık olduğumuz anlaşılmaktadır.

Rayiç bedel, bir tek tehlike karşısında gerçek bedelden ayrılmaktadır. Sadece amortisman indirilmesi halinde gerçek bedel, rayiç bedelin çok altına düşebilir ve sıfıra düşebilir. Eğer bunu önleyecek, kendileri bir bankacı olarak, bu işin tekniğini bilen bir insan olarak işletmelerin mal varlığı değerlerini hesap ederken nazarı itibare aldığı kalemler itibariyle bir fabrikanın beş yıl sonra, on yıl sonra sıfır bedelle kamulaştırılmasına taraftar iseler, bunu benimseyelim; ama zannetmiyorum ki, Heyetimiz arasında Şengün arkadaşımız başta olmak üzere, bu şekilde düşürülmüş amortismanlarla sıfıra, kamulaştırmaya taraftar olanımız vardır.

Sayın Öney arkadaşımız açıkladılar; bu türlü durumları öngörmek lazımdır. Böyle bir haksızlığı devlete işletemeyiz, devlet böyle bir haksızlığı işlemez; ama insan zayıftır, o mevkide bulunan imza sahibi işleyebilir. Bunu nasıl emniyet altına alabiliriz? Bu konuda açığız, önergeleri reddedilsin veya kabul edilsin, biz burada gerçeği düzenlemek, kalıcı bir çözümü düzenlemek zorundayız. Endişemiz vardır, bu konuda Heyetinizden yardım istedik ve bunun nasıl işleyeceğine dair Heyetinizde belirmiş olan fikirler çerçevesinde, rayiç bedeli muhafaza edelim; ama devleti de zarara uğratmayalım. Hele devlet adına yapılacak haksızlıklara engel olalım, özellikle sıfıra kamulaştırmanın önüne geçelim istedik.

İşte bu nedenlerle, rayiç bedelin yerleşmiş, fakat suiistimal edilmiş olduğunu bilmekteyiz. Gerçek bedelin tehlikesini söylemekteyiz, vergi bedelinin hangi büyük yolsuzluklara sebep olacağını açıkladım; yine tekrar ediyorum, gayri menkul hukuku bakımından, taşınmaz hukuku bakımından hem vatandaşa, «Buranın değeri nedir?», diyeceksiniz, inanacaksınız, sonra aynı yurttaşa devletin yapması lazım gelen takdir işlemini «Devlet yapmadı, sen yaptın, şu halde cezalandırıyoruz» diyeceksiniz... Ben bu devlet telakkisinin çok kuvvetli olmadığı görüşündeyim. Devlet, ülkenin genelinde ufak tefek hatalarla gayri menkullerin, taşınmazların hiç olmazsa metrekare fiyatını tayin edebilir, inşaatların metrekare fiyatlarını tayin edebelir. Bu noktadan hareket edilirse, zannediyorum bu takdirde haksızlıklar engellenebilir.

Eğer, bu üç kavram bize kâfi gelmiyorsa, kendisiyle görüşmelerimizde beyan ettikleri gibi arkadaşları-

mızın, uygun bedel olabilir. Başka Anayasalarda olduğu gibi, hakkaniyete uygun bedel olabilir. Tekrar ediyorum; burada vergi kaçırılmasını teşvik etmek söz konusu değildir; ama «Devlet adına yatırım yapıyoruz» sloganı altında, kesinlikle yurttaşlarımıza haksızlık edilmesini, bin zorlukla edinilen mallarının yok pahasına kamulaştırılmasının da karşısındayız. Bir Anayasa, sisteminde haksızlık getirmez; ama özel bazı sosyal sorunlar olabilir, onlar için her zaman bir mahfuziyet kaydı konularak, bu durum düzeltilebilir.

Arz eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Akyol.

Sayın Eryılmaz'ın önergesi üzerinde müzakere bitmiştir, Komisyon bu ifadeleriyle önergeye katılmadığını ifade ediyor.

ŞERAFETTİN YARKIN — 3 fıkrayı ayrı ayrı mı oylayacaksınız Sayın Başkanım?

BAŞKAN — 3 fıkrayı ayrı ayrı oylamam mümkün değildir, çünkü yeni metinle, eski metin için teklif edilen fıkralar birbirinin aynı değildir. Bu itibarla önergeyi bir bütün olarak oyluyorum. Bu önerge kabul edildiği takdirde, zatıâlinizin, son fıkranın da metinden çıkartılması isteğinizde, önerge kabul edildiği takdirde yerine gelmiş olacaktır; bu itibarla sizin önergeniz üzerinde ayrıca müzakere açmayacağım tabiîdir.

Önergenin dikkate alınmasını oyluyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Dikkate alınması kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Sayın Yarkın, 5 inci fıkranın değiştirilmesini istiyordunuz. Yeni metine göre bir diyeceğiniz var mı?

ŞERAFETTİN YARKIN — Var Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Kısaca buyurun.

ŞERAFETTİN YARKIN — Sayın Başkan, sayın üyeler;

48 inci maddenin 5 inci fıkrasında «Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçiye veya küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.» denilmektedir.

Önerimiz şu idi : «Küçük çiftçiye ait olanların bedeli her halde peşin ödenir» ilkesine aynen katıldığımızı ifade etmiştik; ancak kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçiye de kamulaştırma bedelinin peşin ödenmesi değil, bu doğrudan doğruya işleten çiftçiye hakkaniyet ölçüleri içinde kanunla belirtilen kısmının peşin ödenmesi, geri kalan kısmının da, bir önceki fıkradaki, 5 yıllık kabul edildiği takdirde, 5 yıllık takside tabi olmasıydı.

Bir önceki fıkrada, «Tarım Reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleriyle, iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırılan taşınmaz mallar ile kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir ve bu 5 yılı aşamaz.» deniliyor; taksitle ödenmesi öngörüldüğü takdirde.

Bir sonraki fıkra, yani 5 inci fıkra, «Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçiye kamulaştırma bedeli her halde peşin ödenir.» hükmüyle, bir önceki 5 yıllık taksit süresinin; eğer bir toprak bu amaçlarla kamulaştırılmış olsa dahi, toprağın miktarı ne kadar olursa olsun, eğer doğrudan doğruya işletiliyorsa, bu 5 yıllık takside tabi olmayacaktır.

Burada amacımız; bir önceki fıkradaki amaçlar doğrultusunda yapılacak kamulaştırılmalarda da, kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçiye ancak hakkaniyet ölçüleri içerisinde kanunla belirtilen kısmın peşin ödenmesi, ama küçük çiftçiye ait olanların bedelini ise mutlak surette peşin ödenmesidir.

Önerimiz tamamen, bir önceki fıkradaki istisnanın, bir altta, doğrudan doğruya işleten çiftçilerle ilgili olarak geçerli olmamasıdır.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Yarkın.

Sayın Yarkın'ın önergesi üzerinde söz almak isteyen?.. Yok.

Bu fıkra için Komisyonun kısa görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım; Sayın Yarkın'ın teklif ettiği fevkalade mudil ve ilerde meselelere yol açacak çözüme Komisyonumuz katılmamaktadır.

Küçük çiftçi - büyük çiftçi ayırımı derken, bir Anayasa garantisinin tamamını elimizden kaçırma tehlikesi vardır. Komisyonumuz metninde musırdır, takdir Genel Kurulundur.

Arz eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Komisyon, Sayın Yarkın'ın önergesine katılmıyor. Bu fıkrada yaptığı değişiklikle yetindiği anlaşılıyor.

Dikkate alınmasını oyunuza sunuyorum: Dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Sayın Vardal «Son fıkranın yeniden düzenlenmesi» diyorsunuz, yalnız bir usulî hükmü size hatır-

latmakta fayda mülahaza ediyorum. Bir evvelki önergeyle son fıkra metinden çıkartılmıştır. Artık, çıkartılan bir metnin yeniden düzenlenmesi bahis konusu olmamak lazım gelir. Bu itibarla, bunu yalnız Komisyonun dikkatine sunmakla yetineceğim.

İSA VARDAL — Tamam efendim.

BAŞKAN — Sayın Güray, sizin iki önergeniz var. Bunlardan bir tanesi, son fıkraya bir cümle eklenmesini öngörüyor. Yalnız hemen şunu ifade edeyim, son fıkra metinden çıkmıştır. «Çıkmıştır» derken, dikkate alınması kabul edilmiştir Genel Kurulca. Bu itibarla, Genel Kurulun dikkate alınmasını kabul ettiği bir hususta aksine bir oylama yapmam mümkün bulunmamaktadır. Bunu da Komisyonun dikkatine, tetkikine sunacağım.

S. FERİDUN GÜRAY — Sayın Başkanım; ama son fıkra çıkarsa, benim önergem müstakil fıkra olur.

BAŞKAN — Efendim, müsaade ederseniz tekrar ifade edeyim.

Son fıkra çıkmıştır. Şimdi siz, oraya bir cümle ilave ediyorsunuz; iki önergeniz var. O bir cümle mevcut fıkraya ilave edilir. Mevcut fıkra çıktığına göre, sizin ilave edilecek bir cümleniz de bahis konusu değildir. Yanlış mı mütalaa ediyorum?.. Çünkü bir cümle eklenmesini istiyorsunuz.

Diğeri, 48 inci maddeye gene bir fıkra eklenmesini istiyorsunuz. Gene aynı mahiyettedir. Müsaade ederseniz bunu da Komisyona vereceğim. Komisyon görüşünde ısrar ederse, sizin önergelerinizi dikkate alsın. Tamam mı efendim?.. Yoksa, Genel Kurulun görüşünü dikkate alır ise, son fıkra metinden çıkacaktır ve sizin metinleriniz pek tabiî olarak metinde artık yer alamayacaktır.

S. FERİDUN GÜRAY — Peki efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Güray.

DÜNDAR SOYER — Sayın Başkanım, usul hakkında bir sorum var.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Soyer.

DÜNDAR SOYER — Bir konuyu kendi kendime değerlendiremedim.

Şimdi, Sayın Eryılmaz'ın önergesi bundan evvel dikkate alınmak üzere Komisyona iade edilmişti.

BAŞKAN — Hayır, hayır Sayın Soyer. Önergeler iki şekilde Komisyona gönderiliyor. Birinde, müzakeresi yapılıyor, son safhada dikkate alınmak üzere Komisyona gönderiliyor. Sayın Eryılmaz'ın önergesi, müzakere yapılmadan Komisyona gönderilmiştir.

Bu itibarla, mebdeden itibaren dikkat ederseniz müzakere açtım, bu sebeple açtım. Yoksa, dikkate alınmak üzere gönderilen önergeler üzerinde ayrıca müzakere açmıyoruz, açıklamadan sonra oyluyoruz.

İkisi arasındaki fark buradan geliyor.

DÜNDAR SOYER — Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Rica ederim.

Böylece yeni metni, dikkate alınan önergeyle birlikte Komisyona veriyorum ve madde 117'ye geçiyorum.

117 nci maddenin yeni metnini okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 2.9.1982 tarih ve 141 inci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 117 nci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

H. Yeni Cumhurbaşkanının Seçimi

MADDE 117. — Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından yirmi gün önce; veya Cumhurbaşkanlığının boşalmasından on gün sonra; Türkiye Büyük Millet Meclisince yeni Cumhurbaşkanı seçimine başlanır ve yirmi gün içinde sonuçlandırılır. Her iki halde de Cumhurbaşkanlığı için gösterilecek adayların, seçime başlama tarihinden önceki on gün içinde, Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse, hemen toplantıya çağırılır.

Görevi biten Cumhurbaşkanlarının, sonraki yaşama şartları ve imkânları kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Efendim, ilk metin üzerinde Mecliste görüşme açılmıştır, Komisyon bu metni geri almıştır; üzerinde bir önerge yoktur. Bu itibarla, yeni metni oylarınıza sunuyorum.

HALİL EVLİYA — Sayın Başkanım, müzakere için değil, bir hatayı düzeltmek için.

BAŞKAN — Tabiî, buyurun efendim, buyurun.

HALİL EVLİYA — Biliyorsunuz, bundan önceki Komisyonca geri çekilen, Cumhurbaşkanlığı seçiminin 4 turda tamamlanmazsa Meclisin seçime gideceğine ait madde; numarasını bilmiyorum, o maddeyle bu madde ilişkili. Burada da «20 gün» diyor. 20 gün rakamı tutmuyor. Onu arz etmek istedim. Yani şöyle : Birinci seçimi yaptınız, 5 gün arayla gidersek bu 4 tur 15 gün eder. Bu bakımdan bu 20 günün bu yönden düzeltilmesi ve bunun yeniden «5'er gün arayla 4 oylama yapılır» denmesi en doğrusudur. Bundan evvelki maddede Komisyon üyesi Sayın Kemal Dal'a bu

sorunu bildirmiştim; kendileri hatırlarlar. Ben sadece bir yanlışlığın düzeltilmesi için sunuyorum. 4 tur 20 gün etmez, 4 tur 15 gün eder. Sayın Fırat da bundan önce açıklamıştı. Bunu hatırlatırım.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Komisyon bu konuda bir şey söyleyecek mi efendim?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Katılıyoruz efendim. Doğrudur.

BAŞKAN — O zaman bu metni, müsaade ederseniz müzakereye almıyorum. Siz bir daha tetkik buyurunuz.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Gerek yok efendim, 15 gün yapalım, olsun bitsin.

HALİL EVLİYA — 15 gün yaparsak olur Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Efendim, o zaman lütfen metnin neresinde 15 gün yapacaksak işaret buyurunuz.

HALİL EVLİYA — Sayın Başkanım, ben temenni olarak bir cümle söyleyebilir miyim?..

BAŞKAN — Komisyon fikrini ifade etsin, bir tereddüdümüz olursa lütfediniz.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkanım, üçüncü satırda 20 gün var, onu 15 gün yapalım.

BAŞKAN — Üç mü, dört mü efendim? Dördüncü satır.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Üç efendim. Üçüncü satırda, madde 117'den sonra, üçüncü satırda «20 gün» diyor, onu «15 gün içinde» diye.

BAŞKAN — Bendeki metinde dördüncü satır da.

Efendim, şöyle mi oluyor?.. «Türkiye Büyük Millet Meclisinde yeni Cumhurbaşkanı seçimine başlanır ve 15 gün içinde...» Evet.

KÂZIM ÖZTÜRK — Sayın Başkanım, eğer müsaade ederseniz bir sorum var.

BAŞKAN — Efendim, bu safhada müzakereler bitmiştir, soru mümkün değildir.

Yeni gelen metni oyunuza sunuyorum.

ZEKİ ÇAKMAKÇI — Sayın Başkanım, birinci satırdaki 20 günün ne değeri kalıyor? Bunu izah ederler mi?..

BAŞKAN — Efendim, «Dolmasından 20 gün önce» diyor.

KÂZIM ÖZTÜRK — Sayın Başkanım, önemli bir hususu zapta geçirmek lazım.

BAŞKAN — Lütfen efendim.

Yeni metni oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Yeni metin kabul edilmiştir.

129 uncu maddeye geçiyoruz; okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 3.9.1982 tarih ve 142 nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 129 uncu maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu
Başkanı

D. Görev ve siyasî sorumluluk

MADDE 129. — Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanıdır; Bakanlar Kurulunun genel siyasetini belirler, yürütülmesini gözetir ve Bakanlıklar arasında işbirliğini ve koordinasyonu sağlar. Bakanlar Kurulu bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

Her Bakan, yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden ayrıca sorumludur.

Bakanlar, dokunulmazlık ve yasaklamalar bakımından Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleriyle aynı durumdadır.

BAŞKAN — Efendim, bu metin ile ilgili olarak sadece Sayın Güven'in önergesi dikkate alınmış bulunuyordu.

Sayın Güven buradalar mı?.. Yok.

Bu itibarla kendisine bir şey sormam mümkün değildir.

Bu madde üzerindeki müzakereler bitmişti.

Yeni metni oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 134'e geçiyoruz.

Komisyon Raporunu okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 3.9.1982 tarih ve 142 nci Birleşiminde Komisyonumuzun isteği üzerine verilen önergelerle birlikte Komisyonumuza iadesi istenen tasarının 134 üncü maddesi önergeler de incelenerek yeniden düzenlenmiş ve ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu
Başkanı

BAŞKAN — Efendim, bu madde üzerinde de ve aynı zamanda önerge üzerinde müzakereler yapılmış idi.

Şimdi, önerge veren sayın üyelerimizden sormak istiyorum; yalnız metni okuttuktan sonra soracağım.

Buyurun efendim.

B. Millî Güvenlik Kurulu

MADDE 134. — Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri, Adalet bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı ile her toplantı için ilgisine göre Cumhurbaşkanı tarafından belirlenecek bakanlardan oluşur.

Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik politikasını tayin, tespit edilmesi ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusunda görüş ve tavsiyelerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca dikkate alınır.

Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

Cumhurbaşkanı bulunmadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Başbakanın başkanlığında toplanır.

BAŞKAN — Efendim, bu madde ile ilgili olarak verilen önerge sahiplerinden Sayın Güven?.. Yok.

Aynı önergede Sayın Gürbüz ve Sayın Pamak'ın da imzaları var. Kendileri şu anda yoklar.

ADNAN OREL — O önergeyi ben de imzalamıştım, Sayın Şengün de.

BAŞKAN — Sayın Orel, bu önergede sizin imzanızı göremedim. Başka önerge olmasın? Çünkü bu önergede üç imza; Sayın Güven, Sayın Pamak ve Sayın Gürbüz'ün imzası var.

Bu bahsettiğim önergede sizin ve Sayın Şengün'ün imzası yok efendim.

ADNAN OREL — Sual hakkı verirseniz...

BAŞKAN — O da mümkün değil efendim. Önerge sahipleri burada olmayınca, önergelerin üzerinde durmak mümkün olmuyor; çünkü önerge sahiplerine, dikkate alınıp alınmadığını soramıyoruz.

Sayın Cebeci, tespit ettiğim kadarıyla sizin önergeniz dikkate alınmış.

ABDÜLBAKİ CEBECİ — Dikkate alınmış.

Sayın Fahri Öztürk?..

FAHRİ ÖZTÜRK — Dikkate alınmıştır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Şengün'ün önergesine geçiyorum.

İSMAİL ŞENGÜN — Dikkate alınmıştır, Komisyona müteşekkirim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Feyzioğlu?

FEYZİ FEYZİOĞLU — Dikkate alınmıştır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Kuzuoğlu ve Kunter'in dikkate alınmıştır.

MEHMET HAZER — Sayın Kunter ve Kuzuoğlu ile birlikte verdiğimiz önergede benim de imzam var efendim.

BAŞKAN — Evet Sayın Hazer. Diğerlerine sorduktan sonra, size söz vereceğim efendim.

Sayın Tünay?.. Yok. İşlemden kaldırıyorum.

Sayın Akaydın?.. Yok. İşlemden kaldırıyorum.

Sayın Akdemir?.. Yok. İşlemden kaldırıyorum.

Sayın Şengün, bir diğer önergeniz : «Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve Kurul ile Genel Sekreterliğin çalışma usulleri kanunla düzenlenir.» diyor.

İSMAİL ŞENGÜN — Sayın Başkanım, göz önüne alınmamıştır.

BAŞKAN — Peki efendim.

Sayın Vardal ve Yarkın?.. Yoklar. İşlemden kaldırıyorum.

Sayın Hazer'e ve arkasından da Sayın Şengün'e ait olan önergelere geçeceğim.

Buyurun Sayın Hazer.

MEHMET HAZER — Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

Bizim önergemizde yer alan özellik şurdadır; «Kurulun, devletin varlığı, bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü, bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınması zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle ele alınır.» tarzındadır.

Malumuâlileri, daha evvel Kurulun bu kararları «uyulması lazım gelen tavsiye» halinde getirilmişti. Biz burada, «öncelikle»; yani hükümet, Kurulun bu konudaki kararlarını «öncelikle ele alır» tarzında önermiştik. Bunun gerekli olduğunu şimdi de ifade etmek istiyoruz.

Komisyon, bunu «dikkate alır» tarzında getirmiştir. Biz, «hükümet bu kararları öncelikle ele alır» tarzında kabulünü istirham ediyoruz; çünkü böyle olduğu takdirde, hem Kurul kararları etkinliğini muhafaza etmiş olur, hem de hükümetin serbestliği sağlanmış olur.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Hazer.

Sayın Hazer'in önergesi daha evvel müzakereye mevzu olmadığı için lehinde, aleyhinde söz verebilirim.

Lehte konuşmak üzere buyurun Sayın Tutum.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Değerli Komisyonumuzun yeni redaksiyonunda getirilen hüküm sorunu çözmüş gibi gözüküyor; ama, bana göre çözmüş değil.

Bir kez, şunu hatırlatmakta yarar görüyorum; Millî Güvenlik Kurulunun aldığı kararlar, niteliği itibariyle görüş ve tavsiye niteliğindedir. Yani, istişaridir. Dolayısıyla, böyle bir Kurul, ikinci fıkranın son cümlesinde olduğu gibi, «belli konulara ilişkin kararlarda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirler» demektedir. Böyle bir Kurul, tedbirleri ancak gerekli görebilir. Gerekli gördüğü tedbirleri sunabilir. Zorunluluk, ancak icra makamına ilişkin bir deyimdir. Bir icra makamı bir şeyi zorunlu görür; ancak istişarî bir kurul gerekli görebilir. Gerekli gördüğü tedbirleri sunar, icra organı da bunu öncelikle ele alıp, değerlendirir. Bunun dışında zorlamalara yol açacak ve icra organı üzerinde bir tür vesayet kuracak bir istişarî organ ve karar olamaz. Bu nedenle Sayın Hazer'in önergesine katıldığımı arz ve beyan ederim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Önerge üzerinde söz almak isteyen başka üye?.. Yok.

Sayın Akıncı, arzu ederseniz soru sorabilirsiniz Komisyondan.

EŞREF AKINCI — Sayın Başkanım, burada ben, başımdan geçen kısa bir hususu arz etmek için söz istemiştim; ama söz verme imkânı olmadı.

BAŞKAN — Müsaade buyurursanız o cümlenizi ifade buyurunuz ve Komisyonun o görüşe iştirak edip etmediğini ifade ediniz efendim. Buyurun Sayın Akıncı.

EŞREF AKINCI — Sayın Başkanım, kıymetli arkadaşlarım;

1974 veya 1975 seneleri içerisinde bir Koalisyon Hükümeti mevcuttu. Bu Koalisyon Hükümeti içerisinde üç parti vardı; Adalet Partisi, Millî Selamet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi. Tabiî, bu üç partinin başkanları, Başbakan Vekilleri olduğu için, Millî Güvenlik Kuruluna iştirak ediyorlardı üye olarak. Ben de hasbel tesadüf o zamanda bu Kurula bir üye olarak iştirak etmiştim. Bilhassa anarşik hareketlerin başlangıç devresinde, anarşinin sokağa dökülmemesi için ve kolluk kuvvetleri dışında, diğer kuvvetlerin bu işlere müdahale etmemesi yolunda kısa bir söz almıştım Sayın Cumhurbaşkanından. Bunu, birkaç cümle ile kendilerine ve Umumî Heyete ifade ettim. Konuşmamı bitirdim ve yerime oturdum. Hemen arkasından bir partinin başkanı derhal elini kaldırarak söz istedi. Bu sözün mahiyeti şu idi : «Bu, kanaatimce doğru değildir. Kolluk kuvvetlerine yardımcı olmak maksadıyla, diğer bazı kuvvetlerin de bu işe katılmasında yarar olduğu kanısındayım.» dediler. Şüphesiz, bu kabul edilmedi. Kabul edilmedi; ama hiçbir suretle de tatbik edilmedi, bugüne kadar tatbik edilmedi ve bütün bu anarşik olaylar sokağa döküldü. Bunu burada bilhassa, yüksek huzurunuzda siz muhterem arkadaşlara bilhassa açıklamak isterim. Binaenaleyh, Millî Güvenlik Kurulunca kararlaştırılan hususların, öncelikle hükümet tarafından dikkate alınmasında büyük fayda olduğunu mülahaza etmekteyim.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

BEKİR TÜNAY — Sorum var Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Tünay.

BEKİR TÜNAY — Sayın Başkan, benim sorum da Sayın Eşref Akıncı Paşamın paralelinde olacak. Belli konularda alınan kararların dikkate alınması öngörülüyor. Eğer bu dikkate alınma, Meclisimizdeki Komisyonun yaptığı gibi bir dikkate alınma olursa, bu kadar ehemmiyetli olan kararların, icra bekleyen kararların akibeti ne olur?..

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Komisyonun görüşünü rica ediyorum bu konuda; aynı zamanda sorular ve önerge üzerinde.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım,

Yeniden hazırladığımız 134 üncü maddenin, evvela okunması sırasında yapılan bir hatayı dikkatlerinize sunmakla söze başlıyorum. Üçüncü satırdaki «Kara, Deniz ve Hava Kuvvet Komutanları...» cümlesinde «Komutanları» kelimesi «Kumandanları» olarak okunmuştur, yanlıştır. «Komutanları.» olarak okunması lazımdır. Zapta «Kumandanları» olarak geçmiştir. Bunu düzeltiyoruz efendim.

Şimdi, söz alan arkadaşlarımızın yönelttikleri tenkitlere cevap vermeye çalışacağım.

Sözlerime başlarken, evvela Millî Güvenlik Kurulunun ne olduğunu hatırlamamız gerekir ve bu te-

melden yola çıkarsak, soruya daha kolay cevap veririz.

Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri, Adalet Bakanları; Kara, Deniz ve Hava Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından oluşmaktadır. Ayrıca, Cumhurbaşkanı, gerekli gördüğü zaman, bir bakanı veyahut iki bakanı da toplantıya çağırabilir.

Burada, millî güvenlik sorunlarıyla ilgili kararlar alınmaktadır. «Millî Güvenlik Kurulu» kavramı, Anayasamıza 1961'de girmiştir. Fakat, her devletin anayasasında mevcut olmayan, bir millî güvenlik kurulu vardır. Bu, genelkurmay başkanı, kumandanlar, memleketi savaşa hazırlayacak kişilerden oluşur. Bu kuruluşların aldıkları kararlar, elbetteki hükümetleri bağlar. Çünkü, memleket, bir tehlikeli duruma, savaşa veyahut da memleketin bütünlüğünü tehdit edecek bir iç tehlikeye karşı hazırlıklı olmalıdır.

Bizim, Millî Güvenlik Kurulumuzda bulunan kişilerden birisi kimdir?.. Birisi Başbakandır. Başbakanı, bugün 129 uncu maddede tarif ettik; «Bakanlar Kurulunun Başkanıdır. Bakanlar Kurulunun genel siyasetini belirler. Başbakan, Bakanlar Kurulunun işlerinin yürütülmesinden bizzat sorumludur ve bu işlerin kendi çizdiği siyaset ve Bakanlar Kurulunun göreve başlarken yaptığı programa uygun olarak gelişmesini denetlemekle sorumlu olan kişidir.» dedik.

Başbakanın bulunup, katıldığı ve özellikle, sadece bir bölümü, en önemli yanı maddede belirtilen, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınması zorunlu görülen tedbirlerin müzakeresine katıldığı ve muhakkak ki, onun oyu ile kararların alındığı bir gerçektir.

Eğer burada biz, bu kararların, uyulması gereken tavsiye kararları olduğu şeklinde, birinci defa Yüksek Meclise arz ettiğimiz metindeki fikre sadık kalsaydık (Ki, o fikri hâlâ benimsiyoruz. Bu fikir tepki yaratmıştır.) yine hatalı hareket etmiş olmazdık. Çünkü, bu sorun, Millî Güvenlik Kurulunun aldığı kararların uygulanabilirliği derecesi sorunu, 1970 - 1971 yıllarında memleketimizde belirli kuvvetler ve kişiler tarafından da yeniden tartışmaya konmuştu.

Bir milletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkesinin bütünlüğü ve bölünmezliği ile ilgili kararları almakla yükümlü olan, bu kararları gerçekleştirmekle görevli olan komutanların, Cumhurbaşkanının ve Başbakanın katıldığı bir toplantıda alınan kararların, Bakanlar Kurulunu bağlayacağı bir gerçektir ve o kadar bir gerçektir ki, bir Batı memleketinde, evvela bakanlar kurulunun içerisinde bir küçük kabine bulunur, bu küçük kabine; başbakan, millî savunma bakanı, içişleri bakanı, adalet bakanı; hükümetin görüşüne göre 5 - 6 kişiden olur ve onlar gerekli kişilerle temas ederek, memleketin güvenliği için tedbirleri alırlar, hükümetin genel kuruluna getirirler. (Tekrar ediyorum : Hükümetin genel kuruluna getirirler, yanlış bir şey söylemiyorum.) ve orada bu kararlar uygulanmaya konur.

Biz bunu belirtmek istedik ve bundan dolayı arkadaşlarımızdan yermelere maruz kaldık, fakat görüşümüzün doğru olduğu inancındayız, görüşümüzün bir milletin hayatiyeti, bu Devletin varlığı ile doğrudan orantılı olduğu inancındayız.

Sayın Tünay, «alınan kararlar dikkate alınır» sözünü yeterli görmedi ve dolaylı suretle Komisyonumuza bir yermede bulundu. Öyle hissettim, eğer yanılıyorsam kendisinden özür dilerim; dedi ki, «Komisyon, dikkate alırım diyor ve ondan sonra bütün önergeleri dikkate almıyor.»

Bu hususta Yüce Kurula arz etmiştim; bir madde hakkında 15 önerge veriliyor. 15 yeni formül getiriliyor, bunların her birini dikkate almamız mümkün değil. Elbette ki, arkadaşlarımızın takdir buyurmaları gerekir ki, biz, Yüce Huzurunuza bir metin getirdiğimiz zaman, bu metin üzerinde 15 arkadaş (şimdi 14 kişiyiz) uzun boylu düşünüp taşınmışız, elimizden geldiği kadar, kafamızı, bilgileri değerlendirmeye, harekete getirmeye çalışmışız ve bir metin getirmişiz. Elbette ki, bu metni olduğu gibi değiştirmek mümkün olmaz ve bu metnin yanlış olduğu kanaatına varırsak, bunu derhal değiştiririz. Yoksa, burada bugün, maalesef, söz sahipleri burada değil, onlara da dolaylı surette cevap vermek istiyorum; işimize geleni kabul edip, işimize gelmeyeni kabul etmememiz gibi bir tutum, bir durum bahis mevzuu değildir. Bunu da arkadaşlarıma bir kere daha hatırlatmayı, kendim ve Komisyonum adına bir görev olarak hissediyorum ve bunun zorunluluğunu duyuyorum.

Biz, elimizden geldiği kadar objektif olarak sorunları çözüp, verilen önergelerden esinlenerek durumu Yüce Meclise getirmeye çalıştık.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Şenocak, soru. Üç soru sorulmuştur efendim böylece.

MEHMET HAZER — Önergem hakkındaki mütalaalarını öğrenmek istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Şenocak, sorularını sorsunlar, sizin önergeniz için de tekrar açıklama yapsınlar efendim.

Buyurun.

İBRAHİM ŞENOCAK — Sayın Başkan; Sayın Komisyon Başkanının arz ettiği fikirlere katılmamak mümkün değil; ancak bizzat olayların içinde yaşamış Sayın Eşref Akınc'nın belirttiği gerçekleri de göz ardı edemeyiz. Şöyle ki, eski, 1961 Anayasamızda, «Bakanlar Kuruluna tavsiye eder» kaydı vardı. Bunun ne şekilde tatbik edildiğini pekâlâ biliyoruz. Şimdiki metinde ise, «Dikkate alınır» ibaresi konmuştur. Acaba, bunun arasında kendilerince çok büyük fark var mıdır?

İkinci sorum : «Öncelikle dikkate alınır» deseler, ne gibi bir mahzur vardır?

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurunuz; Sayın Hazer de, «öncelikle ele alır» şeklindeki tertip mümkün değil midir?» der.

Buyurunuz efendim.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bizim için hiçbir fark yoktur efendim. Yani, «öncelikle ele alınır» ile «dikkate al nır» arasında hiçbir fark yoktur, çünkü fikirlerimizi arz etmeye çalıştık, özünde, bu kararların uyulması gereken kararlar olduğu niteliği var. Yalnız, geçen seferki formülümüz, Yüce Kurulda büyük tepki ile karşılaştı, onun için geri çekildik. Fikrimizin temeli de, Bakanlar Kurulunun genel siyasetini belirleyen Başbakanın, bu Kurulda bulunması ve Bakanlar Kurulunun altı üyesinin; bu konularda sorumlu, yükümlü, görevli 6 üyesinin de burada bulunup bu kararlara iştirak etmesiydi. Bu tür bir kuruldan çıkan kararların, Bakanlar Kurulu için, «uyulması zorunlu» olduğu kanısındayım. Bunu ifade etmek istedik, ama bu şekilde ifade ettik efendim.

TURHAN GÜVEN — Sayın Başkan, bir redaksiyon hususu var.

BAŞKAN — Müsaade eder misiniz efendim?

Bu durumda, «Bakanlar Kurulunca dikkate alınır» yerine, «Öncelikle ele alınır» şeklinde değiştirilmesine iştirak ediyorsunuz?

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkanım, «Gündeme» desek daha iyi olur, yani, «Bakanlar Kurulunun ele alması» derken, «Ele almak» tabiri biraz bana tuhaf gibi geliyor: «Öncelikle gündeme alınır» demek daha doğru gibi gelir bana.

İSMAİL ŞENGÜN — Gündeme değil, dikkate alınır.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — «Öncelikle dikkate alınır» efendim. Eğer Sayın Hazer müsaade ederlerse, «Öncelikle dikkate alınır» diyelim efendim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Redaksiyon için, buyurun Sayın Güven.

TURHAN GÜVEN — Sayın Başkan; düzenleme, önergeler istikametinde yapılmış, yalnız bu arada, daha önceden olmayan Adalet Bakanlığı bu kurula iştirak ettirilmiştir; fakat iştirakiyle birlikte, yüksek malumları olduğu üzere, bakanlıkların içinde de, Başbakandan sonra bir sıralama mevcuttur. Bu sıralamaya riayet edilmemiştir Sayın Başkanım. Başbakan, Genel Kurmay Başkanından sonra Adalet Bakanıyla başlaması, daha sonra Millî Savunma, İçişleri, Dışişlerinin yer alması gerekmektedir. Devlet protokolu böyledir.

Bu nedenle, cümlenin bu şekilde düzenlenmesinde, zannederim yarar bulunacaktır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Güven.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Mademki, Sayın Turhan Güven'in dediği gibi, Devlet protokolu böyledir, buna uymak zorundayız; uyacağız efendim tabiî.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Güven, lütfedin, bir daha rica edeyim.

TURHAN GÜVEN — Sayın Başkan; birinci fıkra şöyle oluyor, arz edeyim efendim: Millî Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genel Kurmay Başkanı, Adalet Bakanı, Millî Savunma; (Bakan demeye gerek yok) «Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri, Bakanları» bu şekilde düzenlenmek gerekiyor.

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor mu?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Ediyoruz efendim.

Sayın üyeler; maddeyi, «Millî Güvenlik Kurulu» diye başlayan cümlede, Adalet Bakanı, Genelkurmay Başkanından hemen sonraya almak ve...

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Sayın Başkan, redaksiyonla ilgili bir hususu arz edeceğim.

BAŞKAN — Müsaade ediniz efendim, cümlemi bitireyim Sayın Uzunoğlu.

Aynı şekilde, ikinci fıkrada, «Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır» şeklinde tashihi şu anda Komisyonca da kabul edilmiş vaziyettedir. Bu itibarla, Komisyonca kabul edilmiş olduğu için bu metin, Sayın Hazer'in önergesini oylamıyorum müsaade ederseniz; iştirak ediyor Sayın Hazer.

Maddeyi oylamadan önce Sayın Şengün'ün önergesine geçiyorum..

RIFAT BAYAZIT — Sayın Başkan; «Dışişleri Bakanından sonraki virgülü kaldırmak lazım.

BAŞKAN — Efendim; öyle yapıyoruz esasen. Ben, uzatmamak için ifade etmedim; «Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları» diyoruz.

Buyurunuz Sayın Şengün.

İSMAİL ŞENGÜN — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Verdiğimiz önerge, «Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve Kurul ile Genel Sekreterliğin çalışma usulleri kanunla düzenlenir.» şeklindeydi.

Bu konuda yürürlükte olan bir Kanun var. Burada getirilmek istenen, önemi bu Meclisimizde daha iyi tartışılmış ve görüşülmüş olan bir Millî Güvenlik Kurulunun Genel Sekreterliğinin çalışma usulleri ve teşkilatın çalışma usullerinin Anayasaya da derci suretiyle, konunun tevsikinden ibarettir.

Komisyonumuz bu noktada bu önergemize katılmamışlardır.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Şengün'ün önergesi daha evvel müzakereye açılmadığı için, üzerinde konuşmak isteyen arkadaşımız?.. Yok. Komisyonun görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bu, bize lüzumsuz bir tekrar gibi görülmüştür. Bir Millî Güvenlik Kurulunun bir teşkilat kanununun olması gayet doğaldır. Bunu burada ayrıca belirtmeye lüzum görmedik.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Komisyon, Sayın Şengün'ün önergesine katılmıyor.

Sayın Şengün, geri almıyorsanız dikkate alınmasını oylayacağım.

İSMAİL ŞENGÜN — Geri alıyorum efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Efendim, biraz evvel ifade etiğim tashihlerle yeni metni oyunuza sunuyorum: Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Sayın Başkan; önerge üzerinde bir hususu arz edecektim, o zaman söz vermediniz.

BAŞKAN — Efendim ikinci müzakerede, lütfen onu Komisyona ifade ediniz, ikinci müzakerede dikkate almak mümkün.

138 inci maddeyi okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 3.9.1982 tarih ve 142 nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önerge ile birlikte tasarının 138 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu
Başkanı

B. Sıkıyönetim, savunma hazırlığı, seferberlik ve savaş hali.

MADDE 138. — Savaş hali savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve Milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasa'nın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebebiyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilan edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim süresince, bütün kolluk kuvvetleri Sıkıyönetim Komutanının emrine girer.

Sıkıyönetim Komutanı, ilgili kanuna uygun olarak, temel hak ve hürriyetlerin askıya alınması da dahil olmak üzere, gerekli önlemleri alır.

Sıkıyönetim, savunma hazırlık durumları, seferberlik ve savaş hallerinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı ve durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek hükümler, kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim Komutanları Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Orel, Sayın Kuzuoğlu ve Sayın Bayazıt'ın önergeleri son fıkra ile dikkate alınmış vaziyettedir.

RIFAT BAYAZIT — Alınmış efendim.

BAŞKAN — Sayın Tosyalı, Sayın Özkaya?

LÜTFULLAH TOSYALI — Alınmış efendim.

BAŞKAN — Sayın Uzunoğlu?..

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Alınmış efendim.

BAŞKAN — Sayın Pamak, Sayın Orel, Sayın Kuzuoğlu, Sayın Bayazıt?..

RIFAT BAYAZIT — Alınmıştır efendim.

BAŞKAN — Sayın Gökçe, Sayın Gelendost, Sayın Şenocak?..

İBRAHİM ŞENOCAK — Alınmış efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkan söz istiyorum.

BAŞKAN — Mümkün değil efendim, müzakereler bitmiştir. Biliyorsunuz dikkate alınan önergelerde müzakereler bitiyor.

Redaksiyonla ilgili ise lütfediniz.

CAHİT TUTUM — Son fıkrada «Başbakan» sorumluluk mevkiinden çıkarılmış.

BAŞKAN — Hangisi efendim?

CAHİT TUTUM — Son rıkra.

BAŞKAN — «Sıkıyönetim Komutanları»mı efendim?

CAHİT TUTUM — Evet, o kati şekilde bizim Danışma Meclisimizce kabul edilen bir önergedir. Bu itibarla bu şekliyle metne girmesi zorunluluğu vardır.

Metni oyunuza sunuyorum: Kabul edenler.. Etmeyenler.. Metin kabul edilmiştir.

141 inci madde ile ilgili raporu ve metni okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 6.9.1982 tarih ve 144 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önerge ile birlikte Tasarının 141 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu
Başkanı

3. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

MADDE 141. — Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, para ve kredi politikasını, kalkınma planları ve yıllık programlara göre uygular.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanı, Başbakan tarafından gösterilen üç aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından tayin edilir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri, belediyeler ve özel idarelerce çıkartılmış tahvilleri satın alamaz.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Aldıkaçtı.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Efendim bir yanlışlık oldu. «Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Bakanlar Kurulunun para ve kredi politikasının» diye okumak lazım. Özür diliyorum ve lütfen düzeltilmesini rica ediyorum.

BAŞKAN — «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası...»

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — «Bakanlar Kurulunun para ve kredi politikasının, kalkınma planları ve yıllık programlara göre uygular.»

BAŞKAN — Birinci satırda bu değişiklik yapılmıştır. Lütfen işaret ediniz.

LÜTFULLAH TOSYALI — Sayın Başkan, redaksiyonla ilgili bir hususu belirtmek istiyorum efendim.

BAŞKAN — Evet.

LÜTFULLAH TOSYALI — Sayın Başkan söylerken «Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası» demek istemiş; fakat metinde «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası» diye yazılmış.

BAŞKAN — Efendim, «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası» dır.

Evet belki yanlış ifade edilmiş.

Efendim 141 inci madde ile ilgili önergeler, müzakereler bu konuda bitmişti.

Sayın Doğu buradalar mı?.. Yoklar.

Sayın Tutum, 141 inci maddenin metinden çıkarılmasını istiyordunuz.

EVLİYA PARLAK — Sayın Başkan, bu konuda bir şey ifade edebilir miyim?..

BAŞKAN — Hangi konuda efendim?..

EVLİYA PARLAK — Bu 141 inci maddede yalnız bir önerge ele alındı, diğer önergeler görüşülmeden Komisyona gitti. Bunun için açıklama veya görüşme yapmamız gerekir.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Tutum'un önergesi dikkate alınmak üzere Komisyona gittiği için, yalnız açıklama hakkı vardır.

Rica ederim cümleme dikkat ediniz Sayın Parlak, Sayın Tutum'un önergesi dikkate alınmak üzere Komisyona gitmiştir.

Bu itibarla bu önerge üzerinde müzakere açılamaz, yalnız Sayın Tutum açıklama yapabilir.

EVLİYA PARLAK — Sayın Başkan, ben, bizim önergeden bahsediyorum.

BAŞKAN — Sizin önergenize geçmedim efendim, geçtiğim zaman yanlış bir hareket yapar isek bizi ikaz ediniz, lütfen efendim o zaman.

Buyurun Sayın Tutum.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkan, önergem bütünü ile dikkate alınmamıştır. Söylenecek bir şey yok. Hiç bir noktadan dikkate alınmamış; çünkü bütünü ile menoktadan dikkate alınmamış; çünkü bütünü ile metinden çıkarılmasını arz etmiştim. Ben ötedenberi, bu Anayasa ile ayrıntılı düzenlemelerin gereksiz olduğu temel noktasından hareket ediyor ve özellikle bürokratik müesseselerin, idarî müesseselerin ayrıntılarıyla Anayasada yer almasının sakıncalı olduğu noktasından hareket ediyordum.

Sayın Komisyon buna katılmadıkları gibi, özellikle Cumhurbaşkanına tayin konusunda yeni bir usul de getirmiş bulunuyorlar evvelce olamayan. Herhalde başka önergelerden esinlenerek o hükmü getirmiş oluyorlar; 3 kişi arasından birinin seçilmesi konusu.

Maddenin bütünüyle metinden çıkarılmasını önerdiğim için, bu getirilen yeni düzenlemeye de karşı olduğumu arz ve beyan ederim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Tutum.

Efendim, müzakere konusu olmayan diğer önergelere geçiyorum.

Sayın Akaydın buradalar mı?.. Akaydın burada yoklar.

Sayın Cebeci?.. Buradalar.

İkinci fıkranın değiştirilmesi ile ilgili önergelere geçiyorum.

Yine aynı şekilde Sayın Akdemir ve Sayın Akkılıç'ın önergeleri. Bu önergelere geçiyorum. Bu önergelerin üçü de aynı mahiyettedir.

EVLİYA PARLAK — Açıklama yapmak istiyorum Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim.

EVLİYA PARLAK — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

141 inci maddenin ikinci fıkrasının değiştirilerek bugünkü mevzuatta mevcut olan bir atama şeklinin, yani «Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanı Bakanlar Kurulunun teklifi ve Cumhurbaşkanının onayı ile tayin edilir» diye bir önerge vermiştim. Sayın Komisyonumuzun yaptığı yeni düzenleme ile, eski Tasarıda sadece Cumhurbaşkanı tarafından ataması yapılırken, «Başbakan tarafından gösterilen üç aday arasından bu tayin yapılır» şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.

Arkadaşlar;

Bu 140 ve 141 inci madde hepimizin bildiği gibi, 1924 Anayasasında ve 1961 Anayasasında olmayan iki yeni maddedir. Bu iki yeni maddenin üzerinde değerli arkadaşlarımızın görüşleri daha önce uzun uzadıya burada dile getirdiğinden, ben fazla uzatmadan bu durumun, bence aksak olan yönünü arz etmeye çalışacağım.

1961 Anayasası ile ülkemizde oluşturulan birçok özel kuruluş büyük çoğunlukla Türk Milletinin şikâyet konusu olmuştur. Bence Başbakanın üç isim vermesini burada zikretsek de, etmesek de eski durumun muhafazasından başka bir şey değildir. Bir Cumhurbaşkanı bu görevi yapacak bir Merkez Bankası Başkanını tayin edeceği zaman elbetteki (ki birinci paragrafta şu görev veriliyor Merkez Bankasına: «Bakanlar Kurulununun para ve kredi politikasını kalkınma planları ve yıllık programlara göre uygular)» burada yazılı olmasa da bir başbakanı çağırır, kendisinden isim isteyebilir; ama önemli olan bu Başkanın atandıktan sonra, değişik dünya görüşlerine, ekonomik politikalara sahip başbakanlar geldiğinde de hükümetlere aynı iyi niyetle destek olmasını garantilemektir.

Geçmiş dönemde, Anayasamızın getirdiği ve halk arasında «Devlet içinde devlet» olarak nitelendirilen bir yeni kuruluş bu sefer ekonomi alanında bu madde ile ortaya çıkarmış oluyoruz. Cumhurbaşkanı başbakandan üç isim alacak, tayin yapacak, gelecek hükümetlerle çelişkiye girdiği zaman veya birinci paragraftaki görevini yaparken o hükümetin uygulamak istediği ekonomik politikayı uygulamaz ise, başbakanlar veya hükümetler ne yapacaktır?.. Geçmişte birçok başbakanın ifade ettiği gibi, bu kurumlarla, bu Anayasadaki özerk kuruluşlarla devleti yönetmenin güçlüğünü acaba ekonomik politikası için demeyecekler midir?

Bunun için benim arzım, (ki Anayasamızın da temel felsefesi budur) güçlü hükümetler, iktidarlar oluşturmaktır. Bu paragrafın tümüyle çıkarılması dikkate alınmıştı; ancak değişik bir ifadeyle buraya alınmıştır. Ben önergem doğrultusunda; bakanlar kurulunun teklifi ve Cumhurbaşkanının onayıyla atanması, gerektiğinde de aynı yolla atanmasının geriye alınması, yani görevinden alınıp başka birisinin atanmasının sağlanması konusunda önergemin kabulünü yüksek takdirlerinize arz ederim.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Parlak.

Efendim, diğer önerge sahiplerine de sormak isterim:

Sayın Feyzioğlu siz «Bakanlar Kurulunca gösterilecek üç aday arasından» demişsiniz; önergeniz dikkate alınmış mı?

FEYZİ FEYZİOĞLU — Evet efendim, alınmış.

BAŞKAN — Sayın Aşkın'ın önergesi aynı mahiyettedir?.. Kendisi burada yok.

Sayın Avcı?.. O da yok. O da aynı mahiyettedir, üç aday arasından seçilmesini teklif etmişlerdir.

Sayın Şahin?.. Burada yoklar.

Sayın Çakmaklı?.. Burada yoklar.

Sayın Akdemir, sizin teklifiniz dikkate alınmış mı efendim?

MEHMET AKDEMİR — Alınmış Sayın Başkan.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Doğu?..

AHMET SENVAR DOĞU — Sayın Başkan, bizim önergemiz Genel Kurulca kabul edilmiş idi ve mealî şu idi: Metinden çıkarılması biçimindeydi. Demek ki Komisyon ısrar üzerine getirmiş oluyor Sayın Başkanım. O zaman lütfen önergem üzerinde konuşma hakkı verin bana.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Tutum konuştular.

AHMET SENVAR DOĞU — İki ayrı önerge var, efendim.

BAŞKAN — Aynı mahiyette Sayın Doğu.

AHMET SENVAR DOĞU — Olsun efendim.

BAŞKAN — Olur mu efendim, çok rica ederim.

AHMET SENVAR DOĞU — Zamanında tecezzi ettiriyordunuz Sayın Başkanım, uygulamalarınız o yöndedir.

BAŞKAN — Hiçbir zaman tecezzi ettirmedik. Sayın Doğu; aynı mahiyetteki önergelerin yalnız bir kişi tarafından açıklanmasına imkân verdik, lütfen usulümüzü saptıracak bir usule beni teşvik etmeyiniz, rica ederim. Sizin önergenizin dikkate alınması kabul edilmişti; Komisyon dikkate almamış, görüşünde ısrar ediyor. Sayın Tutum da aynı mahiyetteki önergesi üzerinde açıklama yaptılar; zatıâliniz burada bulunmadığınız için.

Sayın Parlak'ın önergesinin leh ve aleyhinde konuşmak isteyen arkadaşımız?.. Yok.

Komisyonun görüşünü almak istiyorum.

FİKRİ DEVRİMSEL — Soru sorabilir miyiz efendim?

BAŞKAN — Efendim, önergeyle alakalı soru mümkün, tabiî. Açıklamadan sonra siz de sorularınızı lütfediniz efendim.

Buyurunuz efendim.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Verilen önergelerden bir kısmı maddenin doğrudan doğruya Anayasadan çıkarılmasıyla ilgili. Biz niçin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanının seçilmesini Anayasaya bir hüküm olarak koymak istedik?.. Bunun tartışması uzun boylu geçen toplantıda yapıldı.

Anayasayı düzenlerken, sosyal devlet ilkesinin gereklerini dikkate aldığımızda enflasyonist bir baskının daima ortaya çıkabileceğini ve Türkiye'de de bu enflasyonist baskının iktidarlar tarafından çok büyük ölçüde Merkez Bankası aracılığıyla gerçekleştirildiğini gözlemledik. Bundan dolayıdır ki, Merkez Bankasını iktidara karşı, iktidarın eğilimlerine karşı, enflasyonist teşebbüslerine karşı donatmak ve ona birtakım kuvvetler vermek istedik.

Akla belki liberal devletin ilk zamanlarda olduğu gibi, özel bir merkez bankası kurmak gelebilirdi;

ama böyle bir şey elbetteki bugün için düşünülemezdi ve esasen yanlış olduğu bir gerçek, Binaenaleyh, Merkez Bankasının iktidara mukavemet etme yollarını araştırdık.

Enflasyonist baskılara karşı tedbirler araştırmak yalnız bizim devletimize yahutta bizim Anayasamıza has bir tutum değildir. Liberal düzenin belki en kuvvetli uygulandığı Amerika Birleşik Devletlerinde, Kaliforniya Eyaletinde, Washington'da, daha birçok eyaletlerde devlet bütçelerinin yüzde kaç ölçüsünde enflasyonist bir artırmaya gidebilecekleri saptanmıştır ve anayasalar bu yüzdeyi tespit etmişlerdir.

Batı Almanya'da eyaletler anayasalarında da aynı hükümler vardır. Çünkü enflasyon, asrımızın devletlerinin içinden çıkamadıkları güç ve çok zor bir sorundur.

Türkiye'de de enflasyonun, Maliye Bakanlığı aracılığıyla Merkez Bankası yoluyla para basmak şeklinde gerçekleştiğini gördük.

«Geçen 33 yılda Merkez Bankası» bu görevini yaparken bir römork olmaktan kurtulamamıştır.» diyor bir yazar bir incelemesinde. Bu yazar bugünkü Sayın Maliye Bakanımızdır. Yani, Merkez Bankasının, Maliye Bakanlığının ve hükümetin emrinde devamlı surette, kayıtsız, şartsız ona bağlı kaldığını anlatmak istemektedir.

Esasen bundan dolayıdır ki, geçmiş iktidarlar devrinde bir Merkez Bankası Başkanlığına seçim hikâyeleri olmuştur. Bu, hepinizin hafızalarında çok taze olduğu için tekrar hatırlatmak istemiyorum ve üzerine gelmek istemiyorum.

İşte bundan dolayıdır ki, Bakanlar Kurulunun enflasyonist politikasına mukavemet etmek isteyecek bir sistem araştırdık ve bu yolumuzun doğru olduğu kanısına vardımığızdan, arkadaşlarımızın çok değerli önergelerini üzüntüyle kabul etmemek durumuna düştük. Buna mukabil, diğer birtakım önergelerde Bakanlar Kurulunun teklif yapması istenmektedir; Sayın Evliya Parlak ve arkadaşları tarafından.

Şimdi, Bakanlar Kurulu tarafından teklif edilecek ve Cumhurbaşkanı tarafından atanacak teklifiyle (bizim kanaatimize göre) teklifin Başbakan tarafından yapılması ve üç aday olarak gösterilmesi arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü yine bugün kabul ettiğimiz 129 uncu maddede dediğiniz gibi, hükümetin politikasını Başbakan tespit eder. Özellikle ekonomik alanda, memleketimizin kalkınması alanında, planların düzenlenmesi alanında Başbakanın hâkim olması ve Başbakanın görüşlerinin diğerlerinin üstünde bulunması gerekir. Böyle olunca, adayların Başbakan tarafından gösterilmesinin bir mahzur olmadığı, bilakis Anayasanın felsefesine uygun olduğu sonucuna varırız.

Bundan dolayıdır ki, adayların Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilmesi sorununu bir tarafa bıraktık ve bu görevi Başbakana verdik.

Şimdi Sayın Evliya Parlak Arkadaşımızın burada açıkladığı görüşlerinden dolayı, bizim amacımıza ne kadar yakın olduğunu da göstermesi bakımından memnuniyetimizi açıklamak isterim. Çünkü o da diyor ki, (garantilemek istiyor Merkez Bankası Başkanının durumunu anladığıma göre) Bakanlar Kurulu değişirse ne olacaktır diyor, acaba o da değişecek mi?.. Bu tutumu tabiî evvela Cumhurbaşkanı değerlendirecek ve şüphesiz ki, kendisinin de söylediği gibi, Başbakanla görüşerek durumu tayin edecek. Hiç şüphesiz ki, liberal bir ekonomi düşüncesine sahip bir Merkez Bankası Başkanı sosyal demokrasi yolunda birtakım hamleler yapmak isteyen bir iktidarla kolay kolay bağdaşamaz; ama bunun enflasyon sınırları içerisinde olması, enflasyona başvurulmadan bu yolu gerçekleştirmek istemesi doğaldır; ama hükümetle büyük bir sürtüşmeye girerse elbette ki, Cumhurbaşkanının durumu tayin etmesi, değerlendirmesi ve karar vermesi gerekir kanaatindeyiz.

Bundan dolayıdır ki, daima Başbakana bağlı bir Merkez Bankası Başkanı yerine, Cumhurbaşkanı tarafından tayini yapılan ve azlolunan bir Merkez Bankası Başkanını, değiştirilebilen bir Merkez Bankası Başkanı sistemini tercih ettik ve dediğimiz gibi, bunun uygulaması da öyle lalettayin bir şekilde değil, elbette teklifi yapan Başbakanla beraber anlaşarak olacaktır ve Başbakanla beraber Merkez Bankası faliyeti, çizilen sınırlar içerisinde yürütülmeye çalışılacaktır. Yoksa Merkez Bankasının, hükümetin programına karşı çıkması veyahut da onun para politikasını önlemeye çalışması kesin bir şekilde bahis konusu değildir maddede. Dediğimiz gibi, kalkınma planları ve yıllık programlara göre, Merkez Bankası faaliyetini düzenleyecektir.

Söyleyeceklerim, arz edeceklerim bunlardan ibarettir. Teşekkür ederim. Eğer cevaplandırmadığım bir soru varsa lütfen, tekrarlanmasını rica ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sorulara geçiyoruz: Sayın Kırcalı, soru?.. Buyurun efendim.

SÜLEYMAN SIRRI KIRCALI — Efendim, ben bir hususu anlayamıyorum: Sayın Aldıkaçtı'nın da-

ha önce bir makamın tayini kimin tarafından yapılırsa, aynı kişi tarafından da o kişi geri çekilebilir şeklinde bir açıklamalarını hatırlıyorum, yanılmıyorsam.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Evet efendim, Başbakanla ilgilidir açıklamalarımız.

SÜLEYMAN SIRRI KIRCALI — Şimdi o vakit bizim tasarımızda birkaç yerde «Cumhurbaşkanınca atanır» diyoruz. Burada bunu da özellikle belirtmek istiyorum; burada «Tayin edilir» denilmiş. Mesela 152 nci maddede Devlet Denetleme Kuruluna ait tayinlerde, atamalar; 167, Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürü için «Atama» dendiği halde, burada niçin «Tayin edilir» denmiş, bilemiyorum. Herhalde bir yanılma var. Muhakkak düzeltilir, «Atanır» haline getirilir zannediyorum, diğerlerine paralel olarak.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Evet efendim, tabiî efendim.

SÜLEYMAN SIRRI KIRCALI — Bu makamlara atanmış olan kişiler, acaba Devlet Başkanınca mı tekrar geri alınabilecek? Bu usul, prosedür, yani atandı, hep kalacak mı? Veyahut geri alınma işlemi yeni bir atama yoluyla mı ancak kendilerine duyurulacak? Burada bir vuzuh yok gibi geliyor bana. Biraz evvel Sayın Aldıkaçtı bir noktaya kadar getirdiler, tamamlasınlar diye bekledim. O zaman soru sormayacaktım; ama o noktayı yine meçhul bıraktılar. Acaba ne düşünüyor Sayın Komisyonumuz? Onu rica ediyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Aldıkaçtı.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Efendim şüphesiz ki, Merkez Bankası Başkanı bir süre için tayin edilecektir. O süre bittikten sonra yeniden tayini bahis konusu olabilir.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Sarıoğlu, buyurun efendim, soru.

PAŞA SARIOĞLU — Sayın Başkanım,

Sayın Komisyon Başkanımızın açıklamasından bu maddede neyi amaçladıklarını iyi anladık; başlangıçta da anlamıştık. Oradaki espri gerçekte Türkiye'nin geçmişinde yaşanmış olan bazı hususların dikkate alınmasıyla bu önerge bu şekilde tanzim edilmiştir; ama şimdiki şekliyle Sayın Başkanımızın açıkladığı arasında bir fark vardır. Çünkü orada, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanının bizzat kendisinin atamasını öngörmüştür. Bu yetkiyi, doğrudan doğruya ona vermişti. Böyle bir politikanın izlenmesinde de Merkez Bankası Başkanının, dogrudan doğruya, herhangi bir etki altında kalmadan, hükümetlerin ekonomik ve sosyal politikalarını yürütmesi öngörülmüştü; ama şimdi ne yaptık?.. Eskisine benzer bir şekilde, 1 kişi yerine 3 kişiyi getirdik. Sadece Cumhurbaşkanına, Başbakanın tensip ettiği veyahut da teklif ettiği 3 kişi arasından birisini seçme şansından başka bir şey bırakmadık. Binaenaleyh, Sayın Başkanın burada izah ettiği politikanın yürütülmesinde zaten Merkez Bankası Başkanı için de bir bağımlılık olmuş oldu. Ya bunu tamamen kaldıralım veya eskisi gibi orijinal şekline getirelim. Bu hususdaki görüşünü rica edeyim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurunuz Sayın Aldıkaçtı.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Arkadaşımızın tamamen hakkı var. Biz başlangıçta bunu, politikayı tespit ederken Cumhurbaşkanının seçmesinin Merkez Bankası Başkanını daha kuvvetlendireceği kanaatindeydik ve bu kanaati de halen bugün muhafaza ediyoruz; fakat Yüce Kurulun dikkatimize sunduğu kararlarla, durumu değiştirmek ve Yüce Kurulun kararını burada tatbik edilebilir bir şekilde uygulamak istedik. Elbetteki getirdiğimiz sistem birincisi kadar sağlam değildir, birincisi kadar Merkez Bankası Başkanını korumaz; fakat yine de korur. Çünkü, en nihayet Cumhurbaşkanı üç aday olduğu zaman, kendisi de aday teklif edebilir Başbakana, «Şunu da aday olarak göster» diyebilir, anlaşılır ve bu da parlamenter hükümet sisteminin iki başlı olmasının, iki başlı tam bir parlamenter sisteminin uygulanmaya konmasının doğal bir sonucudur. Yoksa, kabul ediyoruz ki, getirdiğimiz sistem, yani değiştirdiğimiz sistem, ilk getirdiğimiz kadar koruyucu değil; ama imkânı vardır, bir ölçü içerisinde daha fazla imkân verir efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Doğu, soru.

AHMET SENVAR DOĞU — Sayın Başkanım, biraz önce Sayın Başkan Arkadaşımızın sorduğu suale cevap verirken dediler ki, «Biz bunu doğrudan doğruya Cumhurbaşkanı tarafından atanmasına taraftardık; ama ne var ki, Yüce Kurulun kararı var ve onu dikkate alarak bugünkü hale getirdik.» demek ki kendileri de inanmıyorlar yaptıkları işe.

Şimdi sormak isterim: Acaba neden böyle bir teyit edici görüş getirdiler? Genel Kurulun kararı bu hükmün tamamen maddeden çıkarılması şeklindeydi, bu birinci sualim.

İkincisi efendim: Hükümetlere maliye ve ekonomi politikasının uygulaması bir görev olarak verilmiştir, bu yıllardan beri böyledir. Para kredi politikasının bir bölümünü Merkez Bankasının Başkanının tayiniyle bağdaştırmak ne dereceye kadar doğrudur?

Üçüncü sualim Sayın Başkan, şunu sormak istiyorum: Acaba Türkiye'nin bu noktaya gelişinde enflasyonun sebeplerinden birincisi olarak Merkez Bankasının Başkanının Cumhurbaşkanı tarafından tayin edilmemesinde mi görüyorlar kendileri?

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Aldıkaçtı.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Sanver Doğu Arkadaşıma soruları için teşekkür ederim. Evvela birinci sosusunu cevaplandırmak isterim. Birinci sorusu Anayasa Komisyonumuzun zaman zaman karşılaştığı bir sorudur. Genel Kurul evvela müessesesinin Anayasadan çıkartılmasına karar vermemiştir, dikkate alınmasına karar vermiştir. Biz de dikkate aldık, inceledik ve bu sonuca vardık. Onun içindir ki, Genel Kurul kararlarına karşı çıkmış değiliz.

İkincisi, biraz evvel de açıkladık, bu yolla beraber, kendi kendimizle çelişmeye düşmüş değiliz ve Merkez Bankası Başkanının saf halinde teklif ettiğimiz şekilde de olsa, tek başına Cumhurbaşkanınca tayin edilmesi müessesesinin, fiilinin, enflasyonu tek başına durduracak güçte bir tedbir olmadığını da, biliyoruz. Biz bu tayinin Merkez Bankası Başkanlığının çeşitli defalarda, benden önce konuşan arkadaşlarımın Yüce Kurula arz eettikleri gibi, bu enflasyonun durdurulmasında katkıları olabileceğini, bu enflasyonu frenleyebileceklerini ve başıboş bırakılmamamasına yardımcı olacaklarına inanmış bulunuyoruz ve bundan dolayı da bu hükmü getirdik. Yoksa, Merkez Bankası Başkanının Devlet Başkanı tarafından tayininin enflasyonu durdurmada radikal bir reçete olduğu ilmen sabit olsaydı bütün Avrupa devletleri, bütün dünya bunu uygulardı; ama bütün dünyada, Almanya'da olduğu gibi, bütün demokratik ülkelerde olduğu gibi, merkez bankası başkanı devlet başkanı tarafından tayin edilir, biz de bunu yardımcı bir tedbir olarak görmüş bulunuyoruz.

Teşekkür ederim, açıklayacağım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Aldıkaçtı.

Sorular bitmiştir, Sayın Parlak'ın önergesinin oylanmasına geçiyorum. Sayın Parlak'ın önergesi, «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı bakanlar kurulunun teklifi ve Cumhurbaşkanının onayıyla tayin edilir» şeklindedir. Açıklamaları dinledik, Komisyon bu teklife katılmamaktadır.

Sayın Parlak'ın önergesinin dikkate alınmasını oyunuza sunuyorum. Kabul edenler.. Kabul etmeyenler... Dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Bu durumda, Komisyondan gelen metni birinci satırında ufak bir ibare ilavesi yapılmak suretiyle «Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, bakanlar kurulunun para kredi politikasını kalkınma planları ve yıllık programlara göre uygular. «Orada» politikasının «diye yazılmıştır, orada» «Politikasını» olacak.

«Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bakanlar kurulunun para kredi politikasını, kalkınma planları ve yıllık programlara göre uygular» şeklinde değiştirmek suretiyle 141 inci maddeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler..

S. SIRRI KIRCALI — Sayın Başkan, «Tayin» yerine «Atanır» diyelim.

BAŞKAN — Efendim biliyorsunuz bir redaksiyon komitesi var.

Evet, kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir efendim.

AHMET SENVAR DOĞU — Sayılmadı ki Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, çok rica ederim, görüyoruz burada Sayın Doğu .

151 inci maddeyi okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 6.9.1982 tarih ve 144 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önerge ile birlikte Tasarının 151 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur, saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu
Başkanı

2. Yönetmelikler

MADDE 151. — Bakanlar Kurulu bütün Bakanlıkları; Başbakanlık, Bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri de kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını göstermek üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelikler çıkarabilirler.

Yönetmelikler, Resmî Gazete'de yayımlanır.

BAŞKAN — Bu madde ile ilgili müzakereler tamamlanmış ve iki önergenin dikkate alınması kabul edilmişti. Bir tanesi Sayın Kantarcıoğlu'nun?..

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Tamam efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Uzunoğlu?

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Dikkate alınmıştır efendim.

BAŞKAN — Bu durumda Komisyondan gelen metni oyunuza sunuyorum. Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

153 üncü maddeyi okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 6.9.1982 gün ve 143 üncü Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önerge ile birlikte Tasarının 153 üncü maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu
Başkanı

C. Yargı yolu

MADDE 153. — İdarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

Cumhurbaşkanının Anayasa'da tek başına yapacağı öngörülen işlemleri, yargı denetimi dışındadır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

İdarî yargı yetkisi, idarî işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır; idarî işlem ve eylem niteliğinde yargı kararı verilemez.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş halinde, ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık nedenleriyle yürtmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir.

İdarî işlemin uygulanması hallerinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

İdare, kendi işlem ve eylemlerinden doğan zararları ödemekle yükümlüdür.

BAŞKAN — Daha evvel verilen önergeler üzerinde görüş rica ediyorum.

Sayın Azgur?.. Burada yoklar.

Sayın Hazer, bu yeni metinde, önergeniz dikkate alınmış mı?

MEHMET HAZER — İdarenin denetimi meselesi....

BAŞKAN — İkinci fıkrasıyla, beşinci fıkranın madde metninden çıkartılmasını istemişsiniz.

Dikkate alınmış mı? Bilahara söz vereceğim, dikkate alınmamış ise söz vereceğim.

MEHMET HAZER — O, bu konudan çıkarılmış; ama değiştirilen fıkrada yine böyle bir değişmez bir tarzda ısrar edilmiş.

BAŞKAN — Efendim altıncı fıkranın metinden çıkartılması Sayın Uzunoğlu?..

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Evet efendim, alınmış.

BAŞKAN — Yine aynı şekilde Sayın Tuğ ve Sayın Tutum. Evet, çıkartılmış olduğuna göre bunlar birleşiyor. Sayın Gökçe'nin de önergesi aynı vaziyette idi.

Altıncı fıkranın metinden çıkartılmasını isteyen diğer, Sarıoğlu ve Akdemir'in önergeleri bu durumda Sayın Uzunoğlu'nun ortaya koyduğu ifadeye göre yerine gelmiştir.

Altıncı fıkranın metinden çıkartılmasını isteyen Sayın Eryılmaz?.. Burada yoklar.

Altıncı fıkranın metinden çıkartılmasını isteyen Sayın Yarkın ve Sayın İsa Vardal istekleri yerine gelmiş.

Altıncı fıkranın ilk cümlesinin metinden çıkartılması; Sayın Hazer yine sizin bir başka önergeniz var. Altıncı fıkra çıktığına göre, cümle de çıkmış sayılır.

MEHMET HAZER — Evet.

BAŞKAN — Altıncı fıkra metinden esas itibariyle çıkartılmış.

Altıncı fıkranın metinden çıkartılmasını isteyen diğer bir ifade Sayın Genç'in.

KAMER GENÇ — Evet.

BAŞKAN — 153 üncü maddenin ikinci fıkrasına ilave isteniyor, Sayın Uyguner, Sayın Bayazıt, Sayın Ersöz, Sayın Kunter ve Sayın Ayan tarafından.

Sayın Bayazıt veya Uyguner görüş rica ediyorum; «İşlemleri» kelimesinden sonra, «Millî Güvenlik Kurulu Kararları» ibaresinin eklenmesini istiyordunuz.

M. FEVZİ UYGUNER — Sayın Başkanım, açıklamak istiyorum.

BAŞKAN — Dikkate alınmamış?..

M. FEVZİ UYGUNER — Evet.

BAŞKAN — Evet, hemen onu takiben «Yargı yoluna başvurulmasının usül ve esasları kanunla belirlenir.» üçüncü fıkrasının değiştirilmesi. O konudaki görüşünüzü de rica ediyorum.

M. FEVZİ UYGUNER — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Cumhurbaşkanının Anayasadaki tek başına yapacağı belirlenen işlemleri....

BAŞKAN — Sayın Uyguner, efendim zannediyorum yanlış anlaşıldı. İki önergeniz var. Şimdi ikinci önergeniz üzerinde soruyorum. Diyorum ki; üçüncü fıkranın değiştirilmesini istiyorsunuz. Dikkate alınmış mı?

M. FEVZİ UYGUNER — Dikkate alınmış. Sözüm yok.

BAŞKAN — Diğeri için söz vereceğim efendim.

Sayın Genç; altıncı fıkranın değiştirilmesi isteniyor.

KAMER GENÇ — Dikkate alınmış Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Azgur?.. Burada yoklar.

Şu durumda iki önerge kalıyor. Bunlardan bir tanesi Sayın Hazer'in.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkan, daha önce, altıncı fıkranın çıkarılmasıyla ilgili önergemiz var. Bunun dikkate alınıp alınmadığını sordunuz; ancak, altıncı maddenin yerine konan fıkrayla ilgili konuşmak imkânı, açıklama imkânımız olmayacak mı Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Efendim, o metinden çıkartılmış ise, şöyle bir önergesi var Sayın Hazer'in; 153 üncü maddenin ikinci ve altıncı fıkralarının metinden çıkartılması...

Sayın Hazer ikinci fıkrayla altıncı fıkra mı? Yoksa, ikinci fıkrasıyla beşinci fıkrası mıdır? Sizin öneriniz Sayın Hazer.

MEHMET HAZER — Fıkra numaralarını unuttum; ama orada ne ise, odur.

BAŞKAN — Burada, ikinci fıkrasıyla beşinci fıkrası diyor.

Esasen altıncı fıkra metinden çıkmış ise...

MEHMET HAZER — «Yürütmenin durdurulması» kalıyor.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

MEHMET HAZER — Efendim, «yürütmenin durdurulması» konusu Türkiye'de son zamanlarda tartışılan bir meseledir. «Yürütmenin durdurulması» belki suiistimal edilmiştir denebilir; fakat bu müessese kamu düzeni içinde lüzumludur, dün lazımdır, bugün de lazımdır, yarın da lazım olacaktır. Bunu başka yollarla ifade etmek, ihmal etmek, kamu görevlerinin güvencesini tamamıyla ortadan kaldırma sonucunu verecektir.

Bu itibarla, Komisyonun getirdiği, sadece tehirinde mazarrat, bilmem tehlike arz eden hallerde yürütmeyi durdurma kararı vermek gibi, yeni düzenleme, ihtilafları daha da artıracak, şikâyetleri de daha da çok çoğaltacaktır.

Tatbikatta ve içtihatta yürütmenin durdurulması aşağı yukarı yerleşmiş haldedir. O haliyle muhafaza etmek, yürütmenin durdurulmasını ayrıca önlemenin zararını da bertaraf edecektir. Yani, yürütmenin durdurulması, ancak kanunlarda ve içtihatta belirlenen hususlarda yapılabilmelidir. Halbuki, bu yeni getirilen düzenlemede, yürütmenin durdurulması birtakım şartlara bağlanmış, yeni şikâyetler, yeni ihtilaflar doğuracak mahiyette olmuştur. Bu bakımdan, yürütmenin durdurulmasına dair olan hükmü, başka bir yolla buraya koymak yanlış olmuştur. Bu bakımdan da bu fıkraya katılmadığımı arz ederim.

BAŞKAN — O fıkrayı okursanız Sayın Hazer, hangi fıkraya katılmadığınızı işaret buyurun. Çünkü, metninizi oylar isem fevkalade ters bir durum hâsıl olacak.

MEHMET HAZER — «İdarî işlemin uygulanması hallerinde, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.»

Halbuki, yürütmenin durdurulmasına karar verilebilmek, böyle karışık şartlara tabi tutulamaz. Yürütmenin durdurulması, halin icabına yapılan muamelenin vasfına göre tespit edilir, tayin olunur. Bu bakımdan, bu getirilen madde yanlıştır, zararlıdır ve tatbikatı da birtakım ihtilaflara yol açacak mahiyettedir.

BAŞKAN — O zaman, altıncı fıkra oluyor. İkinci fıkra herhalde dikkate alınmış iki, bir ifadeniz olmuyor. Onu kaldırıyorum.

MEHMET HAZER — Fıkra numaralarını bilmiyorum. Yalnız, yürütmenin durdurulması meselesi muğlak bir hale getirilmiştir, karışık bir hale getirilmiştir. Onu arz etmek istiyorum.

BAŞKAN — Böylece önergenizi açıklamış oldunuz.

MEHMET HAZER — Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Tutum, Sayın Hazer'in önergesi bu durumda altıncı fıkrayla alakalı. O da çıkartılmasını istiyor ve oylanmamış bir önergedir. Lehinde, aleyhinde siz de konuşacak mısınız efendim?

CAHİT TUTUM — Soru sordum.

BAŞKAN — Biraz evvel soru sordunuz. Konuşmayacaksınız.

CAHİT TUTUM — Evet.

BAŞKAN — Peki efendim.

KAMER GENÇ — Bu önergenin lehinde ben konuşmak istiyorum, eğer müsaade ederseniz?

BAŞKAN — Sayın Sarıoğlu?...

PAŞA SARIOĞLU — Lehinde efendim.

BAŞKAN — Buyurun.

KAMER GENÇ — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Aslında Sayın Komisyonumuzun getirdiği altıncı fıkra, halihazır Millî Güvenlik Konseyinde, Danıştay Kanununda yapılan bir değişiklikte öngörülen sistemi aynen buraya almış, yani bir değişiklik yok. Ancak, yürütmenin durdurulması, bir yandan dava açan bir kişiye güvence olduğu kadar, Devlet için de bir güvencedir.

Şimdi, bir memuru bir yerden bir yere nakletiyorsunuz. Gidecek, orada göreve başlayacak. Dava iki sene sonra sonuçlanacak veya altı ay sonra veya bir sene sonra sonuçlanacak. Harcırahını alacak, neticede iptal kararı alacak; tekrar eski yerine gelecek. Bir giderken harcırah alacak, bir gelirken harcırah alacak ve aynı zamanda bu memurun uğrayacağı birtakım manevî ıstırapları da hesaba katarsanız, kamu hizmetindeki aksamaları da göz önünde tutarsanız, yürütmenin durdurulması kararları açılan davanın sonucunu temînde en etkili bir yoldur. Bu itibarla burada telafisi güç veya imkânsız zararın önlenmesinde; şimdi burada, «Telafisi güç» kelimesi çok değişik anlamlara çekilebilir. Mesela bir memur naklinde telafisi güç zarar olmayabilir, mesela telafisi güçse de parayla telafisi mümkün olabilir. Telafisi güç bir zarar ancak şu halde söz konusu olur.

Mesela, bir eski eser değeri olan, anıt değeri olan bir taşınmazın yıkılması söz konusu olduğu zaman, onu yıktığınız zaman aynı tipte bir bina yapamazsınız. Bu gibi hallerde telafisi güç zarar olabilir; ama bir memur naklinde veyahut da bir terfiin zamanında yapılmamasında veyahut da bir görevin son işlemlerinde tehiri icranın telafisi güç şartına bağlanması kanaatimizce mümkün değildir; çünkü bunun parayla telafisi mümkündür.

Bu itibarla; eğer Komisyonumuz iştirak ederse, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması veya idarî işlemlerin hukuka aykırı olması şartlarını ayrı ayrı ararlarsa, kanaatimizce tehiri icranın verilmesi şartları daha da kolaylaşır ve aynı zamanda davada davacının teminatı aranmış olur.

Şimdi, tehiri icranın anlamı, hukuka aykırı bir işlemin hukuk âlemindeki etkinliğini biran önce sona erdirmek ve idarî işlemdeki hukuka aykırılık sistemini gidermektir. Şimdi, hukuka aykırı bir işlem neticede iptal edilmeye mahkûm olduğuna göre, tehiri icrayla bunu durdurmak kanaatimizce en mantıkî bir yoldur. Komisyonumuzun buna katılmamasını ben anlayamadım; ama tehiri yasaklanmadığına göre, bu demektirki kararı verecek daire hal ve şartları takdir edecektir. Hal ve şartlara göre, gerekiyorsa tehiri icrayı verecektir. Devletin zararına, kişinin zararına bakacaktır. Bu, Devletin de aynı zamanda birtakım gereksiz yere zararlar ödemesini önlemek üzere, kararı veren Danıştay veya idare mahkemesinin bu konuda zannedersem çok geniş takdir hakkı vardır. Bu telafisi imkânsız zararı, elbette ki bu koşullar altında yorumlamak suretiyle, yürütmenin durdurulmasını karara bağlayacaktır.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Komisyonun görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA TURGUT TAN — Sayın Başkan, Danışma Meclisinin değerli üyeleri;

Sayın Hazer ve Sayın Genç, getirilen maddenin altıncı fıkrası konusunda bazı tereddütler ve eleştiriler ileri sürmüşlerdir. Sayın Hazer'in eleştirisi daha geneldir. Sayın Genç'in eleştirisi ise, daha özeldir ve altıncı fıkrada söz konusu edilen şartlara ilişkindir.

Sayın Hazer, konuşmasında yürütmenin durdurulması müessesesinin Anayasada bazı şartlara bağ-

lanmış olduğunu, dolayısıyla bu müesessenin uygulamada işlerliğinin aksayabileceğini ileri sürmüşlerdir. Aslında, bugüne kadar yürütmenin durdurulması kararlarının verilmesinde Danıştay tarafından aranan şartlar bunlardan farklı değildi. Yalnız, 1961 Anayasasında yürütmenin durdurulmasının hangi hallerde verilebileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmuyordu. Yalnız, 6 Ocak 1982 tarihinde çıkarılmış olan 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu yürütmenin durdurulmasının hangi hallerde söz konusu olabileceğini 27 nci maddesinde düzenlemiştir. 27 nci maddenin ikinci bendinde aynen şöyle denilmektedir:

«Danıştay veya idarî mahkemeler, idarî işlemin uygulanması halinde, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler.»

Hatırlanacağı, gibi, ilk getirilen Tasarıda altıncı fıkra olarak, kamu görevlileriyle ilgili yer değiştirme işlemlerine karşı yürütmenin durdurulması yolu kapatılıyordu. Bu fıkra sonradan verilen önergeler ışığında Komisyonumuz tarafından da uygun görülmüş ve çıkarılmış; bunun yerine Komisyonumuz, benzer bir düzenlemenin, yani yürütmenin durdurulması konusundaki tartışmaları kısmen de olsa ortadan kaldırabilmek amacıyla bunun şartlarını Anayasaya bir fıkra olarak koymayı uygun görmüştür. Getirilen düzenleme bundan ibarettir. Yani, mevcut şartların aşağı yukarı Anayasaya geçirilmesi şeklindedir. Komisyon tarafından birtakım yeni şartlar getirilmiş değildir yürütmenin durdurulması açısından.

Sayın Genç ise, aslında sorusunun cevabını kendileri konuşmalarının sonunda verdiler. Dediler ki; «Bu telafisi güç veya imkânsız şartların, telafisi güç veya imkânsız bir zararın doğması veya işlemin açıkça hukuka aykırı olması halleri nedir» dediler. Bunları, sonunda kendileri belirttikleri gibi, nihayet önüne gelen dava dolayısıyla idare mahkemesi kendisi bunları değerlendirecektir. Bu şartların varlığını tespit ettiği zaman yürütmenin durdurulması kararını verecektir. Bu olaya göre, mahkeme tarafından yapılacak bir değerlendirme ve takdir işi olmaktadır. Yalnız, eskiden beri devam eden tartışmaları giderici bir özelliği vardır; o da şudur. Eskiden bu şartlardan bir tanesinin varlığı yürütmenin durdurulması kararının verilmesi için yeterlidir, değildir şeklinde tartışmalar olmuştur. Şimdi burada, telafisi güç veya imkânsız bir zararın doğması ve bununla beraber ilk bakışta idarî işlemin hukuka aykırılığının ortaya çıkması, tespit edilmesi şartlarının birlikte varlığı şeklinde ifade edilmiştir.

Arz ederim.

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Tutum, işaret etmiştiniz. Soru sormak istiyorsanız, vaz geçmemişseniz buyurun. Müzakereler bitiyor efendim.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkanım; benim sormak istediğim şuydu.

Bu altıncı fıkra memurların nakliyle ilgiliydi. Şimdi genel bir hüküm getiriliyor. Memurların nakil işlemleriyle diğer tüm idarî işlemler bu rejime tabi olacak demektir. Bir ayırım gözetmek niyetinde olmadığı anlaşılıyor. Doğru mu anlıyorum; bunu anlamak istiyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA TURGUT TAN — Evet efendim, memurlarla ilgili düzenleme verilen önergeler doğrultusunda çıkarılmıştır ve yürütmenin durdurulması müessesesini genel olarak şartları düzenleyen bir fıkra olarak getirilmiştir. Yani söz konusu, yürütmenin durdurulması konusu olacak olan işlemin niteliği veya konusu söz konusu olmaksızın.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Sayın Başkanım, bir sorum var.

BAŞKAN — Sayın Uzunoğlu, buyurun efendim.

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Sayın Başkanım;

Bu telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemlerin açıkça hukuka aykırı olması şartları birlikte mütalaa edilirse, yürütmenin durdurulması kararının verilmesi şartları çok ağırlaştırılmış olmaktadır.

Bir misal arz edeceğim ve bununla ilgili olarak Sayın Komisyon Sözcüsünün düşüncesini açıklamasını rica ediyorum.

İmtihan sonuçlarına itiraz edilmekte ve dava açılmaktadır; bir imtihan notunun düşük olduğu yolundaki iddianın, bu şartlara göre anlaşılabilmesi için, Danıştayın açıkça hukuka aykırı olduğunu araştırması gerekiyor bu maddeye göre. Bu demektir ki, Danıştay bir ehli vukuf tayin edecek ve esasa girecek; hakikaten onun yerinde midir, değil midir?

Oysa bu iki şart birbirinden ayrılırsa, «telafisi güç veya imkânsız zararların doğması şartı» o zaman eğer bu yürütmenin durdurulması kararı verilmez ise, öğrenci bir üst sınıfa devam edemeyecektir.

Tek bu şart nazarı itibara alınarak da verildiği takdirde, çok daha yararlı olacaktır. Komisyonun bu hususta ki düşünceleri nedir acaba?

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Tan.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA TURGUT TAN — Efendim, Sayın Uzunoğlu arkadaşımız, atipik diyebileceğim bir örnek verdiler; belki biraz uzun olacak; ama izninize sığınarak bu konudaki düşüncemi açıklamak isterim.

Sınavda öğrenciye dört verilmiş veyahutta zayıf bir not verilmiş, öğrenci dava açmış; yürütmenin durdurulmasını istiyor ve gayet tabiî iptalini istiyor.

Şimdi Sayın Uzunoğlu arkadaşımız, eğer yanlış anlamadıysam, derler ki «Bu iki şartın varlığının birlikte araştırılması halinde, iş uzayabilir» yani, bu iki şarttan birisi olan, açıkça hukuka aykırılığın varlığı ve bir de telafisi güç bir zararın doğması. Şimdi eğer, buradaki bu not verilmesi işleminde, hukuka aykırılık yoksa, o zaman niçin yürütmenin durdurulması kararı versin Danıştay?

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Zaman alabilir...

BAŞKAN — Efendim, siz devam ediniz.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA TURGUT TAN — Efendim, burada önemli olan, bunun sonunda, yani bu not verme işleminin sonunda iptalle sonuçlanacak bir işlem olup olmadığının baştan anlaşılması gerekir. Aksi takdirde bunun yürütmesinin durdurulmasının bir anlamı yoktur. Sonunda eğer iptal edilmeyecekse, verilen not eğer haklı ise, niçin yürütmenin durdurulması kararı verilsin?

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA TURGUT TAN — İzin verirseniz efendim, bu da zaten, Buradaki hukuka aykırılık, açıkça hukuka aykırılık; yani ilk bakışta işlemin hukuka aykırı olup olmadığının anlaşılması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Hazer buyurun.

MEHMET HAZER — Efendim, ilk metinde «Memur nakil ve tayinlerinde yürütmenin durdurulması kararı verilemez» tarzında düzenlenmiş. Şimdi, başka bir tarzda düzenlenmiştir. Bu madde çıktığına göre, memurların nakil ve tayinlerinde yürütmenin durdurulması kararı verilebilecek mi?

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Tan.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA TURGUT TAN — Efendim, bütün işlemler için, elbetteki söz konusu olacak demektir; yeter ki bu yeni fıkra ile getirilen şartların gerçekleşmesi söz konusu olsun.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Tan.

Bir başka açıklamanız yok ise...

MEHMET HAZER — Efendim.

BAŞKAN — Sayın Hazer, önergenizi bu açıklamalar karşısında geri alıyorsanız...

MEHMET HAZER — Benim eski fikrime uygun değil; ama mecburum, çaresizim.

BAŞKAN — Peki, teşekkür ederim.

Sayın Hazer'in önergesi iade edilmiştir.

Sayın Uyguner, Sayın Bayazıt ve arkadaşlarının önergesine geçiyorum; 153 üncü maddenin, ikinci fıkrasına bir ilave isteniyor.

Bu önerge üzerinde de müzakere açılmamıştır.

Buyurun Sayın Uyguner.

M. FEVZİ UYGUNER — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Görüşmekte olduğumuz 153 üncü maddenin ikinci fıkrası, Cumhurbaşkanının Anayasada, tek başına yapacağı öngörülen işlemleri yargı denetimi dışında tutmaktadır. Bu arada Cumhurbaşkanının, yine Anayasa Tasarısının 134 üncü maddesinde yer alan bir işlemi daha vardır; tek başına değildir; ama Millî Güvenlik Kuruluna başkanlık etmektedir ve bu kurul içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma Bakanı, Başbakan ve bazı bakanlar bulunmaktadır ve Millî Güvenlik Kurulu da, (yani Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Millî Güvenlik Kurulu da) memleketin kaderine hâkim olacak birçok kararlar vermektedir ve yine Millî Güvenlik Kurulunu organize eden 134 üncü madde Anayasa Tasarısının «Yürütme» bölümünde yer almaktadır, yani yürütme ile ilgili bir kurul olarak karar vermektedir.

Şimdi bu, önergemizde belirttiğimiz ilaveyi koymazsak, o takdirde Millî Güvenlik Kurulu kararları aleyhine yargı yoluna başvurulabileceği anlamı çıkmaktadır. Halbuki biz, Cumhurbaşkanının başkanlık ettiği, Başbakanın, Millî Savunma Bakanının, Genelkurmay Başkanının ve bazı bakanların yer aldığı Millî Güvenlik Kurulu kararlarının da bu fıkraya dahil edilerek «Millî Güvenlik Kurulu kararlarının yargı denetimi dışında tutulmasının» uygun olacağı görüşündeyiz.

Yüce Kurulun takdirlerine arz eder, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Önerge üzerinde söz almak isteyen başka bir üyemiz?..

EŞREF AKINCI — Lehte söz almak istiyorum efendim.

BAŞKAN — Lehte, buyurun efendim.

CAHİT TUTUM — Ben de söz almak istiyorum efendim.

BAŞKAN — Sayın Tutum aleyhte mi?

CAHİT TUTUM — Evet efendim.

EŞREF AKINCI — Sayın Başkanım, muhterem arkadaşlar;

Biraz evvel kıymetli arkadaşımın açıkladığı üzere, Sayın Cumhurbaşkanımızın başkanlık etmiş olduğu ve memleketin millî güvenlik işleriyle alakalı hususlarda, öncelikle alacağı ve öncelikle Hükümet tarafından uygulanacağı kararlarının da bilhassa bu yargı denetimi dışında kalmasında büyük ve sayılamayacak kadar faydalarını mülahaza etmekteyiz. O itibarla burada, şu fıkranın da, arkadaşımın arz ettiği fıkranın da, buraya konmasında büyük yarar ve fayda olacağı kanaatini taşımaktayız.

Umarım ki, Komisyonumuz da bizim bu görüşümüze katılacaklar ve bu fıkrayı eklemekte tereddüt etmeyeceklerdir.

Teşekkür ederim, saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Akıncı.

Sayın Tutum buyurun efendim.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Cumhurbaşkanının Anayasada tek başına yapacağı öngörülen işlemlerin yargı denetimi dışında tutan bu fıkranın kapsamı ile Sayın önerge sahibinin ileri sürdüğü husus arasında en ufak bir irtibat yok. Bir kez, Cumhurbaşkanının tek başına aldığı bir karar söz konusu değildir, sayın önerge sahibinin belirttiği noktada. İkincisi, daha önemlisi, Cumhurbaşkanı bir tarafa, böyle bir kurulun kararları lazımül infaz ve icra kararlardan değildir, yani aleyhine iptal davası açılabilecek lazımül infaz ve icra bir karar değildir; istişarî niteliktedir, ağırlığı olan bir istişarî nitelikte bir karardır; ama kesinlikle doğrudan doğruya yürütülecek bir karar değildir.

Bakanlar Kurulu onaylamadıkça veya Bakanlar Kurulu bu kararı benimsemedikçe, ortada asla idarî olgunlaşmış, aleyhine iptal davası açılabilecek bir karar da yok demektir.

Onun için esasen Cumhurbaşkanının Anayasada tek başına yapacağı öngörülen işlemleri, bütünüyle yargı denetimi dışına almak da doğru değildir. Sanıyorum ki, bir defa bu önemli bir eksikliktir. Sayın Komisyonumuz bunda ısrarlı olduğu için tartışma yapamıyorum. Çünkü, pekala iptal davası açamasa bile tazminat davasına neden olabilecek bazı tasarruflar olabilir, şekil yönünden bazı davalar açılabilir. Eğer iptal konusu olmayacak, yalnız tam kaza davası açılabilecekse açılabilir, özellikle atamalarda bu durum çok vardır.

Dolayısıyla kanunda belirtilen nitelikleri taşımayan bir kimsenin Cumhurbaşkanı tarafından resen atanması halinde, menfaati haleldar olan bir kimsenin açacağı bir dava dolayısıyla halen o pozisyonu özellikle işgal ediyorsa pekala bir tazminat davası konusu olabilir; bunlar son derece önemli noktalardır.

Onu bırakıyorum, sayın önerge sahibinin getirmek istediği, yargı denetimi dışına almak istediği konu esasen varit değildir; çünkü istişarî bir karardır, doğrudan doğruya dava konusu edilemez.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Tutum.

Komisyonun bu görüşler üzerindeki mütalaasını rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA TURGUT TAN — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Millî Güvenlik Kurulu kararlarının yargı denetimi dışına çıkarılmasına ilişkin öneriye maalesef katılamıyoruz.

Çünkü, Sayın Uyguner'in açıklamalarında belirttikleri gibi, her ne kadar Millî Güvenlik Kurulu «Yürütme Bölümü» içerisinde yer almakta ise de, «Yürütme Bölümü»nde yer alan organların bir bölümü karar organlarıdır, bir bölümü ise yürütmenin yardımcı organlarıdır.

Binaenaleyh, özellikle Millî Güvenlik Kurulu söz konusu olduğundan, yürütmeye yardımcı bir organ söz konusudur; kararları, her ne kadar Bakanlar Kurulu tarafından dikkate alınmak durumunda ise de, nihayet bu görüşlere, tavsiyeler ve kararlara dayanarak uygulanabilir olan kararı alacak olan bakanlar kurulu olmaktadır. Yani, bir bakanlar kurulu kararıyla bunlar icraî hale, yürütülebilir hale gelmektedirler.

Binaenaleyh, Millî Güvenlik Kurulundan çıktığı anda icraî bir idarî karar söz konusu değildir, yürütülmesi gerekli bir karar söz konusu değildir. Binaenaleyh, bunun yargı denetimi dışına çıkarılması da söz konusu olmamak gerekir.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Uyguner ve Sayın Bayazıt'ın önergesine Komisyon katılmamaktadır.

Önergenin dikkate alınmasını oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Dikkate alınması kabul edilmemiştir.

HALİL İBRAHİM KARAL — Sayın Başkanım, redaksiyon mahiyetinde bir düzeltmeyi hatırlatmak istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Karal.

HALİL İBRAHİM KARAL — Efendim çok basit gibi görünmekle beraber, idarî yargının henüz ayrı bir yargı türü olarak tartışıldığı, eleştirildiği bir ülkede önemli olabilir diye hatırlatmak istiyorum.

Madde başlığı «C. Yargı yolu» değil, idarî yargı yolu olması lazım.

BAŞKAN — Efendim o, Genel Kurulca kesin şekilde kabul edilmiş bir önerge metnidir.

HALİL İBRAHİM KARAL — Efendim, «Redaksiyona girebilir» dendi, onun için arz ediyorum.

Aynı problem birinci fıkrada da var. İdarî yargı olmasında sayısız faydalar vardır; sonradan bu pek çok belirsizliklere sebebiyet verecektir. İdarî yargı, genel yargı değildir.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Komisyonun ikinci metin sırasında üzerinde durması mümkündür.

Efendim, Komisyondan gelen metni...

KAMER GENÇ — Efendim, maddeyle ilgili soru sorulmamıştı, bir soru sormak istiyorum.

BAŞKAN — Mümkün değil efendim, o yol mümkün değil efendim.

KAMER GENÇ — Sayın Başkan, bütün önergeler görüşülüp de madde kesin olarak görüşülüp Komisyona gitmediği için, maddeyle ilgili soru sormak mümkündür. Müsaade ederseniz uygulamada bazı tereddütler var, onların açığa kavuşması için bir - iki soru soracağım. Takdir size aittir.

BAŞKAN — Sayın Genç, yalnız önergeler üzerinde müzakere açtığımızı biliyorsunuz.

KAMER GENÇ — Ama efendim maddenin tümü görüşülmedi.

BAŞKAN — Dikkate alınan önergeler var; maddenin tümü görüşüldü efendim, dikkate alınan önergeler üzerinde müzakere açtık.

KAMER GENÇ — O zaman müsaade ederseniz son önergeyle ilgili...

BAŞKAN — Bakın, Kanunlar Müdürlüğündeki arkadaşlarımızın «Dokuz önerge görüşüldü ve önergeler üzerinde müzakere açıldı» notu var. Bu itibarla önergeler üzerinde de sorunuzu sordunuz, önergeler oylandı.

Şimdi Komisyondan gelen maddeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

154 üncü maddeyi okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 7.9.1982 tarih ve 145 inci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte tasarının 154 üncü maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

D. İdarenin kuruluşu

1. Merkezî idare

MADDE 154. — Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır. Vali ilde Devletin ve Bakanlar Kurulunun temsilcisi, il idaresinin başı ve mercîidir.

Belli kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan, yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebilir. Valilerin bu kuruluşlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Bu konuda dikkate alınan önergelere geçiyorum.

Sayın Parlak?..

EVLİYA PARLAK — Dikkate alınmıştır.

BAŞKAN — Sayın Öztürk, Sayın Akıncı?..

FAHRİ ÖZTÜRK — Dikkate alınmıştır efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Tosyalı?..

LÜTFULLAH TOSYALI — Önergem dikkate alınmıştır efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Banaz?..

REMZİ BANAZ — Dikkate alınmıştır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın İğneciler?..

ABDULLAH ASIM İĞNECİLER — Dikkate alınmıştır; teşekkür ederiz.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Bu durumda Komisyondan gelen metni aynen oyluyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkan, redaksiyonla ilgili bir soru sorabilir miyim?

BAŞKAN — Onu lütfen redaksiyon mahiyetinde olduğu için Komisyona iletiniz efendim. İkinci metin esasında dikkate alınabilir.

155 inci maddeyi okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 7.9.1982 tarih ve 145 inci Birleşimde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte tasarının 155 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

2. Mahallî idareler

MADDE 155. — Mahallî idareler; il, belediye ve köy halkının ortak mahallî ihtiyaçlarını karşılayan ve genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluşları, görev ve yetkileri ve mahallî idare hizmetlerinin görülmesi amacıyla bu idareler arasında mecburî veya ihtiyarî birlik kurulması, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçimleri, bu Anayasanın yetmişaltıncı maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve bu sıfatı kaybetmeleri konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Haklarında idarî ve adlî mercilerce soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerinin idarî makamlarca geçici bir tedbir olarak görevden alıkonulmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

Devlet, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

BAŞKAN — Önergelere geçiyorum.

Sayın Yarkın ve Sayın Öztürk'ün önergesi?...

FAHRİ ÖZTÜRK — Komisyona teşekkür ederim, dikkate alınmıştır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Haznedar?...

ALİ MAZHAR HAZNEDAR — Nazarı itibara alınmamış.

BAŞKAN — «Alınmamıştır» diyorsunuz.

Sayın Öztürk ve Sayın Akıncı, ikinci önergeniz?...

FAHRİ ÖZTÜRK — Dikkate alınmıştır, Komisyona teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Bunların dikkate alınması oylandığı ve dikkate alındığı için yalnız bir açıklama imkânı vardır; önerge üzerinde.

Buyurunuz Sayın Haznedar.

ALİ MAZHAR HAZNEDAR — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Mahallî idarelerle ilişkili olarak 1961 Anayasasında bulunan ve mahallî idarelere görevleriyle orantılı gelir kaynaklarının sağlanacağını ifade eden bir fıkranın, maddeye ilavesini istemiştik. Bunun gerekçesi olarak da o gün, mahallî idarelerin demokratik düzenle idare edilen ülkelerde fevkalade önemli organlar olduğunu, demokrasinin gelişmesinin mahallî idareler kanalıyla olabildiğini, bu nedenlede demokratik idarelerde mahallî idarelerin güçlendirilmesi yolunda genel olarak gayret sarfedildiğini ifade etmiştim. Mahallî idarelerin son yirmi yıl içinde özellikle malî yönden, 1961 Anayasasındaki o hükme rağmen, gelir kaynakları bakımından fevkalade zaafiyete uğratıldığını, bunun için bir tedbir alınmadığını, bunun da birtakım olumsuz sonuçları olduğunu, bu durumun bunlar arasında özellikle mahallî idarelerin merkezî idareye malî bakımdan bağımlı kıldığını, bunun sonucunda da her şeyin merkezî idareden beklenmekte olduğunu ve gene bunun sonucunda da partizanca birtakım tasarrufların meydana geldiğini ifade etmeye çalıştım.

Bu nedenle, 1961 Anayasasında bu hüküm varken, böyle bir yola gidilmemiş olduğu ortadayken, 1982 Anayasasında bu hükmün çıkarılmasının doğru olmayacağını, hiç değilse o hükmün mutlaka korunmasının gerekli olduğunu ifade etmeye çalışmıştım; fakat Komisyon, bilemiyorum neden, bu hususu nazarı itibara almamıştır. Önergemin esası bu idi efendim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Haznedar.

Komisyon, görüş rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA TURGUT TAN — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Sayın Haznedar'ın önergesi doğrultusunda maddeye, «Mahallî idarelere görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanır» şeklinde bir hükmün konulması, Komisyonumuzca uygun görülmemiştir. Bunun esasta iki nedeni bulunmaktadır. Biri, son olarak çıkarılan bazı kanunlarla mahallî idarelere sağlanan gelir kaynaklarının, bu sorunu kısmen ortadan kaldırması, ikincisi; de Anayasaya konulacak böyle bir maddenin ileride mahallî idarelerle Maliye arasında, Hazine arasında bir sürekli tartışma konusu olması endişesidir. Bu nedenlerle Komisyonumuz bu önergeye katılmamıştır ve bu yönde bir fıkra eklenmesini uygun görmemiştir.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

ALİ MAZHAR HAZNEDAR — Sayın Başkanım, bir soru sormak istiyorum.

BAŞKAN — Soru imkânı yok Sayın Haznedar. «Bir açıklama yapar...» 5.7.1982 tarihinde kabul ettiğimiz usul bu. Siz açıklama yaptınız, Komisyon görüş bildirdi, şimdi metni oylayacağım. Metin kabul edilmezse, bu defa sizin önergenizi katî şekilde oylayacağım; usul bu.

Komisyondan gelen metni aynen oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyondan gelen metni kabul edilmiştir.

156 ncı maddeyi okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 7.9.1982 tarih ve 145 inci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte, Tasarının 156 ncı maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

E. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler

1. Genel ilkeler

MADDE 156. — Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerini yerine getiren kamu hizmeti görevlilerinin nitelikleri, hizmete girişleri ve yükseltilmeleri, görevleri ve hakları, aylık ve ödenekleri ile diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği görevler, kanunun gösterdiği istisnalar dışında, kamu hizmeti görevlileri eliyle görülür.

Kamu hizmeti görevlileri yetenek ve liyakat ilkelerine uygun olarak işe alınırlar ve görevlerini eşitlik ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak yerine getirirler.

Üst kademe yöneticisi kamu hizmeti görevlilerinin, atanma ve görevden alınma usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

BAŞKAN — Bu konuda dikkate alınan üç önerge var.

Sayın Kantarcıoğlu?..

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Komisyona çok teşekkürler ederim, dikkate alınmıştır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Narlıoğlu, Sayın Müftüoğlu?...

AVNİ MÜFTÜOĞLU — Tamam efendim, dikkate alınmış.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Tutum?...

CAHİT TUTUM — Dikkate alınmamış.

BAŞKAN — «Alınmamış» diyorsunuz. Açıklama yapmak istiyorsunuz.

CAHİT TUTUM — Evet.

BAŞKAN — Buyurun.

CAHİT TUTUM — Sayın Başkanım; bu Anayasamız, bütünüyle siyasî müesseselerin karşılıklı konumlarını ve genel olarak statülerini düzenlemeyi büyük ölçüde amaçlamış. Ancak bu arada bir noktayı büyük ölçüde bütünüyle dikkatten uzak tutmuştur. O da şudur :

Bütün bu siyasî müesseselerin işleyişi ve bu işleyişe getirilen müeyyideler netice itibariyle bürokrasi dediğimiz, tarafsız işlemesi var sayılan, doğrudan doğruya milletin hizmetinde ve kanunların emrinde olan kamu görevlileri tarafından yürütülen kamu hizmetleri biçiminde ortaya çıkar.

Şimdi, tepeyi büyük ölçüde düzenledik; fakat bütün bu düzenlemelerin düğüm noktası olan bürokrasi, en ufak bir biçimde dikkate alınmamış ve kendi haline terk edilmiştir. Sadece yasaklamalarla, sadece siyasî müesseselerin statülerini belirlemekle sonuç alınacağını var saymak, fevkalade yanlış bir düşüncedir. Burada kamu hizmetlerinde biz, liyakat ilkesini ve özellikle yeteneklerine göre Devlet hizmetlerine kişilerin alınmasını ve partizanlığın bürokrasiden uzak tutulması için bazı direktif kuralların getirilmesini istedik.

Bunlardan bir tanesi direktif kural olarak konulmuş olmakla beraber, bunun nasıl uygulanacağı konusunda bir işaret olmadığı için, belki o da direktif kural olma ötesinde bir özelliği olmayan küçük bir

ilave getirmek istedik. O da; kamu hizmetlerinin, liyakât ve ehliyetle yürütecek kamu görevlilerinin seçilmesi, hizmete alınması ve bunların hizmet içinde yetiştirilmesi, nakilleri ve tüm özlük işlerinin tarafsızlık esasına göre, objektivite esasına göre yürütecek bir teşkilatın mutlaka kurulup, yetkilerle donatılmasının zorunlu olduğunu düşündük. O küçük fıkra Sayın Komisyon tarafından dikkate alınmadı. Dikkate alınmayan fıkrayı okuyorum :

«Devlet liyakat sistemini eşit imkânlarla uygulanmasını gözetmek için gerekli tedbirleri alır ve teşkilat kurar.»

Devlet bu teşkilatı kuramamıştır, devlet bu gözetimi 25 yıldır, 30 yıldır yapamamaktadır Sayın Başkanım.

Lütfetsinler bu kuralı kabul etsinler.

Teşekkürler.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Tutum.

Açıklama yapılmıştır. Buyurun Sayın Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA TURGUT TAN — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Sayın Tutum, kabul edilen bir ilkeyi uygulamaya geçirecek bir mekanizma veya müessesenin kurulmasını sağlayacak bir düzenlemeye de bu madde içerisinde yer verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır ve bu yönde de bir önerge vermiştir; fakat Komisyonumuz bu önerge doğrultusunda bir düzenleme yapmak yoluna gitmemiştir.

Sebebi; maddede yer alan «Kamu hizmeti görevlileri yetenek ve liyakat ilkelerine uygun olarak işe alınırlar ve görevlerini eşitlik ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak yerine getirirler» şeklindeki bir ilkenin esasasen kabul edilmiş olması, maddede yer verilmiş olması, devletin bu ilke doğrultusunda, yani, kamu hizmeti görevlilerini liyakat ve yetenek ilkelerine uygun olarak işe almayı sağlayacak mekanizmayı da, bu mekanizmanın parçası olan müesseseleri de kurmayı esasen üstlenmiş olması ve Anayasayla bu direktifin kendisine verilmiş olması anlamına gelmektedir. Binaenaleyh, bu ilkeyi hayata geçirecek olan, uygulamaya geçirecek olan diğer hukukî mekanizmaları kurmak veya bunların gerektirdiği müesseseleri yaratmakta esasen bu ilkeyi uygulamak durumunda bulunan devletin görevi olmaktadır.

Binaenaleyh, biz bu ilkenin kabul edilmiş olmasıyla bizatihi bu ilkenin içerisinde Sayın Tutum'un önerdiği konuların da var olduğunu ve devlete yönelik bir direktif olarak bulunduğunu varsaymaktayız. Bu nedenle ayrıca bunun belirtilmesine Komisyon olarak bir gerek görülmemiştir.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Tan.

GÜNGÖR ÇAKMAKÇI — Bir soru sorabilir miyim Sayın Başkanım?.

BAŞKAN — Mümkün değil efendim. Dikkate alınan önergeler üzerine müzakere yapılmıştır, sorular sorulmuştur.

Bu itibarla, şu anda gelen metni oylayacağım. Gelen metin kabul edilmediği takdirde, bu defa önergeyi metne ilave etmek suretiyle tekrar oylayacağım. Müzakereler bitmiştir.

Komisyondan gelen metni oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyondan gelen metin kabul edilmiştir.

Madde 158'i okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına;

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 7.9.1982 tarih ve 145 inci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 158 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

3. Disiplin kovuşturmasında güvence.

MADDE 158. — Kamu hizmeti görevlileri ile kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensupları hakkında yapılacak disiplin kovuşturmalarında, isnad olunan hususun ilgiliye açıkca ve yazılı olarak bildirilmesi, dinlenilmesi, savunmasını yapma imkânı tanınması zorunludur.

Bu esaslara uyulmadıkça disiplin cezası verilemez.

Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler hakkındaki hükümler saklıdır.

BAŞKAN — Efendim, bu madde ile ilgili bir önerge katî şekilde kabul edilmişti, Sayın Tutum'un önergesi.

Sayın Tutum?

CAHİT TUTUM — Evet efendim, madde başlığı olduğu gibi kabul edilmiştir.

BAŞKAN — Evet, kabul edilmiştir ve metne girmiştir.

Sayın İğneciler ve arkadaşlarının önergesi; Sayın İnal dikkate alınan bir önergeniz vardı?..

SALİH İNAL — Dikkate alınmış, teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Evet, dikkate alınmıştır. Teşekkür ederim.

Sayın Kantarcıoğlu, keza sizin de bir önergeniz dikkate alınmıştı.

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Sayın Başkanım, aynen bugünkü uygulamaya paralel olarak yerine konmuş. Yalnız, efendim bir hususta endişemiz var; bu endişe ileride büyük problem çıkaracaktır. Bu «dinlenme» kelimesi var ya efendim, «dinlenilmesi» meselesi; ileride yapılan tahkikatlarda, eğer bu zabıtlara geçmezse, hiçbir şekilde uygulamaya geçilmez ve memur çok müşkül durumda kalır. Şu «dinlenilmesi» kelimesini çıkarmakta büyük fayda umarım. Müfettiş arkadaşlarımız bunu gayet iyi bilirler; ifade alındığı zaman önce «dinlenildi» kelimesi raporda veya fezlekede bulunmazsa bu dava doğrudan doğruya iptal edilir.

O bakımdan «dinlenilmesi» kelimesini Komisyon çıkarmak isterler mi? Çıkarsa, arkadaşlarımın oyuyla tasvip görürse yerinde bir şey olur efendim.

BAŞKAN — Efendim, takdir ederseniz bu safhada böyle bir müzakere açmam imkânı yok. İkinci metni hazırlarken sizin bu görüşünüzü Komisyon şu anda not etti, tekrar tetkik buyursunlar.

Teşekkür ederim.

Bu durumda 158 inci maddeyi Komisyondan gelen şekliyle oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

160 ıncı maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına;

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 8.9.1982 tarih ve 146 ncı Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önerge ile birlikte Tasarının 160 ncı maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

F. Planlama.

MADDE 160. — Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayiin ve tarımın gelişmesini ve ekonominin bütün alanlarıyla ülkenin bütününde dengeli ve uyumlu biçimde kalkınmasını, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak devletin görevidir.

Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür, yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır.

Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanması, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanması ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları kanunla düzenlenir.

Kalkınma planları, kamu kesimi için emredici; özel kesim için yol gösterici ve özendiricidir.

BAŞKAN — Bu madde ile ilgili dikkate alınan dokuz önerge var.

Sayın Şengün, önergeniz dikkate alınmış mı efendim?

İSMAİL ŞENGÜN — Efendim, önergemin büyük bir kısmı Komisyonca dikkate alınmıştır, kendilerine müteşekkirim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Öney?

TÜLAY ÖNEY — Dikkate alınmamıştır Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Üzerinde görüşeceksiniz. Diğer üyelere de soracağım, ondan sonra söz vereceğim.

Sayın Gözübüyük?..

ABDULLAH PULAT GÖZÜBÜYÜK — Dikkate alınmış efendim.

BAŞKAN — Alınmış. Teşekkür ederim.

Sayın Gökçe.

ABBAS GÖKÇE — Dikkate alınmamış efendim.

BAŞKAN — Dikkate alınmamış; açıklama yapacaksınız.

Sayın Uzunoğlu?..

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Dikkate alınmamış efendim.

BAŞKAN — Dikkate alınmamış, açıklama yapacaksınız.

Sayın Azgur?..

FUAT AZGUR — Dikkate alınmış Sayın Başkanım, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Evet, teşekkür ederim.

Sayın Akaydın?.. Yoklar.

Sayın Aşkın; Sayın Avcı?..

E. YILDIRIM AVCI — Alınmış efendim.

BAŞKAN — Alınmış. Teşekkür ederim.

Sayın Hamitoğulları?

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Dikkate alınmamış maalesef Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Alınmamış; açıklama yapacaksınız.

Efendim, bu konuda açıklama yapmak isteyen dört üyemiz var. Zamanın geçtiğini dikkate alarak, saat 14.00'te toplanmak üzere Birleşime ara veriyorum.

Teşekkür ederim.

Kapanma Saati : 12.30

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 14.00

BAŞKAN : Başkanvekili Fenni İSLİMYELİ

KÂTİP ÜYELER : İmren AYKUT, Mehmet PAMAK

BAŞKAN — Danışma Meclisinin sayın üyeleri; 151 inci Birleşimin İkinci Oturumunu açıyorum.

160 ıncı maddeyle ilgili dikkate alınan önergelere geçiyoruz. Sayın Öney, açıklama yapacak mısınız? Buyurun efendim.

TÜLAY ÖNEY — Sayın Başkan, sayın üyeler;

«Planlama» başlığı altındaki 160 ıncı maddenin görüşülmesi sırasında bir önerge vermiştim, önergem, Yüce Kurulunuz tarafından dikkate alınması kabul edilmiş olan bir önergeydi. Komisyonca düzenlenip şu anda getirilmiş olan 160 ıncı maddede önergemde belirlediğim iki önemli ve bence temel olan unsurun, bir planlama vetiresi için temel olan iki unsurun da yer almadığını görmekteyim. Kısaca bunu dikkatlerinize sunmak istiyorum:

Birincisi şuydu efendim; ilk fıkrada dördüncü satırda yer alan; «Ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirmesini yaparak...» şeklindeki ifadedir. Benim önergemdeki ifade burada; «Ülke kaynaklarını ve potansiyelini en üst düzeyde değerlendirerek...» şeklindeydi. Bu iki ifade arasında çok büyük bir fark olduğunu belirtmek isterim.

Döküm ve değerlendirme, tam bir istatistiki süreçtir. Oysa planlama veya plan yapma tekniği, ülkenin kaynaklarının bir envanterini çıkartmak ve meseleyi öylece bırakmak; nerede ne kadar olduğunu rakamlarla saptamak değildir. Döküm değerlendirme, sadece bunu ifade eder.

Önergemi müdafaa ederken de sunduğum şekilde, ülkemizin kaynakları kıttır, sorunları pek çoktur, bu kıt olan kaynakları mümkün olduğu kadar fazlalaştırmak, yani en üst düzeyde zorlamak ve fazlalaştırarak ondan sonra toplum yararının gerektirdiği önceliklere dağıtmaktır planlama vetiresi. Dolayısıyla, kaynakların mobilize edilmesi, kalkınma gayretlerine daha fazla seferber edilmesi olayı ilk fıkranın düzenleniş biçiminde yer almamaktadır.

İkinci fıkrada ise; millî tasarrufun, yatırımların artırılmasını öngördüğümüz gibi (ki, orada Komisyonla zaten mutabıktık), bunlar sonucunda meydana gelecek millî gelir dağılımının nasıl bölüştürüleceği hususunun da bir ölçüde dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştim ve gelir dağılımında dengeyi sağlayıcı tedbirlere öncelik verilmesinin de bir ilke olarak yer almasını istemiştim. Yüce Heyetiniz bu önergeye, dikkate alınması kaydıyla katılmıştı; fakat şimdi görüyorum ki, Komisyonumuzca düzenlenen 160 ıncı maddede bu iki mesele de yer almamıştır.

Bunların önemini takdirlerinize sunarım efendim.

Ayrıca, son bir ifade etmek istediğim husus; 160 ıncı maddenin birinci fıkrasının kaleme alınışında, ikinci satırda «özellikle sanayiin ve tarımın gelişmesini» şeklinde konmuş olan ifade; muhterem Komisyonumuzun, benim sanayileşme ile ilgili ayrı bir madde formüle edilmesi konusundaki önergemi, yine Yüce Kurulunuz dikkate aldığı halde, Komisyo-

numuzun buna katılmaması nedeniyle, ayrı bir madde olarak konamayacağı ve 160 ıncı maddede yer alan planlama formülasyonunun içine girebileceği düşüncesinden kaynaklanmıştır; öyle zannediyorum.

Kendilerine, sanayi konusunu bir şekilde metne sokmak gayreti gösterdikleri için, teşekkür etmek isterim; ancak, maddenin bu biçimde düzenlenişi, planlama anlayışı veyahut da planlama tecrübesinin sakıncalı noktalara götürülebileceği konusunda tereddütüm ve endişelerim vardır. Buna dikkat çekmek istiyorum efendim.

Bu demektir ki, her yapılacak olan planda, sanayi ve tarımın gelişmesine öncelik verilecektir. Sayın arkadaşlarım; Türkiye niçin beş yılda bir yeni plan yapar?.. Ekonominin konjonktürü, kalkınma imkânlarımızın hangi alanlarda olmasının gerektiğini beş yılda bir yeniden düşünme fırsatı vermek içindir. Oysa, bunu Anayasal bir zorunluluk olarak buraya getirmek; demektir ki, her yapılacak olan planda, sanayi ve tarıma özel bir öncelik verilecektir. Bu, elbette böyledir, ekonominin en büyük, en ciddî sektörleri bunlardır; ama zaman olur ki, Türkiye, hizmet sektörlerine; mesela turizme, mesela alt yapıya son derece büyük öncelik vermek zorunda kalabilir. Bir plan dönemi, bu işlere kaynakları daha fazla tahsis etme ve ağırlık verme gereği olabilir. Yani, bu tamamen bir plan stratejisidir. Beş yılda bir yenilenen planlar, o günkü ekonomik konjonktüre göre stratejiyi de yenilemeyi gerektirebilir. Onun için, Anayasal bir zorunluluk olarak yapılacak olan her planın, bugünden belirleyici bir strateji ile sanayi ve tarıma öncelik vereceğini bahsetmek, doğru birşey olmaz.

Dolayısıyla, maddenin kaleme alınışının şu şekli, sakıncalıdır ve yanlıştır. Bunu bir kere daha Yüce Kurulunuzun takdirlerine sunmak isterim.

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Öney.

Komisyondan şunu rica edebilir miyim Sayın Aldıkaçtı?.. Diğer önerge sahiplerine de söz vereyim, bilahara size açıklamak üzere söz vereyim. Nasıl arzu ederseniz?

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Siz nasıl tensip ederseniz Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Diğer önergeye geçiyorum. Sayın Gökçe, Sayın Gelendost, Sayın Sarıoğlu'nun dikkate alınan önergesi üzerinde Sayın Gökçe açıklama yapmak istiyor.

Buyurun Sayın Gökçe.

ABBAS GÖKÇE — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sözlerime, Büyük Atatürk'ün bir iki cümlesi ile başlamak istiyorum.

Yüce Atatürk 1925 yılında aynen şöyle diyor: «Yalnız ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrak etmek ve tarakkiyatını zamanında takip eylemek şarttır.» (Eylül 1925)

Yine Büyük Atatürk devam ediyor: «Memleketimiz içinde medenî fikirlerin, çağdaş ilerlemelerin biran kaybetmeksizin yayılması ve gelişmesi lâzımdır. Bunun için, bütün ilim ve fen erbabının bu hususta çalışmayı bir namus borcu bilmesi gerekir.»

Yine Büyük Atatürk 1926 da, «İstikbal göklerdedir» diyerek, Kayseri'de ilk uçak fabrikamızı kurmuş ve Türkiye'de uçak imalatını başlatmıştı; fakat o andan sonra gelenlerin, hâlâ 1982 yılında «Uçak yapalım mı yaptıralım mı, nasıl yapalım, nasıl yaptıralım?» tartışması, gerçekten bizleri acı acı düşündürmektedir.

Ben, bu görüşten yola çıkarak; planlama içerisinde bilimsel ve teknik araştırma ve geliştirme çalışmalarının da çağdaş bilim ve teknolojilere uygun bir şekilde planlanmasının hüküm altına alınmasını önermiş ve 160 ıncı maddenin bunu ihtiva etmesini teklif etmiştim; fakat bu, nazarı itibare alınmamış ve madde yine diğer önergeler doğrultusunda kaleme alınmıştır.

Bu, acı bir gerçektir ki, Garp âlemi dev adımlarla ilerliyor, biz arkasından adım adım hala yaya gidiyoruz. Niçin?.. Biz, onların anladığı anlamda teknoloji üretemiyoruz, teknolojiyi geliştiremiyoruz. İşte, benim üzerinde durduğum, vurgulamak istediğim, teknik ve bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmaları da planlansın; çağdaş bilim ve teknolojilere uygun bir biçimde planlanması Anayasa hükmü olsun.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gökçe.

Sayın Uzunoğlu açıklama yapacak mısınız önergeniz üzerinde?

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Evet Efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Uzunoğlu.

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Bu maddenin görüşülmesi sırasında etraflıca belirttiğim gibi, 91 sayılı Kanun ile kurulmuş bulunan Devlet Planlama Teşkilatı, kendi kuruluş kanununa

göre hükümetin danışmanı olarak istişari görevler ifa etmesi lazım gelirken, uygulamada devamlı olarak ve ısrarla, icrai fonksiyon ifa etme durumunda bulunmuştur. Bunu burada Değerli Komisyonumuzun Sayın Başkanı da defaatle belirtmiş ve şikayetlerini dile getirmiştir.

Bu maksatla, benim önergemde Devletin planlama görevinin ifasında, Devlet Planlama Teşkilatının icrai görev ifa edemeyeceği ve sadece hükümetin danışmanı olarak vazife görmesi lazım geldiğini belirtmiştim. Önergemin oylanmasında, Sayın Komisyon bu düşünceye iştirak etmiş ve nazarı itibare alınmak üzere oylanmasını istemişti; Sayın Başkanımın oya sunması sonucunda da değerli oylarınıza mazhar olarak, önergem nazarı itibare alınmak üzere kabul edilmişti; ama bu defa yapılmış bulunan düzenlemede, bu huşusta herhangi bir ifadenin yer almış bulunmadığını görmekteyim.

Eğer, kabul buyurulduğu takdirde, oylarınıza mazhar olduğu takdirde, Komisyonun düzenlemiş olduğu metnin sonuna, «Bu Teşkilat, hükümete danışmanlık yapar, icrai görev ifa edemez» şeklinde bir ilavenin yapılmasını yüce takdirlerinize ve tensiplerine arz ederim.

Saygılarımı sunarım, teşekkürler ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Uzunoğlu.

Sayın Hamitoğulları önergesi üzerinde açıklama yapacaklar.

Buyurun Sayın Hamitoğulları.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

160 ıncı maddeye ilişkin olarak arz ettiğim önergede, planlamamızda bulunan bir boşluğun ülkemizin kalkınmasını sağlıklı temellere oturtacak ve millî birlik ve bütünlüğümüzü sağlayacak unsurlar var idi. Esirgemediğiniz yüce tasviplerinizle Komisyonun göz önüne alınması koşuluyla Komisyona gönderilen bu önergenin, hiç bir unsuru, maalesef düzenlenen yeni maddede göz önüne alınmış değildir. Bunu üzülerek ifade ediyorum.

Çok değerli arkadaşlarım;

Bugün, Türkiye'mizin gerice kalmış bölgelerini oluşturan Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizin yürürlükteki kalkınma planları ile bu planların stratejisi ve modelleriyle kalkınmaları mümkün değildir. Geride kalan 20 yıllık deneyim ve sonuçlar bunu kanıtlamaktadır. Kesmen bunu kanıtlayan bir belgeyi yüce bilgilerinize sunmakla yetiniyorum.

Bakın, Devlet Planlama Teşkilatının 1488 sayılı «Planlı dönemde kamu yatırımlarının illere göre dağılımı» başlıklı araştırması, 15 yılı içeren 3 - 5 yıllık kalkınma planlarının, bu gerice bölgelere gitmekte olan yatırımları, bu bölgeleri kalkındırabilecek düzeye ulaşamadığını açıklıkla ortaya koymaktadır.

Keban için yapılmış olan yatırımlar, bildiğiniz gibi, bütün Türkiye'yi içerdiğinden, buna benzer enerjiye yönelik yatırımları bir kenara bıraktığınız takdirde, geride kalan 20 yıllık sürede bu bölgelerimize büyük ve anlamlı bir yatırım gidemediği açık bir gerçektir.

Şimdi değerli arkadaşlarım;

İşin vahametini belirtmek bakımından, yalnız Doğu ve Güneydoğu bakımından değil; bugün bu yörelerimizde mağaralarda, çadırlarda yaşamakta olan 80 bin aile bakımından değil, Türkiye geneli bakımından da büyük sakıncalar vardır ve çok değerli arkadaşlarım, sanayi yatırımlarının İstanbul, Bursa, İzmir, Adana gibi yörelerde yoğunlaştırılmasının, Türkiye bakımından da büyük sakıncalar taşıdığı, Türkiye'nin ulusal güvenlik sorunu açısından da sakıncalar taşıdığı, 1975 yılında Millî Güvenlik Kurulunun, Hükümetin dikkatlerine sunduğu bir uyarıda da vardır. Bu uyarı, 2.11.1975 tarihli gazetelerde vardır.

Çok değerli arkadaşlarım;

1982 Anayasa Tasarısında, üzülerek belirtiyorum, muhtaç durumda olanları, korunmaya muhtaç olanları koruyacak bir yaklaşım yoktur. Bölgesel alanda bu, haykırır bir şekilde, Komisyonun göz önüne almadığı bu önergeler dolayısıyla somutlaşmaktadır. Bunu burada belirtmek millî bir görevdir.

BAŞKAN — Süreniz dolmuştur Sayın Hamitoğulları.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — 1982 Anayasa Tasarısının planlama konusunda Türkiye'ye getirmesi gereken büyük dinamikler vardı; bu maddede bu yoktur ve üzülerek ifade ediyorum, hiçbir iktisatçının tasvip edemeyeceği bir şekilde tanzim edilmiş olan bu madde, beni affetsinler, sosyal bilimler bakımından ortaokul düzeyinde ancak öğrencilere ev görevi olarak verilebilir. Bunun mutlaka yeniden düzenlenmesi lazımdır. Böyle bir planlama maddesi olamaz.

Durumu yüce takdirlerinize arz ediyor, saygılar sunuyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Hamitoğulları.

Komisyon, buyurunuz efendim.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Planlamanın, Türkiye'de çetin bir tarihi var ve planlama üzerinde yapılan tartışmalar 1961'den beri devam etmekte, yeni Anayasa dolayısıyla hazırlanan Tasarıda bütün şiddetini koruyarak devam etmektedir.

Arkadaşlarımızın verdiği önergelerde; elbetteki her biri bir uzun çalışma ve düşünce ürünüdür, elbetteki her biri dikkate alınması gereken konuları içermektedir. Ancak, memleketimizin dertleri, memleketimizde çözüme bağlanması gereken meseleler halinde karşımıza çıkan bu bütünün hepsini bir planlama maddesi içerisinde çözüme kavuşturmaya çalışmak, belki bizce biraz fazla hayalci olmaktır. Kabul edilmesi istenen yahut dikkate alınması için önerge sahibi arkadaşlarımın yaptığı açıklamalara bu ufak girişten sonra cevap vermeye çalışacağım.

Sayın Beşir Hamitoğulları arkadaşımız, bizim ortaokul düzeyinde bir planlama maddesi meydana getirdiğimizi, ortaokul öğrencilerinin ancak bu şekilde bir plan yapacağını söyleyerek değerlendirdi. Bizim kabiliyetimiz bu kadar. İnşallah bir gün siz bu makama gelirsiniz ve istediğiniz gibi yüksek seviyede, memleketin ihtiyaçlarını anladığınız şekilde düzenleyecek bir plan yaparsınız.

Planımızın, Güney veyahut Güneydoğu illerini dikkate almadığını veyahut da bu Planlama Teşkilatının öngörüldüğü 160 ıncı maddede Türkiye'nin bütün sohunlarının çözüleceğini sanmanız veyahut da Türkiye'nin kalkınması için bir plan getireceğine inanmanız, planlama hakkında birbirinden tamamen farklı görüşlere sahip olduğumuzu ortaya koymaktır.

Biz, planlamanın anlamının ne olduğunu gerekçelerde ve burada, bundan evvelki tartışmalarda açıkladık. Planlama, Sayın Uzunoğlu arkadaşımızın da belirttiği gibi, devlete, daha doğrusu devlet içindeki iktidara danışman olarak hizmet görecek bir kuruluştur ve bu Planlama, iktidarın gösterdiği hedeflere doğru en iyi varış yollarını tespit etmeye çalışacak bir örgüttür. Bunun dışında, planlamayı öngören maddenin içerisine, memleketi bölgelere bölmek, sonra bu bölgelerden bazılarına öncelik tanımak Anayasa sorunu değildir, bir iktidar sorunudur, bir siyasî parti sorunudur ve bir seçim mücadelesinde ortaya atılacak fikirlerin tümüdür. Onun içindir ki, sizin bu görüşünüzü benimseyemedik, benimsememiz mümkün değildi. Biz, birkaç defa da açıkladığımız gibi, bütün iktidarların kendi programlarına göre faaliyette bulunabilecekleri, fikir özgürlüğüne dayanan, görüş özgürlüğüne dayanan bir Anayasa meydana getirmek istedik. Onun içindir ki, bu Anayasa içerisinde bu tür anlayışlara yer vermedik.

Sayın Uzunoğlu arkadaşımız, kabul edilen yahutta dikkate sunulan önergesinde, planın yardımcı ve danışman olarak faaliyette bulunmasının belirtilmesini istiyor. Biz sanıyoruz ki, birinci paragrafın sonunda bulunan «Bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak devletin görevidir.» dediğimiz zaman, devlet içerisinde bütün faaliyeti yürütecek olan iktidarın bu işten sorumlu olduğunu ve iktidarın plan hedeflerini tespit edeceğini ve iktidarın tespit ettiği hedefler doğrultusunda Planlama Teşkilatının görevini yapması gerektiğini yeter derecede belirtmiş oluyoruz.

Ayrıca, «Kalkınma planları kamu kesimi için emredici, özel kesim için yol gösterici ve özendiricidir.» dediğimiz zaman, planın her türlü kumanda etmek arzusuna sahip kişiler tarafından yapılmaması gereğini de ortaya koyuyoruz yahut da yapılan planın, ancak ve ancak devlete, devri içinde iktidara yardımcı olması gereken bir kuruluş olduğunu ve faaliyetini buna göre ayarlaması gerektiğini belirtiyoruz.

Onun içindir ki, Sayın Uzunoğlu arkadaşımın önergesinde, kendisinin de burada belirttiği gibi, bundan dolayı kendisine teşekkür ederim, Planlama Teşkilatı örgütü hakkında aramızda hiçbir fikir ayrılığı yoktur; fakat endişe ettiği hususların maddemizde bulunduğu kanısındayız. Onun içindir ki, onun önergesine de madde içinde yer veremedik, bütün iyi niyetimize rağmen; çünkü maddenin düzenleniş şeklinde aynı sonuca varmak mümkündür.

Sayın Gökçe arkadaşımızın, teknolojiye ilişkin açıklamalarına gelince : Elbette ki haklıdır, haklıdır ama; bunun da yerinin Planlama Teşkilatı yahut da Planlama Teşkilatının yapacağı bir düzen olmadığı kanaatindeyiz. Bu teknoloji, planlamadan ziyade bir bilim ve eğitim sorunudur. Bu bilim ve eğitimle ise, TÜBİTAK gibi veyahut da diğer başka kuruluşlar gibi, Hava Kuvvetlerinin vakıfları gibi, kuruluşlar yer almaktadır, faaliyette bulunmaktadır ve Planlama Teşkilatı içerisine, bir de teknolojinin kalkınması için gerekli koşulları sağlayacak hükümler getirmeye çalışmak, Planlama örgütünün vazifesini güçleştirir ve imkânsız bir hale getirir.

Bununla beraber, yapılan tartışmalarda sorunun, Anayasa Komisyonunca ele alınacağını ve belki ayrı bir madde halinde getirileceğini yahut buna benzer bir önerge dolayısıyla açıklamıştık, bu vaadiniz hâlâ geçerlidir ve zamanı gelince, daha doğrusu bugün veyahut yarın bu hususta görüşlerinizi de Yüksek Heyete arz edeceğiz.

Şimdi, Tülay Öney arkadaşımızın üç noktada yönelttiği yermelere gelince : Evvela kendisi 1 inci paragraftaki, bizim ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yapmamızın, sadece bir istatistik bilgi niteliğinde olduğunu söylüyor; ama biz, eğer cümlemizi burada bıraksaydık, kendisiyle aynı görüşte olurduk; aynı görüşü paylaşırdık; fakat biz cümlemize devam ediyorum, diyoruz ki; «Ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirmesini yaparak, verimli şekilde kulanılmasını planlamak.» Demek ki, biz elimizdeki materyali evvela tespit edeceğiz, ondan sonra o materyalle ne yapmak mümkünse, iktidarın göstereceği hedefler içerisinde Planlama örgütünün bir plan yapmasını isteyeceğiz. Planlamaktan amacımız budur ve planlamanın da amacının bu olduğu kanısındayız.

Özellikle sanayi ve tarımın gelişmesi konusunda kendisinin de bir önergesi vardı, orada, sanayiye öncelik verilmesini istiyordu; bu hususta biraz evvel yaptığımız açıklamalarda belirttiğimiz gibi, iktidarları bu hususta tamamen serbest bırakmak gereğine inanıyoruz. Sanayi ve tarım, ekonominin iki temel unsurunun da eşdeğerde dikkate alınması değil, fakat iktidarın eğilimlerine, programlarına göre değerlendirilmesi, planların buna göre yapılmasını öngörüyoruz.

Turizm vesaireye gelince; bunların hepsi de elbette ki ekonominin kalkınması için, ekonominin bütün alanlarıyla ülkenin bütününde dengeli ve uyumlu biçimde kalkınması kavramı içine girmektedirler. Biz, sadece sanayi ve tarım deyince, bununla yetinmiyoruz, ekonominin bütün alanlarıyla planın içine gireceğini, girmesi gerektiğini de belirtmeye çalışıyoruz. Fakat, elbette bütün bunlar devletin gücü ve iktidarı ölçüsünde gerçekleşecektir.

Millî gelir dağılımı ve gelir dağıtımında dengeyi sağlayacak tedbirlerin alınmasının da planlamaya girmesi sorunu tekrar ortaya atılmıştır. Kendisine bundan dolayı çok teşekkür ederim; çünkü önergesini Yüce Kurula sunduğu zaman verdiğim cevabın, çok sevdiğim bir yazar tarafından yanlış değerlendirildiğini gördüm. Biz, gelir dağıtımında dengenin sağlanması, bütün vatandaşların insan haklarından, insanca yaşamak koşullarından mümkün olduğu ölçüde yararlanması fikrine karşı değiliz. Bunu, o zaman söylemek istedim, fakat sözlerim, sanki toplumdaki sınıflar arasında yahut gelir kaynakları arasındaki büyük farkın devam etmesinin bir taraftarı olduğum şeklinde bir gazetede yorumlandı. Böyle bir şey düşünmüyoruz; ama planlamanın da bu işi yapması gerektiğine, bu fonksiyonu yapması gerektiğine inanmıyoruz; bunu belirtmek isteriz. Millî gelir dağıtımının nasıl olacağı tabiîdir ki, sanayi ve tarımın gelişmesi, ekonominin bütün alanlarında ülkenin bütününde dengeli ve umumî şekilde kalkınması hesaplanırken, elbetteki otomatik olarak kendiliğinden dikkate alınacaktır ve o zaman büyük ölçüde Beşir Hamitoğulları arkadaşımın endişeleri de kaybolacaktır.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Hiç de değil, hayaldir o.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Planlamanın 5 sene süre ile yapılmasındaki yermeleri pek kavrayamadım; eğer usul sormak isterse, bu soruyu kendisinden tekrarlamasını rica ediyorum. Burada not almaya çalışmışım, fakat muvaffak olamamışım; her yapılacak planda sanayi ve tarıma tabiîdir ki yer verilecektir. Plan, tabiî 5 sene için yapılacaktır, hatta bu 5 senelik uyumu daha iyi sağlayabilmek için, seçimlerin de 5 senede bir yapılmasının gerekçelerinden biri olduğunu zamanında ileri sürmüştük. Bundan dolayıdır ki, bu konuda kendisini herhalde tatmin edici bir cevap veremiyorum; çünkü suali gerektiği gibi kavrayamadım, bundan dolayı da özür dilerim. Ama sualini tekrarlarsa cevap vermeye çalışırım, belki de kendisinin hakkı vardır.

BAŞKAN — Efendim, Sayın Öney, zannediyorum sanayinin ve tarımın gelişmesine öncelik veren bir plan yanında, bilfarz gelecek 5 yıllık plan devresinde hizmet kesiminin de teşviki öngörülen sahalar arasında olabileceğini işaret ettiler; yalnız bunun ifadesinin yetmeyeceğini söylediler.

Yanlış mı Sayın Öney?

TÜLAY ÖNEY — Sayın Başkanım, aslında anlaşılamayan bir husus olduğu kanaatindeyim.

BAŞKAN — Lütfen iki hususu değil, yalnız bu kısmın anlaşılmadığını, Sayın Aldıkaçtı'nın ifade ettiği kısma münhasır bir açıklama yapınız.

TÜLAY ÖNEY — Sayın Başkanım, kaleme alınış şekliyle plan stratejilerinin nasıl olması gerektiği,

bir Anayasal mesele olarak ortaya konmuş durumdadır. Yapılacak olan her planın sanayi ve tarıma öncelik ve önem vereceği belirtilmiştir.

Oysa demiştim ki, «Niçin Türkiye 5 yılda bir planı yeniler, yeniden plan yapar?» O andaki ekonomik konjonktür ne tür bir strateji gerektiriyorsa, onu uygulama serbestisini elinde tutmak için. Gün gelir, öyle bir 5 yıllık dönem Türkiye kendisine ayırır ki, «Ben bu ülkede direkt turizme yöneleyim, direkt altyapı ihtiyaçlarını gidereyim.» diyebilir. Belli bir 5 yıllık dönem için, sanayi ve tarımın, diğer kesimlere göre biraz daha geri planda dahi tutulmak imkânı düşünülebilir. Oysa, Anayasaya bunu getirmek, bu şekliyle koymak; bundan sonraki plan stratejilerini bugünden abluka altına almak demektir ve Sayın Aldıkaçtı'nın hep savundukları, siyasal iktidarlara serbest bir ekonomi politikası uygulama ilkesine ters düşer.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun efendim, kısaca rica ediyoruz.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Teşekkür ederim.

Kendisine bu son noktada tamamen katılıyorum. Amacımız budur; fakat «özellike sanayi ve tarım» dediğimiz zaman, bir toplumda temel olarak sanayi ve tarımın etrafında kalkınmanın düzenlenmesi gerektiğine inanıyoruz. Diğer bütün hizmetler bir yan hizmetleridir; fakat, bu hizmetlerden bazılarını öne almak isteyen bir iktidar geldiği zaman, maddemizin ona engel olacağını sanmıyoruz. Sadece, «Özellikle sanayi ve tarım» dediğimiz zaman, bu iki kesimin daha fazla dikkate değer olduğunu belirtmeye çalıştık.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Aldıkaçtı.

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Sayın Başkanım, bir sual sorabilir miyim?...

BAŞKAN — Sayın Uzunoğlu, bu safhada suale imkân olmadığını biliyoruz. Mümkün değil efendim.

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Efendim, izahlarımla, önergemle ilgili olarak bir hususta tereddüt ediyorum.

BAŞKAN — Bir açıklama yapabilirsiniz; ama bir soru sormak mümkün değil. Eğer sizin istediğiniz istikamette bir yorum yapılmamış ise, bir açıklama yapın. Buyurun.

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

Sayın Aldıkaçtı'nın, belirtmek istediğimiz hususla; yani Devlet Planlama Teşkilatının kesinlikle icraî görev ifa etmemesi lazım geldiği hususuyla ilgili sözlerine, madde metninde mana olarak yer verilmiş bulunduğu yolundaki sözlerine iştirak edemiyorum. Zira, ben madde metninde bununla ilgili olarak herhangi bir ifadeye, ibareye rastlamış değilim. Eğer Sayın Aldıkaçtı bu düşüncelerini, «Kalkınma planları, kamu kesimi için emredici, özel kesim için yol gösterici ve özendiricidir» ibaresine dayandırıyorlarsa, o zaman bu eskiden de vardı; ama Devlet Planlama Teşkilatı, ta öteden beri hepimiz şikâyet ediyoruz, defaatle şikâyet ediyoruz.

BAŞKAN — Sayın Uzunoğlu, müsaade eder misiniz?... Açıklama, Sayın Aldıkaçtı'nın sizin yaptığınız beyanlara bir yanlış yorum getirmesi halinde yapılabilir. Şimdi, siz burada Sayın Aldıkaçtı'nın yorumlarını yorumlamaktasınız. Bu, Tüzük hükümleri içinde mümkün değildir. Lütfedin, sizin açıklamanıza yanlış olarak yapılan bir yorum var ise, ona işaret ediniz. Yalnız buna münhasır söz verdim, yeni bir usul yerleştirmek mümkün değildir.

Buyurun efendim. Yalnız bu kısma, bu kısım için. Lütfen efendim.

BAHTİYAR UZUNOĞLU — Sayın Başkanım, müsaade buyurulursa, madde bu hususu temine yeterli bulunmamaktadır. Ben onu arz etmek istiyorum. Bir birikim olamaz.

Saygılarımla arz ederim.

BAŞKAN — O ayrıdır efendim. Lütfen bunun için bir söz almayınız. Çok rica ederim. Yalnız, yanlış yapılan yorumlar için söz alınabilir.

Buyurun Sayın Aldıkaçtı.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkanım;

Sadece son paragraf değil, özellikle birinci paragrafın son kısmına dayandığımı da, daha önce belirtmiştim.

Sözlerime son verirken, bütün arkadaşlara en derin saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Hamitoğulları,

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın Başkanım; görüşlerim çok yanlış yorumlandı. İzin verirseniz, biraz önce andığınız istikamette, bu iki yanlış yorumu kısaca belirteyim; zabıtlara geçmesini istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Hamitoğulları, biraz evvel ifade ettim. Bir yanlış yorum yok. Gayet sarih ifadelerde bulundunuz.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Var efendim, onu arz edeyim.

BAŞKAN — Yanlış yorumun cümlesini söyleyiniz efendim; buyurun. Sayın Aldıkaçtı'nın ifade ettiği manayı siz bana nakledin.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — Sayın sevimli Başkanımız, «Türkiye'yi bölgelere bölmek» dedi. Öyle bir şey sözkonusu değildir. Türkiye'de var olan resmî belgelerle, Devlet Planlama Teşkilatının yayınlarıyla, hükümet programlarıyla ortaya konmuş bulunan bölgelerarası farklılığı; ki, bu Türkiye'nin bölünmesine, parçalanmasına yol açabilir, onu giderecek bir öneride bulundum.

BAŞKAN — Tamam efendim, teşekkür ederim.

BEŞİR HAMİTOĞULLARI — İki; «Görüşlerimiz farklı» dedi. Ben önerimi, 1961 Anayasasına uygun olarak, bugünkü 160 ıncı maddeye uygun olarak öneriyorum efendim. Farklı bir görüş getirmiyorum. Sayın Başkanın haksız olarak ima ettiği yönde bir görüş getirmiyorum. O yöne gidilirse çok daha farklı olur.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Hamitoğulları, yeni açıklamaya lüzum yok. Teşekkür ederim efendim, bu kadar yeter.

Evet efendim, buyurunuz; bir başka ekleyeceğiniz husus var mı?...

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Hayır, yok Sayın Başkanım.

Teşekkür ederim efendim, hepinize saygılarımı sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

TURGUT YEĞENAĞA — Sayın Başkan, «Bu Tasarı kabul edildiği takdirde ortaokul...» sözünü tevzih etsin efendim.

BAŞKAN — Sayın Yeğenağa, lütfediniz efendim, lütfediniz. Usul dışında konuşma imkânı olmadığını biliyorsunuz efendim.

Şimdi bu safhada, özellikle Komisyonun, özellikle Muhterem Heyetin Divana yardımcı olması suretiyle, usulümüzü tam ve kâmil manasıyla tatbik etmek ve uygulamak imkânını bana bahşetmeleri zarurîdir. Lütfediniz efendim.

Anayasa Komisyonu tarafından gelen metni oyunuza sunuyorum...

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkanım, çok özür dilerim efendim. Bir kelime ilave etmek lazımdı, unuttum efendim.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — İkinci paragrafta, «Planda, millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür, yatırımlarda...» Bu «Öngörülür» kelimesinin ilavesini rica ediyorum. O kadar efendim.

BAŞKAN — «Ve» kalkıyor.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — «Ve» kalkıyor efendim. Bu bir daktilo hatasıdır, çok özür dilerim.

BAŞKAN — Evet.

«Öngörülür» ilave ediliyor, «Ve» kalkıyor ve devam ediyor.

Efendim, bende tabiî satır değişebiliyor, ikinci paragrafın üçüncü satırında «... yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür, yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir» şeklinde devam ediyor.

Bu ufak tashihle Komisyondan gelen metni oyunuza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Metin kabul edilmiştir.

161 inci maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 8.9.1982 tarih ve 146 ncı Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 161 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

G. Tabiî servet ve kaynakların aranması ve işletilmesi

MADDE 161. — Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Tabiî servetlerin ve kaynakların Devlet tarafından, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya gerçek ve tüzelkişiler eliyle aranması ve işletilmesi esasları; millî ekonomik hedefler doğrultusunda ve tabiî servet ve kaynakların israf edilmemesi amacıyla gerekli tedbirler ve işletme esasları kanunla düzenlenir.

Devlet, gerçek ve tüzelkişilerin tabiî servet ve kaynakları aramak ve işletebilmek için uymaları gereken şartları tespit eder; verimli işletme esaslarına

uyulmasını sağlayacak tedbirleri alır, denetim ve gözetimi yapar.

Devlet bulucu hakkını gözetir, bu alandaki işletmeciliğin tehlike ve özelliklerine göre, arama, işletme ve hammaddenin yarımamul veya mamul hale getirilmesi için gerekli teşvik tedbirlerini alır.

BAŞKAN — 161 inci maddeyle alakalı dört önerge var; sırasıyla soruyorum.

Sayın Sarıoğlu, bir açıklama yapacak mısınız; önergeniz dikkate alınmış mı efendim?...

PAŞA SARIOĞLU — Hayır Sayın Başkanım, açıklama yapacağım efendim.

BAŞKAN — Sıra gelince sizden rica edeceğim efendim. Söz vereceğim.

İkinci önergenin birinci ismini okuyorum. Sayın Baysal ve 67 arkadaşına aittir.

Sayın Baysal?...

ORHAN BAYSAL — Dikkate alınmamış efendim. Açıklama yapacağım.

BAŞKAN — Alınmamış, açıklama yapacaksınız.

Üçüncü önerge Sayın Ayhan Fırat'a aittir.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkanım, benim önergem birinci önergedir. Lütfen zabıtlara bakılsın ve gereği ona göre yapılsın.

BAŞKAN — Ben buradaki sıraya göre muamele yapıyorum efendim.

AYHAN FIRAT — Hayır efendim, mühimdir.

BAŞKAN — Efendim, müsaade edin, bakalım. Benim sormak istediğim suale siz cevap verseniz, ona göre muamele yapacağım.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkanım, arz ediyorum; nazarı itibara alınmamış; ancak sırası da çok mühim efendim.

BAŞKAN — Alınmamış; bunu soruyorum.

Sayın Vardal?...

İSA VARDAL — Nazarı itibara alınmamıştır efendim.

BAŞKAN — Alınmamıştır, evet.

Buyurun Sayın Fırat, açıklamanızı yapınız.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkan, Yüce Meclisin Sayın üyeleri;

161 inci maddenin son şeklinde, eğer bakılırsa, ikinci paragrafta, daha önce «özel teşebbüs» tabiri yerine «gerçek ve tüzelkişiler» tabiri getirilmiştir. Yani, ikinci paragrafta fark bu oluyor.

İki yıllık süre kaldırılmıştır; ancak, son paragrafta, «Devlet bulucu hakkını gözetir, bu alandaki işletmeciliğin tehlike ve özelliklerine göre, arama, işletme ve hammaddenin yarımamul veya mamul hale getirilmesi için gerekli teşvik tedbirlerini alır.» diye aynı sakıncalı ifadeler, bir başka şekilde gelmiş bulunmaktadır.

Bizim, 15 sayın üye ile birlikte verdiğimiz ve Yüce Meclisin ittifaka yakın ekseriyeti ile kabul edilen metin ise aynen şöyledir : «Tabiî servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi devlete aittir. Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle ortak veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır.»

Şimdi okuyacağım kısım aynen Tasarıdan alınmıştır; «Bu durumda özel teşebbüsün uyması gereken şartlar ve devletçe yapılacak denetim esasları ve müeyyideler kanunla gösterilir.» Görüyorsunuz sayın arkadaşlarım, arada büyük fark vardır.

Sayın arkadaşlarım, o günkü konuşmamdan sonra bir sayın üyenin bu kürsüden «çarpıtılmış rakamlar» olarak ifade ettiği rakamlarımın nereden alındığını arz etmek istiyorum.

Türkiye İstatistik Yıllığı 1981, Yıllık Ekonomik Rapor (Maliye Bakanlığı 1981), Etibank Raporu (Başbakanlık Yüksek Denetleme 1980), TKİ Raporu - 1980, Sayın Devlet Başkanına Bandırma'da 1981 yılında verilen brifingin raporu.

Bunların hepsi resmî belgelerdir ve devlet arşivlerinde mevcuttur.

Muhterem arkadaşlarım, Atatürk'le ilgili konuşmaları her zaman bu Mecliste dinliyoruz. Atatürk'ü kabul etmek; görüşlerini tümüyle kabul etmektir. Bir kısım görüşlerinden fedakârlık yapıp, bir kısım görüşlerinin arkasına sığınmak değildir. 1930 yılında, Atatürk'ün bir söylevinden aldığım ufak bir kısmı arz etmek istiyorum : «Ferdiyat inkişafının mani karşısında kalmaya başladıkları nokta, devlet faaliyetinin hududunu teşkil eder. Mesela, bir iş ki büyük ve muntazam bir idareyi icap ettirir ve fertlerin elinde inkisara düçar olma tehlikesini gösterir veya umumî bir ihtiyaca tekabül eder, o işi devlet üzerine alabilir.» Misal de veriyorlar; «Madenlerin, ormanların, kanalların, demiryolları ve deniz seyrüseferlerinin işletilmesi gibi.»

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Komisyon Sözcüsü geçen toplantısında gayet güzel bir noktaya değindiler, dediler ki; «Maden işletmek, kaç kişiye ekmek yedirmektir; o mühimdir.»

Ben şimdi, birkaç misal arz etmek istiyorum :

Yalnız linyitler için söylüyorum, 1973 yılında kamu kesiminde 10 işletmeye karşılık, özel kesimde 220 işletme vardır.

Kamu kesimin ürettiği maden 7 milyon 631 bin ton, özel sektörün 3 milyon tondur.

Kamu kesiminde çalışan 62 bin kişi, özel kesimde 21 bin kişi.

BAŞKAN — Sayın Fırat toparlayınız efendim.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkanım, maden konusuna 5 dakikada giremezken, karşı taraf bir saat konuşuyor.

Muhterem arkadaşlar, kesmek durumundayım; ancak şunu arz etmek istiyorum; 1979 yılında kamu kesiminin linyitlerinde çalışanların miktarı 82 bin kişi, özel kesimde 15 bin kişi.

Devletin 31 işletmesi var; yani havza işletmeciliği, büyük, modern işletme, Avrupaî işletmedir. Özel sektörün 172 işletmesi var. Kanun, özel sektörün linyit işletmesine mani değil; ama devlet diyor ki, «Benim 300 milyar yatırdığım Elbistan'ı elimden alırsan, işte kamu yararı burada gözetilmemiş olur.»

Muhterem arkadaşlarım, bir de bordan bir misal vermek istiyorum : Bakın 1977 yılında da borun getirdiği gelir, kârlılık 807 milyon; 1980 yılında 9 milyar.

Bir şey daha söylemek istiyorum; 1976 yılında Türkiye'nin maden ihracatından geliri 61.8 milyon dolar. Bunun 24 milyonu bordan. Geriye kalıyor 38 milyon. Bor, % 40'ını teşkil ediyor.

1980 yılında Türkiye'nin maden ihracatından geliri 156 milyon dolar. Bunun, 116 milyon doları yalnız bordan.

BAŞKAN — Süreniz bitmiştir Sayın Fırat, lütfen.

AYHAN FIRAT — Bitiriyorum Sayın Başkan.

Yani, 1976 yılında bor harici tüm madenlerden 38 milyon dolar kazanırken, 1980 yılında bu, ancak 40 milyon dolar olmuş; iki milyon dolar artmış. Diğeri 116; yani 90 milyon dolar artmış.

Muhterem arkadaşlarım, hepinize saygılar sunarım, bu maddenin reddini Yüce Kurulunuzdan istirham ediyorum, rica ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

DOĞAN GÜRBÜZ — Sayın Başkan, rakamlar konusunda bir açıklama yapmam gerekiyor. «Çarpıtılmış» kelimesi benim konuşmamda geçti efendim.

BAŞKAN — Sizin konuşmanızla alakalı olarak size atıf yapılmadı efendim; sizin isminiz zikredilmedi.

Tekrar rica ediyorum; konunun önemine binaen arkadaşlarımızın usül hükümlerine lütfen, harfiyen riayet etmelerini tahsisen kendilerinden rica ediyorum.

Buyurun Sayın Baysal.

ORHAN BAYSAL — Sayın Başkan, saygıdeğer üyeler;

Şahsım ve 67 imzalı önergedeki sayın arkadaşlarımın ve önergemizi dikkate alınmak üzere Anayasa Komisyonumuza iade eden Genel Kurul adına üzülerek belirtmek isterim ki, Sayın Anayasa Komisyonumuz, dikkate alınmak üzere kendilerine sunulan önergemizi dikkate almamıştır.

Dikkate almamakla kalmayıp, birinci Anayasa Tasarısındaki metinden daha da geriye gitmiştir. Millî menfaatler açısından önemine inandığımız; ancak, dikkate alınmayan hususları, yapmakta olduğum tarihî ve şerefli görevin bilinci ve sorumluluğu altında, kısıtlı zamanın elverdiği oranda sizlere arz etmek isterim.

İlk sunuş konuşmamda da belirttiğim gibi, geleceğimizin ve ekonomik bağımsızlığımızın önemli araçlarından olan ve tükenebilir nitelikte bulunan millî servet ve kaynaklarımızın, millî menfaatlerimizi koruyarak değerlendirilmesi, millî ekonomiye azamî katkısının sağlanması şarttır.

Yeraltı servetlerimiz statik durumdan kurtarılıp, en yüksek verim ve değerde işletilip değerlendirilerek, ekonomik birim olan paraya dönüştürüldüklerinde bir değer ifade ederler.

Bunun içindir ki, bu anlayış içinde, bu sektörün genelinde, devletçilik ve özel teşebbüs tartışmasının yapılmaması gerekir.

«Tabiî servet ve kaynaklar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.» hükmü metinde yer almıştır; ancak «Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. hükmü, metne dahil edilmemiştir. Sayın Anayasa Komisyonumuz, «Bu millî servet ve kaynaklarımız nasıl olsa Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır, Devlet, bu hususta kullanma, yararlanma, tasarruf etme yetkilerini nasıl isterse öyle kullanabilir. Dolayısıyla arama ve işletme hakkının Devlete ait olduğunu tekrar belirtmeye gerek yoktur.» şeklinde düşünmüş olabilir. Bizler, bu düşünceye, bu tür yaklaşım ve yoruma asla katılmıyoruz. Bunun nedenlerini sizlere şöyle özetlemek isterim:

Yüksek malumları olduğu üzere, karasularımız, göllerimiz Devletin hüküm ve tasarrufu altında olan vatan parçalarıdır. Oysa bu konuyla ilişkisi olmayan bazı küçük kurallar dikkate alınmazsa, buralarda serbestçe balık avlanabilir. Her yakalanan balık gibi, her bulunan madenin, bulanın elinde kalma-

sı, bulana ait olması gerektiği, kapalı olarak ifade ediliyorsa, veya arzu ediliyorsa, bizler buna katılmıyoruz. Bizler inanıyor ve kabul ediyoruz ki, geleceğimizin, bağımsızlığımızın teminatı olan tabiî servet ve kaynaklarımız, madenlerimiz millî servettir, tükenebilir nitelliktedir. Bunlar, Devlete ait değilse kimlere aittir?... Bunlar, bu ülkede yaşayan bütün insanların ortak mülkiyetindedir. Bir diğer deyişle bunların kamuya, dolayısıyla Devlete ait olmasından daha tabiî bir şey yoktur. Devlet bunları, doğrudan doğruya veya özel teşebbüs eliyle kamu yararlarını ön planda tutarak, en iyi bir şekilde değerlendirmekle mükelleftir.

Esas olan, mevcut potansiyelin ülke ekonomisine, ülke kalkınmasına azamî katkısını sağlamak olduğuna göre, bu anlayış ve yaklaşımla Devlet, bunları öncelikle kendisi değerlendirebilmeli, sahip olduğu arama ve işletme hakkını özel teşebbüse devredebilmeli, bunların millî ekonomiye katkısını sağlayabilmelidir.

Devletin, kanunla düzenlenecek arama ve işletme, ruhsat verme müessesesi, bu şekilde ortadan kaldırılmamalıdır. Bu nedenledir ki, maddenin özü, maddenin ruhu ve can damarı olan «Tabiî servet ve kaynakların aranması ve işletilmesi Devlete aittir.» hükmü, mutlak ve mutlak surette 1982 Anayasamızda, ilgili maddesinde yer almalıdır.

«Devlet, aranacak ve işletilecek tabiî servet ve kaynakları kanun ve kanunlarda açıkça belirtilir.» hükmü de maalesef metinde yer almamıştır.

Şunu özetle belirtmek isterim ki, ülkelerin doğrudan doğruya varlığını etkileyen, doğa zenginlikleri veya bunların, özellikle dış pazarlarda değerlendirilmesini engelleyen durumlar olabilir. Esas olan, bu potansiyelin ülke yararına en uygun bir şekilde değerlendirilmesi olduğuna göre, Devletin bunlar hakkında özel önlemler alması kaçınılmazdır.

Bu ve bu gibi nedenlerle, bu kısıtlı zaman içerisinde size maalesef arz edemediğim, arz etme imkânına sahip olamadığım daha birçok nedenlerle bu iki önemli hükmün mutlak ve mutlak surette 161 inci maddede yer almasını sizlerin takdirlerine arz ediyorum ve saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Baysal.

Sayın Vardal, açıklama yapacak mısınız?...

İSA VARDAL — Sayın Başkan, gerekli açıklamalar yapıldı. Ben ayrıca açıklama yapmayacağım efendim.

BAŞKAN — O zaman hangi önergede toplanıyorsanız rica edeyim.

İSA VARDAL — Birinci önergede toplanıyoruz Sayın Başkan. Zaten bu önerge ile beraber oylanmıştı.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Sarıoğlu.

PAŞA SARIOĞLU — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bu madde ile ilgili olarak yaptığımız görüşmede, biraz da detaya inmek suretiyle Türkiye'de madenler hakkında belki biraz süratli oldu; ama genel bir bilgi takdim etmeye çalışmıştım. Bu takdimimde üzerinde durmak istediğim ve vurgulamak istediğim espri şu idi : Bir şeyin evvela adını koymak, yani 1961 Anayasasında olduğu gibi, bugünkü Taslakta da tabiî servet ve kaynakların Devlete ait olduğu hükmü, birinci fıkra ile vurgulanmıştır. Bizim üzerinde durduğumuz nokta şu idi; buna uygun olarak, bundan sonra, maddede yapılacak düzenlemenin, bu espriye uygun olarak tanzimi idi. «Devletin hüküm ve tasarrufu altında..» dedikten sonra, artık, bunun altına getirilen diğer f kraların buna uymaması, tabiatıyla bir çelişkidir.

Bizim üzerinde durduğumuz ikinci bir nokta şu idi : Biz, Türkiye'de madenle uğraşan özel sektörün, Devletin stratejik olarak öngördüğü bazı madenleri ve linyitleri işletmesi dışında ve uygun gördüğü zamanlarda tasarrufunda bulundurmak istediği madenler dışında, diğer madenlerin özel sektör tarafından işletilmesine karşı değildik ve buna ilişkin olarak da şunu ifade ettik : «Madenler, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.» Binaenaleyh, bundan sonra söylenecek şey, isterse işletir veya işlettirir. Buna ait bir kanun da biliyorsunuz Meclisimizde görüşülmektedir.

Şimdi, getirilen yeni Taslağa baktığımız zaman, bir defa, daha başta kompozisyon olarak bir yanlışlık var. Burada deniyor ki, «Tabiî servetlerin ve kaynakların Devlet tarafından..» Değerli arkadaşlarım, «Devlet tarafından..» dedikten sonra, buradaki virgül ile daha sonra gelen bir noktalı virgülün arasını çıkarıyorum ve bağlamaya çalışıyorum; «Millî ekonomik hedefler doğrultusunda ve tabiî servet ve kaynakların israf edilmemesi amacıyla gerekli tedbirler ve işletme esasları kanunla düzenlenir.» Bir defa, baş tarafında «..tarafından..» dedikten sonra, Devletin fonksiyonu orada bitiyor, aşağı ile de bağlamıyor. Devletin fonksiyonu, orada bittiği gibi, diğer tanzim şekillerine geliyorum : (Değerli arkadaşımın ifade ettiği gibi, özel sektör kalkmıştır buradan, bizim için önemli bir

husus değil. İsterse aslında, doğrudan doğruya söylemek lazımdır. Gerçek ve tüzelkişiler bunun yerini almıştır) Bizim istediğimiz, bundan sonra gelen hususlara dikkatinizi çekmek istiyorum. Buraya gelen hususlar n hepsi, doğrudan doğruya madenlerin, gerçek ve tüzelkişiler tarafından nasıl işletileceğinin tanzimidir.

Bizim burada bir Anayasa metni olarak üzerinde durduğumuz husus şudur : Bir defa bunun adını koyalım; bu Devlete ait ise, Devlete aittir diyelim; ama Devlete ait değilse, o zaman bunun için dolambaçlı yollara gitmeye lüzum yoktur; doğrudan doğruya söyleyelim, «Bu Devlete aittir; fakat falanlar tarafından, özel ve tüzelkişiler tarafından işletilecektir.» diyelim.

Maddenin üç tane fıkrasına bakıyoruz, üçü de aynı şekildedir. Tanzim şekli, doğrudan doğruya Devleti devre dışı bırakmıştır, şahıslara ağırl k vermiştir. Bu böyle olunca, bunun ihtilaf konusu olacağı tabiîdir, ileride bunun başağrısı olacağı tabiîdir. Çünkü, bu şekliyle hiçbir yere varamayız. Maddenin ikinci fıkrası önem taşımaktadır, ona baktığımız zaman, Devletin fonksiyonu kaybolduğu gibi, özel sektörün de aslında ne yapacağı, burada geniş şekilde izaha çalışılmış; ama esprisi kaybolmuştur.

İkincisi, üçüncü fıkrada «Devlet, bulucu hakkını gözetir.» denmekte. Değerli arkadaşlarım, «Devlet, bulucu hakkını gözetir» sözlerinden ben bir anlam çıkartamadım. Bu işlerle biraz uğraştığımız için, pek anlayamadım. Petrol bulmuş bir kimseye, bulucu hakkının gözetilmesi ne demektir?.. Bunu bir türlü anlamam mümkün olmadı.

Diğer taraftan, benim önergemle, Sayın Ayhan Fırat'ın önergesi arasında, sadece benim ilave ettiğim bir iki husus vardı, genelde bir farklılık yoktur. İkimizin de üzerinde durduğu husus, doğrudan doğruya evvela tabiî servet ve kaynakların (Biraz evvel Orhan Baysal arkadaşımın da temas ettiği gibi,) diğer servetler gibi, yani akarsular gibi, göller gibi, kıyılar gibi devlete ait olduğunun tescilidir.

Bu maddenin, zannediyorum Yüksek Genel Kurulun da üzerinde durmak istediği husus şudur : Evvela birinci fıkraya uygun olarak bunun tescilini yapmaktır. Binaenaleyh, önergemizin diğer hususlarının üzerinde durmuyorum, geniş şekilde bilgi vermiştik. Yoksa bunun özel sektör veya devletin işletmesi bahis mevzuu değil, bizim düşüncemizde olan, esas bu maddeye devletin hâkim olduğunun esprisini yerleştirmektir. Bunu yerleştirdikten sonra, ikinci husus, (Kısaca arz etmiştim) doğrudan doğruya devlet bunu işletir veya işlettirir; bu meseleydi. Yoksa madenlerin büyük bir kısmı, zaten bugün (Arkadaşımın da değindiği gibi, ben de o kaynakları kullanmışt m) işletilmektedir; fakat mutlaka ve mutlaka bazı madenlerin devlet tarafından bizzat işletilmesi şarttır. Bunun önemini geçen sefer vurguladık, bunları hepiniz biliyorsunuz, bunlara ilave edecek bir husus yoktur.

Onun için Sayın Komisyonun getirdiği metne katılmamız mümkün değildir. Ben arkadaşımın önergesiyle birleştirmek suretiyle o önergeye katılıyorum. O şekilde Yüksek Kurulunuzun karar vereceğine inanıyor, hepinize sevgiler sunuyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Sarıoğlu.

Komisyonun önergeler üzerinde görüşünü tekrar rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Önce ve her şeyden önce Sayın Baysal arkadaşımızın önergelerinin dikkate alınmadığı ve bu nedenle de fevkalade ağır ritimde giden konuşmasındaki amacı anlayamadım. Arz edeyim efendim :

Şimdi satır be satır okuyarak Sayın Baysal ve arkadaşlarının önergesinin Tasarıya ne ölçüde intikal ettiğini arz etmek istiyorum. Bu arzım sonucunda, eğer Komisyonumuzu, Devletin madeninden Devleti ve milleti mahrum etmek amacı çıkarsa, o zaman eksik kalmış olan bir cümleyi de yazmaya amade olacağız.

«Tabiî servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.» Aynen Tasarıda vardır. Devam ediyorlar, diyorlar ki, «Bunların aranması ve işletilmesi Devlete aittir.»

Önce arz edeyim, bir şeyi hüküm ve tasarrufu altında bulunduran Devlet, onun sahibidir, onun arama ve işletilmesi ona aittir; nitekim, bu nokta bizim metnimizde de aynen geçmiştir. Eğer Türkçe anlatım bakımından bir tekrar istiyorlarsa bunu koyarız. Yalnız,...

DÜNDAR SOYER — 1 inci maddede var açıklama.

BAŞKAN — Müsaade eder misiniz Sayın Soyer, mümkün değil böyle müzakere.

Buyurun efendim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Özetle ve kısaca, Sayın Baysal ve arkadaşlarının önergelerinde olup bizim Tasarıya almadığımız söylenen nokta, «Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir.»

Biz bunu, bütün arama ve işletme mekanizmasını bir cümlede ifade ettik. Kendileri de nihayet dördüncü fıkralar nda bu işletmenin devlet tarafından münhasıran olacağını, burada anlatıyorlar, sonra birlikte işletmeyi gösteriyorlar, sonra özel teşebbüse verileceğini söylüyorlar. İşte biz bunları anlattık. Anlatırken de burada ifade edilmiş olan iki anasorunu da çözmeye çalıştık. Bunlardan birisi, ülke menfaatlerini yurt dışına karşı korumaktır; buna millî ekonomik hedefler dedik. Kendileri, sonra konuştuğumuzda da ifade ettiler ki, askerî, siyasî, iktisadî denmez; bunların ne olduğu belirlenemez; ama millî ekonomik hedefleri dışarıya karşı koruyalım dedi; bunu ald k. Yani arama ve işletmede devlet bizim metnimize göre, vasfı nereden doğarsa doğsun, yeter ki, bizim Tasarıyı da bir defa okuyalım : «Millî, ekonomik menfaatleri dışarıya karşı korur.» İçeride de, burada ifade edilmiş olduğu gibi, havza işletmeciliği dediler. Bunu nasıl yazalım biz anayasaya?.. «Millî kaynakların israf edilmemesi için kurulmuş olan tesislerin etrafında özel tedbir alır.» dedik. Eğer bunu daha iyi ifade etmek istiyorlar idiyse, önergelerinde yok, biz böyle yazdık; yetmiyor mu?.. Bilmiyorum, mutabıktık önce. İşte kastettiğimiz budur.

Bir defa daha söylüyorum : Millî ekonomik hedefleri dış dünyaya karşı korumayı hedef ve teminat altına ald k. İki, israfı önleyecek, paramparça olmuş işletmeler yoluyla yapılmış büyük yatırımların araçlarını ve malzemesini dağıtacak bir sistemin önüne geçmek istedik; bunu da ifade ettik.

Şimdi geliyorum «Devlete aittir, Devletin mülkiyetindedir, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.» Bunlar, devlet memurluğu yapmış olan arkadaşlarımız tarafından eğer yanlış kullanılırsa, yarın gerçekten de Anayasan n yorumuna yazık olur. Devletin mülkiyetinde demek, Devletin muhasebesine geçmiş demektir. Geçirebilir misiniz Devletin muhasebesine ne kadar olduğu belli olmayan, değeri olmayan, çıkmamış madeni? Ayniyata alabilir misiniz, deftere yazabilir misiniz?..

HAYRİ SEÇKİN — Alırsınız. Vahid bedelle alırsınız; vahid bedelle alma vardır.

BAŞKAN — Müdahale etmeyiniz, rica ediyorum. Sayın Akyol, devam ediniz efendim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, sayın ve saygıdeğer üyeler;

İşte, Devletin ayniyat defterine yazılamayacak konular için hukuk bunların tıpkı ayniyatında yazılı şeylerde olduğu gibi, araması, işletmesi, devri, tasarrufu, hüküm ve tasarrufu... Tasarruf, kiradan satmaya kadar, ipotekten devre kadar ,imtiyaz sözleşmesi yapmaya kadar her türlü yetkiyi verdiğine dair aramızdaki arkadaşlarla herhalde mutabıkız. Bu haklar Devletindir. Verir, vermez; işletir, işletmez onun bileceği şeydir. Bizim getirdiğimiz ilk Tasarıda, mutlaka versin diyorduk. Tensip edilmedi, geriye aldık. Böylece Maden Kanunu çerçevesinde Devlet ne isterse onu yapar fikrini benimsedik. Devlete aittir, bu yüzden denemez. Devletin mülkiyetindedir, bu yüzden denemez. Bu şekildeki özel durum arz eden vakıalar için «Devletin hüküm ve tasarrufu» tabiri kullanılır.

İşte bu nedenle bu tabir kullanılagelmektedir. Biz de kullanmadık; ama Heyetiniz derse ki, önergede olduğu gibi, «Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir.» bir defa daha yazın z; hiçbir sakıncası yok derseniz, tekrara rağmen, yazın derseniz, hiçbir sakıncası olmadığı Kurulca emredilmiş olduğuna göre, biz sakıncasını söyleye söyleye yazmaya amadeyiz.

Şimdi bunun dışında Orhan Baysal ve arkadaşlarının önergesinde alınmamış değil... Okuyorum önergeyi : «Devlet, maden işletmeciliğinin riskine ve özelliklerine göre hammaddenin yarı mamul ve mamul hale getirilmesi için gerekli teşvik tedbirlerini alır.» Buna arama ve işletmeyi de dahil ettik. Çünkü teşvik hangi safhada olacaktır, belli değil. Bu itibarla önergenin bütün ruhu, tamamı benimsenmiştir. Hiçbir açık noktası bırakılmamıştır. Kendilerini, sözlerimin altındaki aynı heyecanla temin ediyorum. Orhan Baysal ve arkadaşlarının, 69 imzalı bu önergesinde açık kaldığını söyledikleri bir nokta varsa, Komisyonumuz adına söylüyorum, derhal bunu tashihe amadeyiz, yeter ki, ifade hukukî ve anayasal ifade olsun.

Gelelim Sayın Sarıoğlu ve Sayın Fırat'ın önergelerine :

Komisyonunuz önünde dikkate alınacak 3 tip önerge ile başbaşaydı.

Sarıoğlu arkadaşımızın önergesi, onun önergesinde de «devletin işletmeleri denetim altına alması» vardı.

Baysal'ın önergesinde bu husus yoktur. «devletin, denetim, gözetim işletme şirketlerinin işletici özel ve tüzelkişilerin sermayesi vesairesine» atıf yapan bir hüküm yoktu.

Sarıoğlu önergesinde lütfetmiş, bunu kaydetmiş bunu aldık; ama düşününüz ki, elinizdeki önergelerin çatışan noktalarını bir metin haline getirmekte ciddî güçlükler ve ciddî zorluklar vardı.

Biz bu nedenle Sayın Sarıoğlu ile Sayın Fırat arkadaşımızın önergelerinde bu metne geçebilecek olan hususları almaya çalıştık; fakat asıl elimizde yararlandığımız metin Sayın Baysal ve arkadaşlarının (ki, zannediyorum 69 arkadaşıdır,) onlar n önergesindeki hususları yegân be yegân dışarıda bir unsur bırakmamaya çalışarak zaptettik.

Açık kalan şu husus konusunda, eğer Genel Kurulumuz emreder ve direktif verirse, yani «bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir» burada yazılır. Biz de diyoruz ki, «tabiî servet ve kaynaklar devlet tarafından aranır ve işletilir.»

Buna rağmen, eğer hâlâ bu manayı vermiyorsa bu takdirde Sayın Baysal'ın titizliğine katılarak bir defa daha yazarız.

Hepinizi derin saygılarla selamlıyorum.

BAŞKAN — Değerli üyeler...

ORHAN BAYSAL — Sayın Başkan, yanlış anlamaya mahal vermemek için önergem üzerinde bir açıklama yapmak istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Baysal, hangi cümlesi ile sizin ifadenize yanlış bir açıklama verdiler, yanlış bir yorum nasıl verdiler?..

ORHAN BAYSAL — Sayın Başkan, 69 imzalı önergemizde, «devletin gözetim ve denetimine» ilişkin bir hüküm var.

İkincisi, benimle Sayın Akyol arasında şu veya bu metin üzerinde herhangi bir mutabakat sözkonusu olmamıştır, olamaz da.

Üçüncüsü, bizim önergemizle şu anda Komisyonumuzun bize sunduğu önerge arasında uyum yoktur. Zamanın kısıtlılığı nedeniyle iki önemli maddenin, metnin ruhu olan iki önemli hüküm üzerinde çok durdum.

Eğer Sayın Komisyon, bu «millî servetlerimizin aranması ve işletilmesi hakkının devlete ait olduğunda» ısrarlı değillerse ve tekrar ikinci kez bulunmasında sakınca görmüyorlarsa niye bugüne kadar ısrar edilmiştir. Bunu ithal edelim lütfen.

İkincisi, «devletçe aranması gereken millî servetlerimizin veya işletilmesi gereken millî servetlerimize ilişkin bir hüküm vardır. Bu asla ve asla dikkate alınmamıştır. Bunun Genel Kurulumuzca bilinmesinde yarar görmekteyim.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Baysal.

PAŞA SARIOĞLU — Sayın Başkan, müsaade ederseniz bir açıklama yapmak istiyorum.

BAŞKAN — Hangi sebeple aç klama yapacaksınız Sayın Sarıoğlu lütfedin Sayın Sarıoğlu?

PAŞA SARIOĞLU — Sayın sözcü, bizim verdiğimiz önergeyi... Onların aranması, işletilmesi hakkı devlete aittir. Bu cümleyi getirsin, bizim istediğimiz buydu. Bundan sonra, bu işin devamı vardı. Yani, bu yolda aramızda mutabakat bahis mevzuu değil bunun açıklamasını isterim.

BAŞKAN — Sayın Fırat, neyi açıklayacaksınız efendim?

AYHAN FIRAT — Müsaade ederseniz efendim, benim önergemi burada görüştüğümüz zaman Sayın Komisyon ittifakla dikkate alınması hususunu kendileri de önerdiler; ama görüyorsunuz ki, önergeme de cevap yok, önergemde nazarı dikkate alınmamıştır.

BAŞKAN — Zapta geçmiştir efendim, teşekkür ederim.

Sayın üyeler usulümüz gereğince, öncelikle Komisyondan gelen metni oylarınıza sunacağım : Müsaade eder misiniz efendim?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, Baysal ve arkadaşlarının, diğer önergelerde de bulunan «bunlar n aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir» cümlesini önergeden naklediyorum efendim.

BAŞKAN — Nereye efendim?..

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — «Tabiî servet ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir.»

Bu şekliyle düzeltiyor ve Genel Kurulumuzun tasvibine arz ediyoruz.

Teşekkür ederiz. (Alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, Komisyon birinci fıkraya yeni bir cümle ilave etmiştir. «Tabiî servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı devlete aittir.»

Bu cümle ilave edilmiştir. İlave edilen bu cümle ile Komisyondan gelen metni oyunuza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyondan gelen metin kabul edilmemiştir. (Alkışlar)

Sayın üyeler, şimdi bir hususu müştereken hallet-memiz lazım. Çünkü, bu husus, bizim İçtüzüğümüzde yer almış bir husus değildir. İki önerge de dikkate alınmak üzere Heyetiniz tarafından kabul edildi ve her iki önergeye de Komisyon bir ölçüde katıldı veya kat lmadı onu biraz evvel açıkladılar.

Şimdi bu durumda Sayın Fırat arkadaşları adına kendi önergesini, Sayın Baysal'da gene arkadaşları adına hazırladıkları önergeyi kendileri açıkladılar.

Ben, Komisyondan bir hususu rica edeceğim. Filhal bu önergeden herhangi birisine katılıyorlarsa, bana ifade etsinler ona göre bu önergeleri sıra ile oylayacağım.

Aksi takdirde önergeleri okutup sırayla oylayacağım.

Buyurun Sayın Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Efendim, biz kendi kanaatimize ve inancımıza göre, % 100'e yakın katıldığımız önerge üzerine hazırladığımız metin oylanmadı. Asıl hedef aldığımız, model aldığımız önerge Baysal ve arkadaşlarının önergesiydi. Bu önergelerle diğer önergeler arasında prensip farkı vardır, doz farkı vardır, hatta giderek bu işin temeli bakımından fark vardır.

Bu itibarla diğerlerine katılmıyoruz.

BAŞKAN — Yani Fırat'ın önergesine de, Baysal'ın...

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Efendim, Baysal'ın önergesine biz yazdığımız metinle katılıyoruz; ama tümüne katılmamıza imkân yok.

BAŞKAN — Tabiî ben, şimdi sizin metninize değil bu defa önergeleri oylayacağım.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Efendim, şimdi her iki önergenin hafızalarınızda canlanmasının temini için tekrar okutacağım ve ondan sonra sırasıyla oylayacağım.

Buyurun Sayın Aldıkaçtı?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkanım, metni geriye alıyoruz efendim, yeniden düzenleyeceğiz. («Olmaz efendim» sesleri)

AYHAN FIRAT — İtiraz ediyorum Sayın Başkan.

ALİ DİKMEN — Daha evvel alsalardı; kesin oylamasını yapınız.

BAŞKAN — Müsaade edin efendim.

Bu metnin bir tanesini katî şekilde oylamak durumundayız Sayın Aldıkaçtı.

Sayın Ayhat Fırat ve arkadaşlarının önergesini yeniden okutuyorum:

Sayın Başkanlığa

Milletin malı olan tabiî kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu Tasarının 161 inci maddesinde kaydedilmiş; fakat bilahara gelen fıkralarla kişi yararı devlet yararıyla eşit tutulmuş, hatta daha üstün tutulmuştur. Bu nedenle, kamu menfaati esas olduğundan maddenin aşağıdaki şekilde yer almasını arz ve teklif ederiz.

Saygılarımızla.

«Tabiî servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi.

Madde 161. — Tabiî servetler ve kaynaklar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadir. Bunların aranması ve işletilmesi devlete aittir.

Arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle ortak veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda özel teşebbüsün uyması gereken şartlar ve devletçe yapılacak denetim esasları ve müeyyideler kanunla gösterilir.»

BAŞKAN — Sayın Orhan Baysal ve arkadaşlarının önergesini okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Anayasa Tasarısının 161 inci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilerek düzenlenmesini arz ve teklif ederiz.

Saygılarımızla.

«Tabiî servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi.

Madde 161. — Tabiî servetler ve kaynaklar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi devlete aittir.

Ülkenin askerî, siyasî ve iktisadî yarar ve güvenliğini doğrudan etkileyen tabiî servetler ve kaynaklar hariç olmak üzere, devlet bu hakkını belli bir süre için gerçek ve tüzelkişilere devredebilir.

Devletçe aranacak ve işletilecek tabiî servetler ve kaynaklar ilgili kanun veya kanunlarda açıkça belirtilir.

Ülkenin tabiî servetler ve kaynaklarını değerlendirmek üzere kamu kuruluşlarıyla gerçek ve tüzel kişiler müştereken veya münferiden faaliyet gösterebilir ve bu amaçla tesisler kurabilirler.

Tabiî servetlerin ve kaynakların bulunması, aranması ve işletilmesi, arama ve işletmenin devletin özel teşebbüsle birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılması, maden işletmeciliğinin verimlilik esaslarına uygun olarak yapılmasını sağlayacak gözetim ve denetim teşkilatının kurulması kanunla düzenlenir.

Devlet, maden işletmeciliğinin riskine ve özelliklerine göre hammaddenin yarı mamul veya ma-

mul hale getirilmesi için gerekli teşvik tedbirlerini alır.»

BAŞKAN — Önce Sayın Fırat'ın önergesini oyluyorum. Bu önergenin kabulü halinde diğerinin oylanmayacağını takdir edersiniz. Önergeyi kabul edenler... Kabul etmeyenler... Sayın Fırat'ın önergesi kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Bu madde üzerinde müzakereler son bulmuştur.

162 nci maddeye geçiyoruz; maddeyi okutuyorum:

1. Ormanların korunması ve geliştirilmesi

MADDE 162. — Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirlerini alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz.

31.12.1981 tarihinden önce, bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen arazilerle, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler ve orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin olarak yarar olduğu tespit edilen yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

BAŞKAN — Önergelere geçiyorum:

Sayın Dinçer, önergeniz metinde dikkate alınmış mı efendim?

RECAİ DİNÇER — Alınmamıştır.

BAŞKAN — Sayın Gürtan?..

HAYATİ GÜRTAN — Sayın Başkanım, alınmadı efendim, iki önergem var, ikisi de alınmadı.

BAŞKAN — Sayın Tuğ?..

AYDIN TUĞ — Alınmadığını sanıyorum; af konusuydu.

BAŞKAN — Sayın Cebeci?..

ABDÜLBAKİ CEBECİ — Alınmamış.

BAŞKAN — Sayın Bayazıt, Sayın Uyguner?..

RIFAT BAYAZIT — Efendim, yalnız «Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz» kısmı alınmış; fakat af kısmı alınmamış.

BAŞKAN — Yani açıklama yapacaksınız?

RIFAT BAYAZIT — Evet efendim.

BAŞKAN — Peki efendim, sırası gelince söz vereceğim.

Sayın Bayer ve arkadaşlarının önergesi?..

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Alınmış efendim, teşekkür ederiz.

BAŞKAN — Sizin önergenizi kaldırıyorum.

Yine aynı mahiyette bir önerge Sayın Salih İnal tarafından verilmiş; dikkate alınmış mı efendim?

SALİH İNAL — Gereği gibi nazarı itibare alınmıştır; teşekkür ederim.

BAŞKAN — Peki efendim, sizin önergenizi de kaldırıyorum.

Şimdi önergeleri dikkate alınmayan arkadaşlarıma sırasıyla söz vereceğim.

Buyurunuz Sayın Dinçer.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Müsaadenizle usul hakkında söz istiyorum Sayın Başkan?

BAŞKAN — Nesi hakkında usulün Sayın Bayer?

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Söz verdiğiniz Sayın Dinçer hakkında söz istiyorum. Zabıttan okuyorum efendim, zabıtta Sayın Dinçer'in önergesi kati olarak oylanmış ve kabul edilmeyen kısmı çıkartılmıştır efendim; diğerlerini de kendileri kabul etmişlerdir, zabıt buradadır; arz ederim.

RECAİ DİNÇER — Sayın Başkan, bu açıklamayı ben yapacaktım; ama Beyefendi yaptılar, teşekkür ederim Beyefendiye, çok haklılar.

BAŞKAN — Efendim, lütfediniz ve bana yardımcı olunuz; yani bir açıklamadan vazgeçiyorsunuz böylece?

RECAİ DİNÇER — Sayın Başkan, bir husus, küçük bir ekleme vardı. Bu eklemenin dışında benim önergem kabul edildi. Bu kısım kabul edilmemişti. Ben onu ifade edecektim; ama çok heyecanlı Arkadaşımız, ifade ettiler. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Evet, herhalde zamandan tasarruf için; teşekkür ederim.

Sayın Gürtan, buyurunuz efendim.

HAYATİ GÜRTAN — Sayın Başkan, izin verirseniz oturduğum yerden Sayın Komisyona bir sual sormak isterim. Eğer alacağım cevap beni tatmin ederse konuşmaktan sarfınazar edeceğim.

BAŞKAN — Hayhay efendim, buyurun.

HAYATİ GÜRTAN — Sorum şöyle : Efendim, 162 nci maddenin ikinci fıkrasında «Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz» denmiş. Ancak burada yönetimi ve işletmesinin devredilemeyeceğine dair bir hüküm yok. Altında şöyle bir cümle var : «Devlet ormanları, Kanununa göre Devletçe yönetilir ve işletilir.» Eğer bu ifade Devlet ormanlarının özel teşebbüse devredilemeyeceği, özel işletmeye verilemeyeceği şeklinde anlaşılıyorsa ve bu maksatla konulmuşsa Sayın Komisyon tarafından, ben açıklamamdan ve önergemin yerine getirilmiş olduğunu kabul ederek vazgeçeceğim efendim. Bu hususu lütdeferler mi?.. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürtan.

Buyurun Sayın Meriç.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Sayın Gürtan'ın sorduğu sual, yine kendi sualinin içerisindeki cevabı mahiyetindedir. Bu doğrudan doğruya devlet ormanlarının yalnız devlet tarafından yönetilip işletilmesine dair bir hüküm anlamındadır. Başka açıklamaya lüzum görmüyorum; teşekkür ederim.

HAYATİ GÜRTAN — Teşekkür ederim Sayın Komisyondan.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Bu durumda gerek kalmadığını görüyorum.

HAYATİ GÜRTAN — Bu fıkraya ilişkin konuşmayacağım efendim.

BAŞKAN — Diğer önergeniz?..

HAYATİ GÜRTAN — Af konusu.

BAŞKAN — «Bilim ve fen bakımından orman niteliğini kaybetmiş şeklinde başlayan dördüncü fıkrasının başına 31 . 12 . 1980 tarihinden önce cümlesinin eklenmesini.» diyorsunuz. Söylediğiniz bundan ibaret.

HAYATİ GÜRTAN — Değil Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Bu iki önergeniz var bende. Başka bir önergeniz yok Sayın Gürtan.

HAYATİ GÜRTAN — Var Sayın Başkan, affa ilişkin önergemiz var.

BAŞKAN — Orada Sayın Göktepe'nin ismi birinci olarak yazılmış; o önerge mi efendim?

HAYATİ GÜRTAN — Sayın Göktepe'nin yerine ben konuşacağım efendim.

BAŞKAN — Peki efendim. Diğer iki önergenizi işlemden kaldırıyorum.

RECAİ DİNÇER — Sayın Başkan, afla ilgili konu benim önergemde vardı ve o kabul edilmişti. Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Tuğ, sizin önergenize geçiyorum. Açıklama yapacak mısınız efendim?

AYDIN TUĞ — Müsaade ederseniz yapmak istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

AYDIN TUĞ — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

162 nci maddenin üçüncü fıkrasına yapılan ilaveyle ilgili önergemizi izinlerinizle izah etmek istiyorum.

Bildiğiniz gibi, ülkemiz orman bakımından alabildiğine yoksul bir ülkedir ve mevcut olanı da çeşitli nedenlerle hızla yitirmektedir. Bu gidişin kaçınılmaz sonuçları artık büyük kentlerimizde dahi toplumsal yaşamı olumsuz yönden etkilemeye başlamıştır. Ne var ki, çeşitli nedenlerle giderek daha da hızlanan ormansızlaşma süreci yine çeşitli nedenlerle önlenmesi bir yana, yavaşlatılamamaktadır. Bu tahribat önlenmediğinden, bu gidişin ulusumuzu bu kez doğal yıkımlarla karşı karşıya bırakacağından endişe duymaktayım.

Değerli arkadaşlarım;

Ülkemiz ormancılığı pek çok yönlerden, dünyanın diğer ülkelerinde hiç örneğini göremeyeceğimiz olumsuz etkilerle karşı karşıyadır. Bu nedenlerle anayasasında ormanlarla ilgili kapsamlı hükümleri taşıyan ender ülkelerden de biridir. Bu şansa sahip olmasına karşın, 1961'den bu yana 270 bin hektarı çıkan orman yangınıyla, 100 bin hektarı da tarla yapmak amacıyla açmak olmak üzere, 370 bin hektar ormanlık alan elden çıkmıştır.

Ormancılık çalışmaları ve ormanlarımızın niteliği gereği, her yıl yapılması teknik bir zorunluluk olanı da gözönünde bulunduğunda, her yıl ağaçlandırılan alan ise, yeterli düzeyde değildir.

Cumhuriyetimizin ilanından bu yana aydın kesimin ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin orman davasına gösterdikleri yoğun gayret ve ilgiye rağmen, maalesef özlenen ve istenen sonuç elde edilememiştir. Çölleşen bu güzel vatanı kurtarabilmenin parasal tutarı bir yana, bu vatan sathında bizden sonraki kuşaklara ne bırakabileceğiz; bunu ciddî şekilde düşünmemiz gerekmektedir.

Bu durum böyle giderse, herhalde gelecek kuşaklar bizleri rahmetle anmayacaklardır.

Değerli arkadaşlarım;

Anayasa Tasarısının geneli üzerinde konuşmamda arz etmiştim : Sayısız orman yangını, tarla açmak,

kaçak ve usulsuz şekilde kesimler yüzünden mevcudu dahi muhafaza edemezken, gittikçe çölleşen vatanımızın verimli topraklarından her yıl bir Kıbrıs Adası kadar önemli miktarı sellerle nehirlere ve nehirlerle de denizlere akıp gittiği artık bilinen gerçeklerdendir.

Şimdi hepinizin şunu düşünmesi lazım: İleride üzerinde yaşanılabilecek değerde vatan kalmayınca bu çalışmalarımızın, gayret ve çabalarımızın bir anlamı olacak mıdır?.. O halde, artık bu yaşamsal derecede büyük ve önemli davamızı halletmek zorunluluğuyla açık ve seçik karşı karşıyayız ve bunu halletmek mecburiyetindeyiz.

Değerli arkadaşlarım;

Tüm bu gerçekleri bildiğinize ve en az benim kadar endişe ettiğinize inanıyorum. Bu nedenle önergemde öngörülen üç ana felaketin, yani yakmak, tarla açmak ve büyük ölçüde keserek tahrip etmek gibi hususları caydırıcılık yönüyle engelleyeceğine inandığım için, tasviplerinize saygılarımla arz ediyorum efendim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

HAYATİ GÜRTAN — Sayın Başkan, lehte söz verir misiniz bana, bu önerge konusunda. Lehte konuşursam öteki önergemde konuşmaktan sarfınazar edebilirim.

BAŞKAN — Vereceğim efendim. Müsaade ederseniz diğer önergeleri de okutayım. Aşağı yukarı birbirini itmam eden önergelerdir.

Bu önerge esasen müzakereye alınmamıştır. Bu itibarla söz veriyorum. Buyurun efendim.

HAYATİ GÜRTAN — Sayın Başkanım, değerli üveler;

Vaktinizi fazla almayacağım, Sayın Tuğ'un söylediklerini tekrar etmeyeceğim. Daha evvel bu kürsüden sizlere sunduğum ormanlar konusundaki görüşlerimi tekrardan kaçınacağım. Ancak izninizle birkaç, çok önemli saydığım hususa değinmek isterim. Başlıklar halinde arz ediyorum, ayrıntılara girmiyorum:

Ülkemizde orman yetersizdir. Ülkemiz ormanları hem nitelik yönüyle, hem nicelik yönüyle yetersizdir. Ülkemizde bir orman tahribi yıllardır, yüz yıllardır süregelmektedir. Ülkemizin ormancılık politikası üç ana noktada yoğunlaşır: Bir, mevcut ormanların muhafazası, ki buna bozuk orman dediğimiz, baltalık orman dediğimiz, maki dediğimiz, çalı, çırpı diye nitelendirdiğimiz de dahildir. Bunlar bozuk ormandır, çünkü tabiatta bunun dışında bir formasyon yoktur. Bunlar ormanların bozulması sonucu bu hale gelmişlerdir. İkinci husus, bunların imar ve ıslahından sonra genişletme, yani ağaçlandırmadır.

Ormanlarımız başta yangın ve açmak olmak üzere, usulsüz kesim ve otlatmalar yüzünden tahrip edilmektedir. Bunların en başında, arz ettiğim gibi yangın gelmektedir.

Size, yangınlar konusunda sayısal bir-iki değer vermeden önce yangınlarla ülkemizde politik davranışlar arasında bir korelasyon vardır, bir bağıntı vardır; bu bilimsel olarak ıspatlanmıştır, bunu şimdi arz etmek istiyorum:

Yıl 1950 : 5677 sayılı Orman Affı Yasası. Yangın sayısı 987 : 69 bin küsur hektar.

Yıl 1952: Af olasılığı önerileri var Mecliste. 1 282 yangın: 62 291 hektar saha yanıyor.

Yıl 1954: Seçim yılı, yine ormanlar için 6385 sayılı Af Yasası. 1 126 yangın: 35 bin küsür hektar yanıyor.

Yıl 1956: 6831 sayılı Af Yasası. 1 118 yangın: 36 983 hektar yanıyor ve saire.

Bunun aksi, yıl 1953: 654 yangın. Yıl 1958: 725 yangın ve böyle devam ediyor.

Bu 30 yılın, yani 1950 ile 1980 yılları arasındaki 14 yılda ne zaman bir af var, ne zaman bir seçim var, yangınların sayısı yaklaşık 1 000. Yanan saha çok daha fazla. Bunların olmadığı yıllar 14 yıl içerisinde yangın sayısı 558. Aşağı yukarı yarı yarıya az.

Böylece demin söylediğim bağıntıyı sizlere sunmuş oluyorum.

Değerli üyeler;

Ormanların yanması için bulunduğumuz iklim kuşağında bir tek gerece ihtiyaç var: O da ateş; ama her zaman bu ateş bildiğimiz fiziksel, kimyasal ateş olmuyor. Bazı ateşli politikacıların ateşli konuşmaları ormanların yanmasına, yakılmasına yetebiliyor.

Biliyorum bugünlerde basını izliyor musunuz? Geçen gün de arz etmiştim, bu kürsüden «af» kelimesini kullanmaktan dahi kaçınmak istiyorum, çünkü bu derhal yayılıyor ve bizim hiç arzu etmediğimiz tahribata neden olabiliyor.

Değerli üyeler;

İstanbul Boğazını boğazladık, Antalya'nın Kemer'in, kemerini sıktık, onu da öldürdük. Lütfedin, bu Sayın Komisyondan istirham ediyorum getirdikleri üçüncü fıkranın sonuna, «Sadece, (münhasıran) orman affı çıkartılmaz» gibi bir cümle koymakla veya Sayın Tuğ'un burada lütfettiği cümleyi koy-

makla sanıyorum büyük oranda meselenin önüne geçmiş olacağız.

Eskiden atalarımız şöyle söylermiş: «Ormanlarımdan bir yaş dal kesenin başını keserim.» Biz öyle demiyoruz, biz şöyle diyoruz: «Ülkemize bir ağaç dikenin, eğer bizden yaşlıysa elinden öperiz, eğer bizden gençse, saygılarımızı sunarız, teşekkür ederiz, alnından öperiz.»

Saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürtan. Böylece önergenizi işlemden kaldırıyorum, Sayın Tuğ'un önergesine iştirak ediyorsunuz.

RIFAT BAYAZIT — Bu önergenin lehinde konuşmak istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Tuğ'un önergesinin lehinde Sayın Gürtan konuştular.

RIFAT BAYAZIT — Af konusu vardı da, o bakımdan Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Önergenizi geri almak üzere konuşmak istiyorsanız, lütfedin efendim iki cümle ile söz vereyim.

Buyurun efendim.

RIFAT BAYAZIT — Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlarım;

Sayın Anayasa Komisyonu, önergemizi dikkate almış, «Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz» kısmını koymuş, kendilerine sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

1954'le 1960 arasında tatbikatta biz dört tane orman affının tazminatıyla beraber çıktığına şahit olduk. Bunun acılarını çeken 1961 Anayasasını hazırlayanlar, «Orman suçlarında af getirilemez» hükmünü getirmişlerdi; bu kadar sık af çıkmaması için.

1969'da seçim sathı mahalline çıkınca yine politikacılar birleştiler, orman spçlarının affedilebileceğine dair Anayasanın 131 inci maddesindeki bu hükmü ortadan kaldırdılar, arkasından tahribat yapıldı yine aynı şekilde Devlet ormanları tahribe yönelindi, af kanunu çıktı ve nitekim o suçlular da aftan yararlandı.

Affın çıkmadığı zamanlarda orman suçları elimizdeki kayıtlara göre çok azalmıştı; vakta ki 1969'da yine Anayasada değişiklik yapıldı, af kanunu çıkarılması nedeniyle suçlar yine fazlalaşmaya başlandı, tarlalar açılmaya başlandı, ormanların yakılmasına devam edildi.

Bunun için, bendeniz bu fıkranın sonuna, «Sadece orman suçları için af çıkarılamaz» yani, hususî bir af çıkarılamaz kaydının konulması herhalde ormanlar için çok faydalı olur, cemiyet için faydalı olur, memleketin ormanlarının inkişafı için faydalı olur, takdir Yüce Kurulundur.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Cebeci'nin önergesi de aynı mahiyettedir.

Sayın Cebeci, lehte ve aleyhte malûm söz veriyoruz.

ABDULBAKİ CEBECİ — Orman suçlarıyla suçluları, iki şeyi ihtiva ediyor.

BAŞKAN — Evet, o ifade var, ama aynı mahiyettedir. Müsaade edin tek önerge üzerinden işlem yapıyoruz.

ABDULBAKİ CEBECİ — Evet, Komisyon getirdiği metinde bu amaca hizmet edecek, «Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz» demek suretiyle bu amacı sağlayacak mühim bir hususa işaret etmiş.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Meriç.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkanım, muhterem arkadaşlar;

Biz münhasıran orman suçlarının affedilmemesi için Komisyonda bir hayli bu konuyu müzakere ettik; fakat hukuk yönüyle ister «münhasıran» ister «sadece» isterse, «sırf» tabirini kullanmak suretiyle «Orman suçları af konusu yapılamaz» şeklindeki bir hükmün geçerliliğinden daima endişe ettik. Kaldı ki, 1961 Anayasası kaleme alındığı sırada... 1964 tarihine kadar da bu vardı. Sonradan uygulaması mümkün olmadığı için çıkarıldı. Ancak, tamamıyla gönülden katıldığımız orman suçlarına münhasır olmak üzere bir af çıkarılmasın, yani bütün diğer af konuları dururken, sadece siyasî bir yatırım ve propaganda için orman suçlarını hedef alan müstakil bir af çıkarılmasın için biz de gayret gösterdik. Eğer, Yüce Meclis uygun görürse, Sayın Bayazıt'ın, «Sadece orman suçları için af çıkarılamaz» cümlesini bu üçüncü fıkranın sonuna bir cümle halinde eklemeyi Komisyon olarak kabul ediyoruz.

Teşekkür ederim, başka maruzatım yok.

BAŞKAN — Cümleyi lütfediniz.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Cümle, «Sadece orman suçları için af çıkarılamaz.»

ETHEM AYAN — Genel af.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Efendim, bu biraz hukukî konudur, affın genel veya özel şekillerini belki ben mesleğim

icabı olmadığı için izah edemeyeceğim. Eğer, izahı gerekiyor ise, bu konuda daha yetkili Komisyon arkadaşımız var, ondan izahını rica edelim diyeceğim.

BAŞKAN — Efendim, burada Sayın Tuğ'un önergesi üzerinde konuşuyoruz. Sayın Tuğ'un önergesindeki cümle şudur: «Orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz.» Bu önergeyi görüşmekteyiz, katılıyor iseniz, bunu ilave etmek zarureti var.

RECAİ DİNÇER — Sayın Başkan, bunun bir mahzuru var, müsaade edin bir cümle ile söyleyeyim.

BAŞKAN — Müsaade edin efendim, Komisyon söylesin mahzurunu, çok rica ederim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, «Genel ve özel af çıkarılamaz. «Buradaki «özel» den maksat, kişiyi ihtiva eden, kişiyi hedefleyen bir af mıdır, yoksa tek bir suça münhasır bir af mıdır? Bu ilerde tereddütler doğurabilir. Bu bakımdan «Sadece orman suçları için af çıkarılamaz» hükmü daha geçerli, daha yeterli olur kanısındayım.

BAŞKAN — O zaman tereddütü izale için «sadece» yi de kaldırın, «Orman suçları için af çıkarılamaz» deyin, dava bitsin, değil mi efendim?

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Efendim, «sadece» den kasıt, sanırım Sayın Bayazıt'ın da dediği, diğer bütün af konuları dururken, yalnız orman suçlarını hedef alan bir af çıkarılmasın içindir, «sadece» tabiri bu; ama Genel Kurulun takdiri hangi yöndeyse Komisyon olarak katılıyoruz.

BAŞKAN — Efendim, ben tabii Genel Kurulun takdirini önergeler istikametinde size ancak verebilirim. Bu itibarla önümdeki önergelerde biraz evvel ifade ettiğim Sayın Tuğ'un metni var. Sayın Tuğ' un metni, «Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez, ormanları yakmak veya orman sahalarını yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz» şeklindedir.

AYDIN TUĞ — Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Sayın Tuğ, bir şey mi var efendim?

AYDIN TUĞ — İzin verirseniz burada son cümledeki «özel» kelimesini çıkarmak suretiyle, arkadaşımızın da fikrine yaklaşmış oluyoruz.

BAŞKAN — Yani.

AYDIN TUĞ — «Orman suçları için af çıkarılamaz.» demek kâfidir.

BAŞKAN — «Genel ve özel»i çıkartıyorsunuz, ikisini de. Yukarıdaki cümlenizi bırakıyorsunuz?

AYDIN TUĞ — Evet.

BAŞKAN — Bu fıkraya katılıyor iseniz, oylayacağım.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Katılıyoruz Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Şu halde müsaade ederseniz bu fıkrayı üçüncü cümlenin sonuna devam etmek kaydıyla oyunuza sunuyorum, katî şekilde...

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkan, yalnız bir tek maruzatım var. Bu son fıkranın alttan üçüncü satırında «yarar» denecek yerde, «fayda» yazılmış, onun da benzerlik bakımından düzeltilmesi.

BAŞKAN — Nerede efendim?

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — «... ve orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir fayda görülmeyen...» diyor. Burada «fayda» kelimesi, «yarar» şeklinde düzeltilirse...

BAŞKAN — Oldu efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Çünkü, bütün maddenin içerisinde «yarar» vardır.

BAŞKAN — Metindeki «fayda» kelimesinin «yarar» olarak düzeltilmesini istiyor Komisyon.

Şimdi, ben Sayın Tuğ'un önergesini katî şekilde oyluyorum. Komisyon katıldığını ifade etti. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu durumda Sayın Cebeci'nin de önergesi aynı mahiyette olduğu için işlem görmüş oluyor.

Sayın Komisyonun metnini, metindeki «fayda» kelimesinin «yarar» şeklinde düzeltilmesi ve Sayın Tuğ'un talep ettiği değişikliğin, üçüncü fıkrada yer verilmesi kaydıyla bu metni oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

163 üncü maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisinin Genel Kurulunun 8.9.1982 tarih ve 146 ncı Birleşiminde Komisyonumuzun isteği üzerine verilen önergelerle birlikte Komisyonumuza iadesi istenen tasarının 163 üncü maddesi önergeler de incelenerek yeniden düzenlenmiş ve ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

2. Orman köylüsünün korunması

MADDE 163. — Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31 . 12 . 1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması, orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için devlet eliyle ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir.

Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı önlemleri alır.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

BAŞKAN — Efendim bu konuda verilen önergelere geçiyorum;

Sayın Dinçer, yeni metin karşısında bir diyeceğiniz var mı efendim?

RECAİ DİNÇER — İsteklerimin çoğu yerini bulmuş...

BAŞKAN — Yeni bir açıklama yapmayacaksınız. Teşekkür ederim.

Sayın Bayer sizin önergeniz?..

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Efendim, Komisyona teşekkür ederim. Gerçekleri tam dile getirmişler; olduğu gibi almışlar.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Aksoy?..

ALÂEDDİN AKSOY — Sayın Başkanım; bu maddede, ormandan kazanılacak arazinin mutlaka orman köylüsüne verilecekmiş gibi bir intiba yaratılmaktadır.

BAŞKAN — Sayın Aksoy, yalnız önergeniz üzerinde söz veriyorum.

ALÂEDDİN AKSOY — Bu bakımdan önergeme uyulmamıştır. Onu arz ediyorum.

BAŞKAN — Şu halde, yalnız size bir açıklama imkânı vereceğim. Bir açıklama yapacak mısınız?.. Buyurun.

ALÂEDDİN AKSOY — Sayın arkadaşlar, Sayın Başkanım;

Muhakkak ki, orman köylüsünü desteklemek gerekir. Fakat ormandan kazanılacak arazi orman köylüsünün ihtiyacından fazla olduğu takdirde, bu arazi mutlaka orman köylüsüne verilecekmiş gibi, ona tahsis edilecekmiş gibi bir intiba yaratılmaktadır. Halbuki, onlardan fazla kalan, onların ihtiyaçları dışındaki arazinin diğer çiftçi ailelerine, köylü ailelerine verilmesi gerekir. Bu hususlaki benim önergem nazarı itibara alınmamıştır. Böyle olsa idi, herhalde Devlete daha iyi bir oynama sahası veyahutta tahsis imkânını vermek mümkün olacaktı. İdare çok sıkışık durumda kalacaktır. Bunu arz etmek istiyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Aksoy.

HAYATİ GÜRTAN — Sayın Başkan, bir sorum var efendim.

BAŞKAN — Bu önergeyle mi ilgili?..

HAYATİ GÜRTAN — Maddeyle ilgili.

BAŞKAN — Önergeler üzerinde görüşmeler yapıldı. Müsaade ederseniz, maddeyle ilgili değil; bu önergeyle ilgili soru imkânı var. Çünkü, şu anda önerge konuşuyoruz.

Buyurun efendim.

HAYATİ GÜRTAN — Sayın Başkanım, 163 üncü maddede bir «değerlendirme» kelimesi var. Bu «değerlendirme» kelimesi, beşyüz bine yakın olan hukukî durumla, fiilî durum arasındaki düğümlenmeyi çözecek hükmün getirilmesindeki «değerlendirme»den kasıt, acaba parasal bir değerlendirme midir, yoksa başka bir anlam taşır mı? Bunu istirham ediyorum. Sayın Komisyondan çok önemli bir husustur.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

Sayın Güray siz bir şey mi sormak istediniz? Tabiî, önergeyle ilgili...

S. FERİDUN GÜRAY — Sayın Başkanım, önergeyle alakalı değil. Ancak, önerge sırasında rahatsız etmemin sebebi de şu; deminki maddede de soracaktım, önergeden sonra hemen oylanıyor da o bakımdan istical gösterdim.

BAŞKAN — Buyurun efendim, Komisyon tamamına cevap versin.

S. FERİDUN GÜRAY — Şimdi, orman köylülerinin durumları Yüce Heyetin malumlarıdır Sayın Başkanım. Burada, orman köylülerinin, orman dışına nakledilmesi konusunda bağlayıcı bir hüküm getirilmemiştir. Orman köylülerinin, yüksek malumlarınız olduğu gibi, sabahleyin evinden çıktıkları anda, bir tek hava almaları hariç, diğer her türlü eylemleri orman suçunu oluşturur.

Bunların ellerindeki tapulu arazileri dahi, işgal

suçuyla karşı karşıya kalır ve ceza görürler. Nitekim, bugüne kadar olan bütün kanunlarda, orman köylülerinin orman dışına nakledileceği söylenmiştir, bütçelere çok cüzi tahsisatlar konmuştur; ama hiçbir orman köylüsü de nakil edilememiştir. Cezaya gelince, bizler her zaman kendilerine ceza verebilmişizdir, vermişizdir.

Onun için, acaba, orman köylülerinin orman dışı sahalara çıkartılması için süre ve imkânlar bakımından daha bağlayıcı hükümler getirilmesi yerinde olmaz mı idi?

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Güray.

Sayın Meriç, sorulara ve aynı zamanda Sayın Aksoy'un önergesine (Bir tek önerge kalmıştır) görüş rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkanım; önce Sayın Aksoy'un önergesine cevap vermek istiyorum.

Sayın Aksoy ve Akkılıç'ın önergesinde, bu ormandan ihya edilmek veya orman sınırları dışarısına çıkarılmak suretiyle tahsisi düşünülen araziye, tarım ve hayvancılıkla uğraşanlarla, orman köylüsüne tahsisi bahis konusu edilmekte ve bu üçlü bir dağıtım şekli gözetilmektedir. Aslında, maddenin, bir yukarıdaki maddeyle ilişkili olan kısmı orman köylüsünü, ormanın bütünlüğünü ve muhafazasını sağlamak bakımından, ormanın dışında kalmış, orman olarak geliştirilmesi mümkün olmayan; fakat tarımda kullanılması bilim ve fen bakımından daha yararlı, daha ekonomik olabilecek araziye sosyoekonomik yapısı çok bozuk, Devletin imkânlarından yararlanma güçlüğünde bulunan orman köylüsünü kalkındırmak maksadıyla yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu araziye eğer bunlar yerleştirilemeyecek ise, ovada bulunan tarımla uğraşan ve hayvancılıkla uğraşan bu kişilere bu arazinin verilmesini de bu maddeye sokmak; o köylünün arzulanan şekilde, maddelerin tedvin edildiği şekilde gelişmesini engelleyici bir tutum olacağı için, onu intikal ettiremedik.

Kaldı ki, Anayasaya böyle bir hüküm geçirmiş olmak, kanunlarda mutlaka onlara da hisse tanımak anlamına gelen bir hükümdür. Anayasa temel hüküm olduğuna göre, kanunlarda mutlaka onlara da bir hüküm verilecektir ve her kişi, her şahıs, her vatandaş buradan hak iddiasında bulunacak. Devlet, ola ki, ileride poltik ihtimallere karşı rey baskısı altında, orman köylüsünden önce diğerine yerleştirebilir, orman köylüsünü daha kenara atabilir. Bu imkânları, orman içindeki köylüyü, ormanı da korumak bakımından, bu sahalara yerleştirmek maksadıyla düzenledik. Bu bakımdan o önergeye katılamadık.

Sayın Gürtan bu fıkrada; «31 . 12 . 1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi ne maksada matuftur?» şeklindeki bir soru sordu. Bu sorudan amaç, bu tarihten önce tarla yapılmış, bağ yapılmış, yıllar yılı şahsın mülkiyeti gibi kullanılmış... Bunu elinden almak imkânı olmayan bu arazileri, bedel takdiri suretiyle paralandırarak bu davaları halletmek, ondan sonra onu mülk edindirmek, bir daha da ormana tecavüzünü önlemek için, bu davaları çözmek için getirilmiş bir fıkradır.

Sayın Güray, «Buna nasıl bir süre verebiliriz?» dediler. Bu süreyi zaten kanuna bıraktık. Bu süreyi burada, Devletin imkânlarını bilemediğimiz için, Anayasada şu kadar süre içerisinde diyerek bir tabir koymak mümkün değil. Belki bu ileride birkaç milyara malolacak bir husustur. Bütçeleri, Anayasaya hüküm getirmek suretiyle zorlama imkânı olamayacağı için, bir süre koyma imkânını bulamadık.

Kaldı ki, biraz önce değerlendirilmesi maddesiyle toplanacak bir fonun, bu hizmetleri uygulamada yardımcı olacağı kanısındayım. Kanun bunun süresini, zamanını ve şartlarını Devletin gücü içerisinde yerine getirecektir. Arz ederim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

SALİH İNAL — Bir soru sormam mümkün mü Sayın Başkanım?

BAŞKAN — Efendim; bir tek arkadaşımıza bu hakkı verebilirim.

Sayın Aksoy, buyurunuz.

ALÂEDDİN AKSOY — Sayın Başkanım; ormandan kazanılan arazi orman köylüsünün ihtiyacından fazla olduğu takdirde, arta kalan araziyi Devlet tasarruf edecek midir, yoksa mutlaka bu araziyi orman köylüsüne mi verecektir?.. Bunun mutlaka zabıtlara geçmesini istiyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkanım; zaten maddemizde mülkiyetin devredilmesi diye bir şey yoktur. Orman köylülerinin yararlanmasına tahsis bahis konusudur. Bütün orman köylüleri bu tahsislerden yararlanacak şekilde imkâna kavuştuktan sonra, artan zaten Devletin hüküm ve tasarrufu altında ve mülkiyetinde

olan bir arazidir. Bunu tarım reformu uygulaması suretiyle de diğer topraksız ve toprağı yetişmeyenlere, uygulama içerisinde toprak sahibi olması gereken kişilere elbette ki dağıtabilecektir.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Aksoy ve Sayın Akkılıç'ın önergesine Komisyon katılmıyor.

Dikkate alınmasını oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Bu durumda 163 üncü maddeyi Komisyondan geldiği şekliyle...

RECAİ DİNÇER — Sayın Başkanım, ben önergemi açıklayacağımı ifade ettim. Benim fikirlerim oraya yansıtılmamış. Bu bakımdan baştan öyle ifade etmiştim; ama herhalde yanlış anlaşılmış galiba.

BAŞKAN — Herhalde yanlış anlaşıldı.

Teşekkür ettiğinizi gördüm, bu itibarla ben de size teşekkür ederek bağladım.

RECAİ DİNÇER — Müsaade eder misiniz efendim?

BAŞKAN — Buyurun efendim.

RECAİ DİNÇER — Sayın Başkanım, çok değerli arkadaşlarım;

Evvelâ üzüntümü belirteyim ki, ben 30 yıl köy köy dolaşmış, 30 yılda bir defa izin bile almamış, şurada 200 maddenin de bir maddesini kaçırmamış bir üye olarak şöyle bakıyorum da, beni dinleyecek gayet mahdut sayıda arkadaşlarım kaldı. «Yeraltı servetleri» dedik, denizdeki balıkla pazarlığa girdik; ama şimdi memleketimizin en önemli varlığı olan, millî varlığı olan ormanlarımızı konuşuyoruz. Öyle ki, ben bir tarımcı olarak orman olmadığı zaman kilometremi kaybetmekteyim. Birim alandan mahsulü elde etmek için; üç sene önce 50 kilometre hızla giderek bir mahsul elde ediyorsam, şimdi artık 70 kilometre koşmam gerekiyor. Neden? Ormanlarımız azalıyor, su rejimi dengelenmiyor, erozyon geliyor. Onun için, ben çok arzu ederdim; 160 tane Danışma Meclisi üyesi arkadaşım şurada bulunsun ve bunları gayet rahatlıkla ifade edeyim. Müsaade ederseniz ben beş dakikada ne anlatacağım.

Arkadaşlar;

Şunu ifade etmek istiyorum. Arkadaşım oradan Sayın Sözcüye dediler ki, «Gerçekleri dile getir.» Ne gerçeği?.. Ormanın ne gerçeği var?.. 52 milyon hektar ormanımız 20,2 milyon hektar kalmış. Bunu ormanın kitabı yazıyor. Peki şimdi, 20,2 milyon hektar ormanımızın var olduğunu kabul ediyor musunuz? İmkân mı var beyefendiler; bunun yarısı kadar ancak kalmıştır.

Şimdi orada önergede, diyoruz yahut bizim Komisyonumuzun hazırladığı, Tasarıda; Sayın Zekâi Bayer de bunu ifade ediyor, 8 milyon hektar arazi ormanın artık dışına çıkacak dereceye gelmiş. Çiftçi bu kadar hektarı ne yapacak ki?.. Tabiî ki değerlendireceğiz; ama neyini değerlendireceğiz? Meyilli araziden dolayı ağacı kesmişler, ağacın kökü dahi kalmamış; taş çıkmış, çalı kalmış, kum gitmiş, artık yani tamamıyla ölü bir toprak gelmiş. Biz bu toprağı köylüye vereceğiz de sevindireceğiz...

Arkadaşlar;

Kendi kendimizi aldatmayalım. Evvela şöyle bakayım; benim canım kadar sevdiğim arkadaşlarım, ormancılar, kendimden ayrı tutabilir miyim, onları tenkit edebilir miyim? Ama Devlet olarak biz bu lazimeyi yerine getiremedik.

Bakın beş yıllık planlar çıktı. Beş yıllık planlarda ne yaptık? Ormanın planı... 1963'ten 1967'ye kadar ne yapmamız gerekirdi? 180 bin hektar yeri ağaçlandırmamız lazım gelirdi bir senede. Beş senede biz 148 bin hektar ağaçlandırmışız. İkinci plan devresinde ise 1968 - 1972 yılı arasında her sene 180 bin hektar orman arazisi tesis etmemiz lazım gelirken, beş senede 94 bin hektar tesis etmişiz. Misalleri böyle sıralayayım. En son yılda 1978, 1979, 1980, 1981 yılında da, dört sene içinde de 82 bin hektar orman tesis etmişiz ki, bir senede 180 bin hektar tesis edecektik. Bu Tarım ve Orman Bakanlığı Orman İşleri Genel Müdürlüğünün planı, Devletin verdiği plan bu. Şimdi, geliyoruz biz burada; «Efendim, gerçekleri yansıttı»...

Şimdi, hemşeriliği, arkadaşlığı, dostluğu bırakalım. Biz Anayasa yapıyoruz. Buraya Anayasa yapmaya geldik. Devleti kurtarmaya geldik; düğün evinden çıkıp gelmedik. Binaenaleyh, gerçekleri konuşalım.

Küçük bir madde teklif ettim, şu kadar kişi yoktu; iki üç reyle kaybetti. Benim için önemli olan oydu.

Arkadaşlar;

Bugün köylünün derdi nedir? İtimat buyurun, rica ediyorum, köylünün derdi, tamamıyla 4785 sayılı Kanundur. Kanun bundan 37 sene evvel çıkmış. Almışız ormanını, köylünün elinden tapulu arazisini almışız; orada bırakmışız. Buna getirip de bir arazi de vermemişiz. Ne yapacak bu arkadaş, ne yapacak bu çiftçiler? 37 senedir böyle orman orada

duruyor ve tabiî koruculari kandırıyor. Tavşana kaç tazıya tut; bir sürü dalaverell işler... Bu hayatı yaşıyoruz. Bugün Kapıkule'de gümrük neyse ormandaki hadiseler de bunlardır arkadaşlarım. Yani niye bunu görmezlikten geliyoruz? Hadiseler böylece devam edegelmiştir.

Onun için Devlet tapuyla kendilerine vermiş. Kısa bir müddet, biraz da katı tutumla, ki düşünün 37 sene evvel buğdayımız yoktu, arpa yemeye çalışıyorduk, onu bulamıyorduk; ama şimdi çok şükür olsun 45 milyon insanı rahatlıkla besliyoruz, ihraç ediyoruz. Kültürlendik, kültürümüz gelişti, çiftçimiz gelişti. Diyoruz ki, artık biraz da çiftçiye verelim. Bu ormanları bekletelim, işletmesini verelim. Haydi, 162 nci maddede o konu bırakıldı. Arkadaşlarımıza, küçücük bir topluluk karşısında beş dakika da bunu izah etme fırsatını bulamadık ve ben hayatımda kulis yapmadım, yapmam da. Konuyu 55 tane arkadaşıma götürdüm, bir arkadaşım da ben imzalamam demedi; ama hiçbir zaman da «Bunu imzalar mısın?» demedim. «Durum şu; takdirinize arz ediyorum, şuna bir bakın» demişimdir. Şimdi, böyle kulislerle, şunlarla bunlarla eğer biz burada kalkıp da meseleleri birbirimizi kandırarak ispat edersek olmaz. Hepimizin aklı fikri var. 162 nci maddeyi geri bıraktık, şimdi 163 üncü maddede de neyi getirmişiz? Orman çiftçisini indirdik aşağıya. Zaten nereye indireceksiniz? Taş, toprağa indireceksiniz. Kayaların çıkmış olduğu yere indireceksiniz. İstiyoruz ki; bu indireceğimiz yere indirdikten sonra, ki bir köyün inmesi 400 milyon lira tutar, boşu boşuna çabalıyoruz; köylüyü aşağıya indiremezsiniz. Buna Devletin gücü yetmez. Ne yapalım? Hiç olmazsa indirirsek dahi, yukardaki bıraktığımız yeri köylünün kendisine yahut da köy tüzelkişiliğine ağaçlattıralım. Bunu istiyoruz. Bir de dağa baktığımız zaman her taraf bomboş; bu dağları bir yasa gereği, yani kalkıp da dağı, ormanı, Devlet ormanını teslim etmiyoruz, sadece boş yerleri köylüye verelim, aldığını da bilsin. Şimdi, arkadaşlarım diyecek ki; efendim zaten yasada var. Nerede var? Ormancı köylüyü yanına yaklaştırmıyor. Onun için Anayasaya koyalım da bütün boş yerleri köylüye ormanlatalım, ağaçlattıralım.

Dinlediğiniz için çok teşekkür ederim efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Dinçer.

NURETTİN ÂYANOĞLU — Lehinde söz istiyorum.

HAYATİ GÜRTAN — Aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Dinçer'in önergesinin lehinde Sayın Âyanoğlu söz istiyor. Sayın Gürtan da aleyhinde söz istiyor.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Efendim, ben bir açıklama yapacağım; benim ismim geçti, yanlış anlaşılmasın, bir cümle ile söyleyeceğim.

BAŞKAN — Buyurun efendim, söyleyiniz.

MUHSİN ZEKÂİ BAYER — Efendim, Sayın Dinçer dediler ki, «Zekâi Bayer sekiz milyonu orman dışına çıkartmak için konuştu» dediler. Ben böyle birşey söylemedim.

RECAİ DİNÇER — Onu dışarıda söylediniz, «8 milyon hektar boş arazi var zaten, bunu vereceğiz Sayın Dinçer.» dediniz.

BAŞKAN — Tamam efendim, teşekkür ederim; zapta geçmiştir.

Sayın Âyanoğlu, önergenin lehinde buyurunuz efendim.

NURETTİN ÂYANOĞLU — Sayın Başkan, saygıdeğer arkadaşlarım;

Sayın Recai Dinçer ve arkadaşları, benim de imzam bulunan önergede, şöyle bir ibare eklemektedir :

«Orman içinden nakledilen köyler halkına ait arazilerle, orman sınırları içinde ormancılığa müsait olup da boş duran arazilerin ağaçlandırılmaları devletin gözetim ve denetimi altında köy tüzelkişiliğinde köy halkına yaptırılabilir.»

Şimdi, 162 nci maddede (163'de de var) görüşülürken, verilen önerge üzerinde konuşan arkadaşlar, önergenin maksadını tamamen aşarak; bütün devlet ormanları köylüye dağıtılacak gibi bir ifade ile konuyu önerge sahiplerinin niyetini tamamen aşan bir tarafa çekmişlerdir.

Köylülere bütün ormanları dağıtmak istemiyoruz. Bu ifade ile bizi, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan ormanları köylüye vermek istiyorlar diye tanıtmak istiyorlar. Kesin olarak böyle bir şey yoktur.

Şimdi, yine 163 üncü maddede, 162 nci maddeye paralel bir hükümle, «Orman içinden nakledilen köylere ait arazilerin ağaçlandırılmasını devletin gözetim ve denetimi altında, köy tüzelkişiliğine yaptırabilir» deniyor. Bu hususlar tamamiyle kanunla düzenlelenecektir. Devlet isterse, uygun bulursa, bir kısım yerleri köy tüzelkişiliğine verecek ve ağaçlandıracaktır.

Muhterem arkadaşlarım;

Gelecek hükümet ve iktidarlara veya Parlamentoya itimat etmemiz, onların da bu memleketin menfaatleri istikametinde çalışacaklarını kabul etmemiz lazımdır. Tamamen kötü niyetlerle gidemeyiz. Gelişen Türkiye şartları düşünülmeli ve bu suretle devlete bu konuda bir pilot bölgeden başlamak üzere, çalışma yapma imkânı tanınmalıdır. Bunun Anayasada bir yenilik olacağı kanaatindeyim. Sayın Dinçer arkadaşımın söylediği gibi, orman köylüsünün çıkacağı yerler boş olarak kalacaktır.

Bir de, Komisyondan, şu ifadenin açıklanmasını istiyorum :

«31.12.1981 tarihi esas alınmıştır.»

Bu tarih nereden geliyor, bunu anlayamadım; ileri veya geri olabilir. Bir özel gün müdür? Bu tarihi alırsak, bundan sonra hak sahibi olmuş kimselerin hakları ne olacaktır?

Saygılarımla arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Önergenin aleyhinde, buyurun Sayın Gürtan.

HAYATİ GÜRTAN — Sayın Başkan, değerli üyeler;

Sayın Dinçer'in önergesinin aleyhinde konuşmak son derece zor; ancak şunu arz etmek istiyorum :

Sayın Dinçer'in önergesinde ileri sürdüğü hususlar, esasen bugün mevcut yasalarda var. Bizim 6831 sayılı Orman Kanununun bir maddesini okuyacağım, orada bu yerini almış durumda.

Şöyle diyor 64 üncü madde : «Ziraat vekaletinin vereceği ağaçlandırma planı gereğince ve tayin edeceği ağaç nevilerinden, bu kanunun 63 üncü maddesine göre, gerek kendi topraklarında ve gerekse devletin hüküm ve tasarrufu altındaki arazide, yarım hektardan aşağı olmamak şartıyla orman yetiştirecek veya kavak, okaliptüs ve kızılağaç ağaçlıkları tesis edecek hususî şahıslara veya hükmî şahsiyeti haiz teşekküllere Ziraat Vekâletinin izniyle Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasından kuruluş kredisi açılır...» vesaire, daha uzun. Bu var, bu her zaman yapılabilir; biz bunu alkışla, sevinçle karşılarız.

Bu bakımdan önergenin aleyhindeyim demek zorunluğunda kaldım.

Bunun dışında, Sayın Dinçer arkadaşımıza teşekkür ederiz. Ormanların tahribinden söz ettiler ve başka şeyler söylediler. Tabiî ne amaçla söylediklerini bilemiyorum. Bazı kulislerden şundan, bundan bahsettiler. Kendilerine kesinlikle cevap vermek istemem bu kürsüden; ancak bir olay var ortada, yıllardan beri süregelen ve bu kürsüden birkaç defa tekrar ettim, izin verin tekrar edeyim :

Türkiyede ormanla tarımın, tarımla meranın kavgasını çözümlemek istiyorsak, rica ederim, ilk yapacağımız iş; arazi kullanma kabiliyetlerine göre arazilerin sınıflandırmasını yapmak olmalıdır. Bu yapılmadığı takdirde ve buna ilişkin olarak bu sınırların kadastrosu yapılmadığı takdirde bu sürüp gidecektir.

Meselenin temeline indiğimiz takdirde, sanıyorum bu kavga en kısa zamanda bitecek ve en verimli şekilde ülkede tarım yapmak, ormancılık yapmak ve hayvancılık yapmak mümkün olacaktır.

Meseleye bilimsel yönden yaklaşmak gerekir, meselevi basite indirgememek gerekir. Bunu yaptığımız takdirde sanıyorum ülkeye büyük hizmetimiz olacaktır.

Yine arz ediyorum, kesinlikle cevap vermek niyetinde değilim ve huzurunuzu da fazla işgal etmek istemiyorum.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gürtan.

Buyurun Sayın Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Sayın Başkanım, muhterem arkadaşlar;

Sayın Recai Dinçer ve arkadaşlarının önergesinde son fıkrada, (diğerleri zaten aynen) «Orman içinden nakledilen köyler halkına ait arazilerle, orman sınırları içinde ormancılığa müsait olup da boş duran arazilerin ağaçlandırılmaları devletin gözetim ve denetimi altında köy tüzelkişiliğince köy halkına yaptırılabilir» hükmü yer almaktadır.

Bunu ayrıca buraya nakletmeyişimizin nedeni şu :

Getirdiğimiz maddenin birinci fıkrasındaki hüküm «Ormanlar içinde veya bitişişindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımından ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde devletle bu halkın iş birliğini sağlayıcı tedbirler kanunla düzenlenir» derken, zaten bu amaç gözetilmiştir. Halihazır bu hüküm, 1961 Anayasasından beri süregelmekte olan bir hükümdür ve o hükme göre de 6831 sayılı Orman Kanunu çıkarılmış; orman içindeki köyün halkıyla devletin işbirliğini sağlayıcı tedbirler, biraz önce Sayın Gürtan'ın da belirttiği şekilde, geliştirilmiş ve işlemekte bulunmaktadır. Bunu ayrıca bir hüküm olarak Anayasaya geçirmekte bir anlam göremedik.

Bu önerinin son fıkrasında ise, «Bu verlerin bakım, koruma, işletme ve diğer şartları kanunla tespit edilir.» Bakımında, korunmasında, hatta işletilme-

sinde, kanunla zaten yukarıda işbirliğini sağlayıcı tedbir getirmiştik: ama 162 nci maddede tüzelkisiliğe isletilmesini özel olarak tespit edip verme sekli. Yüce Meclisce kabul edilmedi. Bu bir nevi işletilmesine devletin ortak sokmak, Tüzelkişiliğe ortak kabul etmek idi ki, «Ormanlar tamamiyla devletin gözetiminde, denetiminde, yönetiminde ve işletilmesindedir; mülkiyeti de devrolunamaz» diye temel hükmü başa getirdiğimiz için, ona aykırı ikinci bir hüküm getirmek imkânı yoktu. Ya maddenin baştaki fıkrasını değiştirmemiz, «Devlet mülkiyetini devredebilir» dememiz; yahut «Özel şekilde işletilmeye müsaade eder» dememiz gerekirdi. Bunu diyemediğimiz, maddenin temel hükmüne bunu kabul ettiğimiz için. isletilmesini de ne tüzelkişilere, ne de özel kişilere devretme imkânını bulamadığımızdan bunları koyamadık.

Maruzatım budur, tesekkür ederim.

NURETTİN ÂYANOĞLU — Soruma cevap vermedi Sayın Başkanım; bir soru sormuştum 31.12.1981 tarihiyle ilgili.

BAŞKAN — Evet.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Efendim, aslında önergelerin çoğunda Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren; ki, 1961 Anayasasında da bu vardı, «Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten...»

Halen daha Anayasa münakaşa ve müzakere edilmektedir; kesinleşmiş değildir. Anayasanın halkoyuna sunulacağı tarih, Kasım ayının başı veya ortası olarak düşünülmektedir. Bu tarihten Kasım'ın ortasına kadar iki aylık bir süre vardır. Eğer biz bu tarihin başlangıcı olarak Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihi kabul etmiş olsa idik; o tarihe kadar ormanda açmalar, yanmalar, yangınları artırmalardan endişe ederdik; hücumdan. Kaldı ki, bu münakasalar dahi bu son günlerde (Dikkat buyurursanız radyolarda) yangınları artırmış durumdadır.

O bakımdan suç tarihine göre 31.12.1981 tarihini kabul edebildik. 1.1.1982 dahi olsa suça teşebbüstür, bunun cezasını çekmesi gerekir, bundan sonra suç işlenmesin diye.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Tesekkür ederim Sayın Meric.

Sayın Dinçer'in önergesine Komisyon katılmıyor.

Dikkate alınmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Dikkate alınması kabul edilmemiştir.

Komisyondan gelen metni, bir değişiklik yok, aynen oyluyorum. Komisyondan gelen metni kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyondan gelen metin 163 üncü madde olarak kabul edilmiştir.

Değerli üyeler;

Bundan sonra 63, 126, 132, 148, 169, 181, 183 ilâ giden ve Komisyon tarafından getirilen diğer yeni metinlere geçeceğiz.

Bunlara geçmeden önce 20 dakika ara veriyorum.

Teşekkür ederim.

Kapanma Saati : 16.30

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati : 16.50

BAŞKAN : Başkanvekili Fenni İSLİMYELİ

KÂTİP ÜYELER : Evliya PARLAK, Kamer GENÇ

BAŞKAN — Danışma Meclisinin sayın üyeleri; 151 inci Birleşimin Üçüncü Oturumunu açıyorum. 63 üncü maddeyi okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 27.8.1982 tarih ve 137 nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 63 üncü maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

A. Sağlık hizmetleri,

MADDE 63. — Devlet, herkesin yaşamını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamaya; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırmak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarının tekelden planlanıp yönetilmesini düzenlemeye çalışır.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesi için yapılacak harcamalara herkesin katkı ve katılımları, «Genel Sağlık Sigortası» kapsamı içinde oluşur.

Katılma payını karşılayamayan yoksul ve dar gelirli vatandaşlara Devletçe yardım yapılır. Bu yardım ile harcamalara katılmayı ve Genel Sağlık Sigortası Kurumunun geliştirilmesini sağlayan esas, usül ve şartlar kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Bu konuda daha önce Genel Kurulca kabul edilmiş, daha doğrusu dikkate alınması kabul edilmiş üç önerge var.

Sayın Gelendost, önergeniz dikkate alınmış ise işlemden kaldırıyorum?..

HALİL GELENDOST — Alınmış efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Ersek, Sayın Kocatürk ve arkadaşlarının önergeleri... Sayın Ersek?..

SİYAMİ ERSEK — Hiç dikkate alınmamış efendim.

BAŞKAN — «Dikkate alınmamış» diyorsunuz. Açıklamayı siz yapacaksınız?..

SİYAMİ ERSEK — Evet.

BAŞKAN — Evet, teşekkür ederim.

Diğer bir önerge, Sayın Tokgöz ve arkadaşlarının...

TANDOĞAN TOKGÖZ — Katılmışlar Sayın Başkanım.

BAŞKAN — «Katılmışlar» diyorsunuz, teşekkür ederim.

Bu durumda yalnız Sayın Ersek, Sayın Kocatürk ve arkadaşlarının önergesi var. Önerge hakkında açıklamayı Sayın Ersek yapacaklar.

Buyurun efendim.

SİYAMİ ERSEK — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Bu sağlık davası, galiba bir nevi temcit pilavına benzedi, devamlı surette ısıtıp ısıtıp bu mevzuu tekrar ve tekrar buraya getiriyoruz. Bunun sebebini anlamak biraz kolay değil.

Ancak, geçen sefer bu madde geldiği zaman, bu maddenin yalnız bir nedenle karşısında olduğumuzu açık, fasih ve beliğ bir şekilde ifade etmiştik. Karşısında olduğumuz şey sadece ve sadece, (Geçen sefer de altını çizmiştim, bu defa üç defa çiziyorum). Genel Sağlık Sigortasının karşısında olmamız değil, bunun ancak gününün henüz gelmediğidir. Bir çocuk bile dokuz ay on günde doğar arkadaşlar. Eğer altı aylık doğarsa zamansız doğar ve o çocuğu büyütmek, yaşatmak çok güç olur.

Bugün, bu Genel Sağlık Sigortası şayet kabul edilirse, ki, bunun esas sorumlusu taraflısı değil. Sağlık Bakanlığıyla daha bu sabah görüştüm. Başka bir mevzu münasebetiyle ziyaretine gitmiştim ve «Eğer bu, Kuruldan geçerse nasıl tatbik ederiz?» diye büyük bir üzüntü içindeydi. Keza Türk Tabipler Birliğinden bir genelge geldi; bunun bir konu olmasını dahi hayretle karşılıyorlar. Türk tabipleri karşısında, Sağlık Bakanlığı karşısında, burada 62 kişilik bir önerge verilmiş Genel Kurul karşısında, genellikle buradaki hekimler davanın karşısında... Yine bütün bun-

lara rağmen bu madde ortalığa tekrar tekrar gelebiliyor.

Nitekim, bu önerge oylarınızla nazarı dikkate alınmak üzere Komisyona gönderildiği zaman, Komissyon bunu tetkik etmiş ve bizim doğrultumuzdaki bir maddeyi buraya göndermiştir. Biz de tam Komisyona teşekkür edeceğimiz bir anda, bir de baktık ki, bu madde geriye çekiliyor ve sonradan tamamıyla değişmiş bir madde olarak tekrar karşımıza geliyor. Doğrusu bu bir nevi, affedersiniz, deyimimi çok mazur görün, ben müeddep olmak isterim huzurunuzda, bir «yazboz tahtası» na döndü. Komisyonun ağırbaşlılığı ile kabili telif görmem ben bunları; hiçbir arkadaşın da görmemesi gerekir.

Kaldı ki, Komisyon, 62 imzayı ihtiva eden ve bilahara Genel Kurulun tasvibine mazhar olan bir önergeyi hiç kaile almamış, elinin tersiyle itmiştir. Maalesef üzülerek söyleyeyim, teker teker, yegân yegân Komisyon üyelerinin hepsine saygım, sevgim sonsuzdur; ama bütün bunların dışında Komisyonun son günlerde Genel Kurul kararlarını dikkate almakta biraz tekâsül gösterdiğini görüyoruz ve buna bütün arkadaşlar üzülerek şahit oluyorlar. Bu, hakikaten önemle üzerinde durulmassı gereken noktalardan bir tanesi oluyor. Bu genel sigortanın bir araç olduğunu, bir amaç olmadığını, bu nedenle esasen bir Anayasa maddesi olamayacağını, geçen sefer Sayın Hocamızın bilgilerine dayanarak arz etmiştim.

Doğrusu, yine esefle söyleyeyim ki, Anayasa Komisyonu burada bir devekuşu siyaseti gütmektedir; yine özür dilerim hakikaten; eğer Sayın Başkan bu söylediklerimden dolayı bana özür dilietecekse, peşinen dilerim.

BAŞKAN — Estağfurullah efendim, buyurun.

SİYAMİ ERSEK — Evet, adeta bir devekuşu siyaseti gütmektedir; canı istediği zaman «Anayasa maddesi olur» demekte, canı istemediği zaman «Olmaz» demektedir. Mesela; Atatürk Kanununa oturmuş «Hayır» demiştir, «Anayasa girmez, Atatürk'ü küçültücü demiştir; ama gelmiştir öbür taraftan, bunun gibi basit, tamamıyla bir araç niteliğinde olan, bir yöntem olan genel sigortayı bir Anayasa maddesi olarak karşımıza çıkarmıştır.

Arkadaşlar, bu devletin bütün parasını ziyan eder; bir kuruş bırakmaz devletin kasasında. Beytülmali bu şekilde istismar etmeye yahutta onu yok edercesine harcamak kimsenin haddine düşmemiştir. Burası devletin kesesidir; devletin kesesini her birimizin bilinçli kullanmakta son derece hakkımız vardır. Binaenaleyh, ne olacağı belli olmayan böyle bir yasayı bir Anayasa maddesi olarak kabul etmek ve böylece yapılmış bazı taslakları daha şimdiden kanunlaştırmak, insaf dışıdır.

Bu itibarla arkadaşlar, geçen sefer olduğu gibi; daha fazla sizi üzmeden, şunu ifade edeyim ki, iltifatınızı geçen sefer de esirgemediniz, yine devletin ve milletin nefine bu iltifatınızı esirgemeyeceğinizi ve bu istikamette oylarınızı kullanacağınızı bekliyoruz.

Saygılar sunarım efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Ersek.

Dikkate alınmış başka bir önerge yok.

Komisyonun görüşünü rica ediyorum.

M. UTKAN KOCATÜRK — Soru sormak istiyorum Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Sayın Kocatürk, dikkate alınmış önergeler üzerinde soru bahis konu değil.

Buyurun Sayın Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Konunun teknik yanına, Komisyonumuzun değerli üyelerinden Sayın Profesör Altuğ cevap verecektir.

Ben, yalnız usul meselesinden dolayı Sayın Profesör Ersek'in ileri sürdüğü tenkitlere cevap vermek istiyorum.

Gerçekte, buyurdukları gibi, bu tasarı, daha doğrusu ilk metnimiz Heyetçe bazı önergelerle karşılaşmıştı ve bazı önergeleri dikkate almamız hususu bize bildirilmişti. Bunlar arasında sağlık sigortası konusu da vardı. O sırada, Komisyonumuzda sağlık sorunlarıyla meşgul olan ve bize yol gösteren arkadaşımız Profesör Altuğ Bulgaristan'da uluslararası bir kongreye katılmak için buradan gönderilmişti.

Biz, evvela kendisinin yokluğunda bir madde hazırladık; genel eğilimi dikkate alarak, bu maddeden sağlık sigortasını çıkarttık ve Yüksek Heyetin hatırlamasını isterim ki, ilk müzakerede Profesör Altuğ'un yokluğunda yapıldı. Konuya tenik açıdan tamamen yabancıydık. Sadece, sağlık sigortasının ne olduğunu biliyorduk, sosyal faydalarını biliyorduk ve sağlık sigortasının birden bire yurdun dört bir tarafında değil; fakat yavaş yavaş geliştirilerek uygulanmaya konmasının mümkün olduğunu biliyorduk.

O ilk müzakereleri hatırlayan arkadaşlarım, o zamanki savunmamı şimdi anımsayacaklardır ve o zaman da, memleketin dört bir tarafında daha henüz araçların yerleştirilmediği, hastanelerin yapılmadığı

bölgelerde bu Sağlık Sigortası Kurumunu işletmenin mümkün olmadığını, bunun Türkiye'deki diğer sağlık yahutta sigorta müesseseleri gibi, Sosyal Sigorta Kurumları gibi tedricen, yavaş yavaş gelişerek kurulmaları gerektiğini savunduğunu hatırlayacaklardır. Onun üzerinedir ki, Heyette başarısızlığa uğradık; herhalde Komisyonda çok inandığımız bu davanın kötü savunulması dolayısıyla, arkadaşımızın dönmesini beklemeye karar verdik ve bundan dolayıdır ki, yaptığımız değişiklikle sunduğumuz tasarıyı geri aldık. Bunda, Sayın Ersek'in dediği gibi, bir devekuşu politikası yoktur; beni asıl söz almaya sevk eden husus da, bu deyim olmuştur. Biz, devekuşu gibi değil; etraflıca «sosyal devlet» ilkesine uygun, sosyal devletin amacına uygun ve sosyal devletin gerektiğinde bütün vatandaşların yardımına koşan bir baba olduğu düşüncesinden hareket ettik ve bu fikre o kadar inanmıştık ki, sunuş konuşmamda da, Anayasanın başlangıç kısmında da sizlere belirttiğim gibi, devletin amacı olarak sosyal devleti göstermiştik, yeni bir devlet merhalesine gelmiştik ve ilave etmiştik, demiştik ki, «sadece sosyal devlet devrinde değiliz; sosyal güvenlilik devrindeyiz.»

«Sosyal güvenlilik» kavramı, 1961 Anayasasına da konmuştu, biz 1982 tasarımızda da «sosyal güvenlilik» kavramını benimsemiştik. «Sosyal güvenlilik» kavramına göre, devlet, bütün vatandaşların yarınına güvenle bakmaları için kuruluşlar, tesisler, sigortalar meydana getirir.

İşte, sağlık sigortasını, «sosyal güvenlilik» kavramının yahutta sosyal güvenliğe önem veren, temel alan devletin inancının bir bölümü olarak kabul ettik ve Anayasa Tasarımıza koyduk.

Ancak, dediğim gibi, o zaman cesaret edemedik, Tasarıyı geri aldık; bekledik ki, bu yolda bize ışık tutan ve «sağlık sigortası» kavramını teknik yanıyla bize anlatıp, bizi ikna eden arkadaşımız profesör Altuğ gelsin, huzurunuzda soruyu anlatsın, açıklasın; belki o zaman sizlerin iltifatına hazırladığımız Tasarı metni nail olabilir. Sadece bu açıklama ile yetiniyorum.

Hepinize saygılarımı sunarak, sözü Komisyon adına arkadaşım Profesör Altuğ'a bırakıyorum. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

Buyurun Sayın Altuğ.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA HİKMET ALTUĞ — Sayın Başkan, Danışma Meclisinin değerli üyeleri;

Bugün, gerçekten elektrikli bir hava içerisinde, milletimizin istikbali, sağlığıyla alakalı önemli bir maddeyi tartışmakta bulunuyoruz.

Maddenin talihsizliği, aslında, iki defa karşınıza gelmesi ve de bu gelmelerde bence gereksiz bazı tartışmalara yol açmış olmasıdır. Sizlere, hatırlıyorum, aşağı yukarı 1,5 ay kadar önce, Türkiye'de sağlık hizmetleri hakkında 5 dakikalık bir gündem dışı konuşma yapmış ve bu konuşma sırasında da, sağlık hizmetlerinin Türkiye'de şimdiye kadar Türk Cumhuriyet tarihinde hiçbir zamanında görülmemiş şekilde kötü işlendiğinden bahsetmiştim.

Bu izlenimime, bir çok arkadaşlar kuliste iştirak edip, buna nasıl bir çözüm bulunacağı hakkında da bana sorular sormuşlar, hatta şikâyetlerde bulunmuşlardır. Bu şikâyetler, yalnız bizim Danışma Meclisi kulislerinde değil; bütün yurt ölçüsünde bugün çözüm arama devresinde bulunan bir problemdir.

Bizler, seçtiğiniz Anayasa Komisyonu üyeleri olarak bu davaya, seçtiğiniz günlerden itibaren eğildik ve geçen sekiz ay müddetince de bu madde birkaç defa Komisyonumuzda görüşülmüş, tartışılmış ve oluşturulmuş şekilde karşınıza gelmiştir. Bu maddenin dokümanlarını size burada, vakit müsait değil, açıklamam imkânsız. Başlangıç dokümanımız, 1975 yılında bu Meclis çatısı altına kadar gelip, bütün komisyonlardan geçip; fakat kanunlaşamayan, kadük olan elimdeki kanundur. Demek ki, 1975'lerde de düşünülmüş, bir sağlık sigortası buraya kadar gelmiş, komisyonlardan onay almış bir durum vardı.

Size, Türk sağlık hizmetleri tarihçesinden bahsedip vaktinizi de almak istemiyorum. Çünkü, bu talihsiz bir tarihçedir. Şöyle ki, Rahmetli Refik Saydam zamanında başlanılan reform hareketi, maalesef «demokrasi devri» dediğimiz devrede dejenere olmuştur ve bu dejenerasyon yurt ölçüsünde, yurdu sosyalize etme anlamına da gelebilen «Sosyalizasyon Programı» ile öne atılmıştır. Köyden başlayarak, sağlık hizmetlerini ters yönde işletmek denenmiş ve bu Türkiye haritasında yerleri değiştirilerek, vilayetler katılarak, imkân nispetinde olacağı vaad edilerek, İstanbul hudutlarına kadar dayanmış bulunmaktadır bugün. Fakat, bundan aşağı yukarı dört sene evvel, hepinizin hatırlayacağı gibi, (Tarihte yanılmış olabilirim) bir de ayrıca «Tam - Gün Yasası» diye gayet anlamsız bir dönem yaşanmıştır bu memlekette ve Sayın Hocamızın söylediği gibi, milyonlar, milyarlar akmış; fakat karşılığı alınamamıştır. Bu da, çok talihsiz bir deneme olmuş, sükûtu hayale sebebiyet vermiştir.

Demek ki, şimdi önümüzde bu deneyimlerden istifade edecek ve de bir netice alacağımız bir dönem vardır. O zaman gözümüzü Batıya çevirmiş görmüşüzdür ki, Batıda sosyal dayanışma anlamına gelen bir sigorta sistemi var. Bugün mahsuller sigorta ediliyor; bu sene mahsul olmadığı zaman sigortadan parasını alıyor insanlar. Demek ki, böyle bir dayanışmayı ortaya getirebilirsek, biz de pekala herşeyi yapabiliriz. Bunu, Devletten bekleyerek değil, Devletin Hazinesini boşaltarak asla değil; çünkü bugün artık Devletin sağlık hizmetlerine, herkesin faydalandığı nispette katılma payı gereği ortaya çıkmıştır.

Nitekim, değerli arkadaşlarımız tarafından bize verilen önergeler (ki, hepsini nazarı itibara aldık, nazarı itibara alınmamış demesinler ve de bizi, hayvana demeyeceğim, devekuşuna benzetmesinler) nazarı itibara alınmıştır; alınmamış değildir.

Şöyle ki, elimizdeki önergeden size okuyabilirim; «Devlet, bu hizmetleri vatandaşın katkı ve katılımlarıyla yapar,» diye bize iştirak eden bir cümleyi görünce seyahat dönüşü, ben doğrusu sevindim. Çünkü fikir ayrılığımız yok. «Katkı ve katılım»'dan anlaşılan bugün, bir dayanışmadır, bir malî dayanışmadır, bir finans dayanışmasıdır ve hatta sosyal dayanışmadır, psikolojik dayanışmadır.

Bugün bir köyden Mehmet Ağa geliyor; mide ülseri var, polikliniğe müracaat ediyor (Bu misali vermek istemezdim, vaktinizi alıyorum, ama hepiniz biliyorsunuz.) mide muayenesi olmak istiyor. Kendisine «Röntgen lazım, altı ay sonra gel röntgen sırasına gir» deniliyor. Gidiyor; altı ay sonra geldiğinde kendisine, «Sana ameliyat lazım, ülser var sende» deniliyor. 2500 lira yatak parası, 12 500 lira ameliyat parası, ilaç parası hariç, seyahat masrafları hariç, otel paraları hariç, bunu vereceksin, deniliyor. Bu Mehmet Ağa, şayet yeni evlendiği gün, senede 100 lira, 200 lira, 300 lira ile bir sosyal dayanışma olan sigortaya girseydi, 45 yaşına geldiği zaman, kollarını, göğsünü gere gere hastaneye girer ameliyatını bedava yaptırırdı.

Sayın arkadaşlarım;

Şimdi, sizlere getirdiğimiz maddede yaptığımız değişikliklerden de bahsetmek istiyorum. Tamamen size inatlaşmasına bir madde getirmiş değiliz. Yüksek Meclisiniz elbette ki maddeye de hâkimdir; ama unutmayınız ki, tarihî günler yaşıyoruz, bir yıldönümündeyiz. Sayın Hocam karşımda bana dikkatle bakıyor; bu işlerin içerisinden gelmiştir, bize nasihatlar vermiştir sosyal dayanışma konusunda ve ben kendisine hitap ederek diyorum ki, bize yardımcı olunuz. Şöyle ki; size getirdiğimiz basılı Anayasa Tasarısındaki gerekçeyi de değiştirdik. Çalışmalarımız sizden sonra da devam etti. Bu gerekçeyi maalesef yeterli bulmadık; çünkü verilen önergelerde birtakım anlaşmazlıklar olduğunu anladık.

Müsaade ederseniz, sizlere önce gerekçeyi de okumak istiyorum. «Sağlık hakkı insanın en ilkel hakkı olan yaşama hakkının bir uzantısıdır.

Devlet herkesin, türlü etkilerden korunmuş çevre şartlarında beden ve ruh sağlığı içinde yaşamını sürdürmesini düzenlemekle görevlidir.

Kişinin koruyucu hekimlik ve sağlık hizmetlerinden yararlanması, onun yaşama hakkının bir parçası sayılmaktadır.. Bu yüzden günümüzde kamu sağlığı kavramı, geniş boyutlar kazanmış bulunmaktadır.

Bulaşıcı hastalıklardan korunma, çevre sağlığı ve belli kesimler için ücretsiz bakım ve tedavi, yaşlılık, sakatlık ve rehabilitasyon imkânları dahildir.

Bu hizmetlerin, Cumhuriyetimizin ilk sağlık kanunlarında ve plan döneminde her dört planda da belirtildiği gibi, bir kuruluşun ahenkli idaresi ve koordinasyonunu gerektirdiği açıktır.

Maddeye ayrıca, bütün dünyada tecrübe edilerek yaygınlaşan bir yenilik getirilmiş; sağlık hizmetlerinden yararlananların, bu hizmetlerin giderlerine katılma ve katkı payını ödeyerek sosyal adalet ve dayanışma güvencesine kavuşması öngörülmüştür. Buna karşın, katkı ve katılma payını ödeyemeyecek vatandaşların Devlet himayesine alınması prensibi devam edecektir.

Maddenin amacı, toplumun sosyal yapısını biçimlendiren ve bu nedenle gelişmişlik seviyesinin bir başka ölçüsü olan sağlık hizmetlerinin her çeşidinin, bu doğrultuda yapılacak hazırlıklarla (Dikkat buyurulsun) kademeli şekilde yurdun en ücra köşesine ve toplumun her seviyesine kadar en yararlı ölçüde götürmek, zaman içinde gerek sağlık personeli ve gerek bina, malzeme imkânlarını hazırlamak için teşvik edici olmaktır. (Dikkat ediniz.)

Sağlık hizmetlerinin gereğince icrası için geçmişte edinilen tecrübelerin verimsizliği, herkesin bu hizmetten yararlanma ölçüsünde katılma ve katkı payını ödemesi esasını birlikte getirmektedir. Bu, ilke bütün medenî dünyaca bugün kabul edilmiş bulunmaktadır. Böylece Devlet, sağlık bütçeleri tahsislerini çevre sağlığı koruması, bulaşıcı hastalıklarla mücadele için rahatça kullanabilecektir.

Ödeme gücü olmayan yurttaşlara ise bugünkünden daha etkin bir yardım yapabilecektir.

Millî sağlık sistemini içeren kanun içinde, sağlık hizmetlerimizde bir reform ortamı getirecek, kısa, orta ve uzun vadede alınacak tedbirlerle senelere sari planlamalarla, yurdun her bölgesinde yaygınlaşan bu sistem geliştirilecektir.

Devletçe yapılacak hizmetlere vatandaş katkı ve katılımlarıyla bir genel sağlık sigortası kurumu meydana getirilerek, sigorta teşkilatının hizmetlerine birer uygulama hastanesi olan üniversite hastaneleriyle askerî sağlık kuruluşları dışında, yurtta mevcut her çeşit sağlık kuruluşlarından faydalanılarak amaca ulaşılabileceği düşünülmüştür.

Kanunlar ve planlar yıllara sari olarak yeni sağlık kuruluşlarının tesisini, eskilerin ıslahını ve reorganizasyonunu gerçekleştirecektir. (Arkadaşlar, bu şarttır, bugünkü acıklı halimiz için)

Bugün mevcut ve bir seviyede başarıya ulaşmış olan Sosyal Sigortalar Kurumu tesislerinin hizmetlerinin kendi ölçülerinde devam ettirilmeleri öngörülmüş olup, zamanla genel sağlık sigortası hizmetlerinin bu seviyede hizmet getirebildiği takdirde, her iki sigorta teşekkülünün de birleştirilebileceği düşünülmüştür.

Sayın arkadaşlarım;

Maddede, alerji uyandıran tıbbî terimle, alerji uyandıran genel sağlık sigortası işte bu durumdadır ve bizler hemen yarın olacak demiyoruz. Yarın olmayacaktır; ama Sağlık Bakanlığı zamanla bölgesel olarak, teşekküllerini geliştirdikçe; katkı ve katılımlarıyla önerge sahibi arkadaşlarıma tekrar teşekkür ediyorum; katkı ve katılım eşittir sigorta olacaktır. Bu şekilde tarihî görevinizi yapmış bulunacaksınız.

Teşekkür ederim, sualler varsa cevap verebilirim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Altuğ... Yerinize buyurunuz efendim, dikkate alınmış bir önerge üzerinde görüşüyoruz ve dikkate alınmış önergelerde soru bahis konusu değildir; sabahtan beri uygulamaktayız.

Bu itibarla, önce metni oylayacağım, sonra, Sayın Ersek ve 47 arkadaşı tarafından verilmiş ve Genel Kurulca kabul edilmiş olan önergeyi Komisyonun metni kabul edilmediği takdirde ayrıca oylayacağım.

Komisyondan gelen metni oyluyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Komisyondan gelen metin kabul edilmiştir. (Alkışlar)

126 ncı maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 2.9.1982 tarih ve 141 inci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 126 ncı maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

II. Bakanlar Kurulu

A. Kuruluş

MADDE 126. — Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Bakanlardan oluşur.

Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır.

Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

BAŞKAN — Bu konuda verilen önergeler aynı mahiyettedir. İlk önerge Sayın Hazer'e ait; soruyorum, «Usulüne uygun olarak Cumhurbaşkanınca görevine son verilebilir.» ibaresinin çıkartılmasını istemişsiniz? Dikkate alınmış görünüyor. Diğer önergeler de aynı mahiyettedir.

MEHMET HAZER — Kısmen dikkate alınmış efendim.

BAŞKAN — Alınmış.

Sayın Pamak'ın, Sayın Akaydın'ın ve yine Sayın Yeğenağa'nın önergeleri aynı istikamettedir. Bu itibarla, Komisyondan gelen metni oyluyorum: Madde 126'yı Komisyondan geldiği şekliyle oyluyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. (Alkışlar)

Madde 132'yi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 3.9.1982 tarih ve 142 nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte, tasarının 132 nci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

G. Türkiye Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

MADDE 132. — Anayasanın yüzbeş veya yüzyirmisekizinci maddeleri uyarınca verilen güvensizlik oyu ile Bakanlar Kurulu düşmüşse, Başbakan, Cumhurbaşkanından Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesini isteyebilir.

Düşürülen Başbakanın birinci fıkra uyarınca seçimlerin yenilenmesini istememesi ve yeni Bakanlar Kurulunun otuz gün içinde kurulmaması halinde ise, Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Yenilenme kararı Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen seçime gidilir.

BAŞKAN — Bu konuda Genel Kurulca kabul edilmiş iki önerge var, bunlardan bir tanesi Sayın Güven'in.

TURHAN GÜVEN — Sayın Başkanım, önergeme uyulmuştur, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Diğeri Sayın Pamak'ın.

MEHMET PAMAK — Katılmışlar efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Bu durumda Komisyondan gelen metni oyluyorum: Kabul edenler... Kabul etmeyenler... 132 nci madde Danışma Meclisince kabul edilmiştir.

148 inci maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Komisyonumuzca Tasarıya «Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Denetimi» kenar başlığıyla yeni bir madde eklenmesi benimsenmiş, düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

D. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Denetimi

MADDE 148. — Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi usul ve esasları kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Bu konuda verilen önergelere geçiyorum. Sayın Öney, İktisadî ve Sosyal Konseyin kaldırılmasını istemişti. Sayın Doğu'nun aynı mahiyette önergesi, 148 inci maddenin kaldırılmasıyla alakalı. Sayın Yeğenağa'nın, Sayın Sabuncu'nun, Sayın Öztuş'un önergeleri aynı mahiyette.

Bu madde metinden çıkartılmış ve yeni bir madde getirilmiş oluyor. Sayın Gözübüyük, sizin de bir önergeniz var. Sayın Pamak, yine sizin de bir önergeniz var bu maddeyle alakalı?

MEHMET PAMAK — Madde çıkarılmış mı efendim; bu yeni gelen 148 inci madde olarak mı gelmiş?

BAŞKAN — Evet «Ekonomik ve Sosyal Konsey» çıkmış, yeni bir madde gelmiş vaziyette. Sayın Pamak cevap bekliyorum, lütfedin efendim?

MEHMET PAMAK — Ekonomik Konsey kaldırıldığına göre mesele yok efendim.

BAŞKAN — Bu durumda, önergeler istikametinde işlem yapılmıştır ve kabul edilen önergeler istikametinde 148 inci madde çıkartılmış bulunuyor. Bu durumda bu, yeni bir madde mahiyetini arz etmektedir. Yeni bir madde olması itibariyle üzerinde müzakere açacağım.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkanım, müsaade buyurursanız bir şey arz etmek istiyorum; benim notlarımda Ekonomik ve Sosyal Konseyin kaldırma kararı ile birlikte; çizmişim maddeyi, üzerine yazmışım ki, «KİT'lerin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kontrol edilmesi buraya konacak» diye ve sanıyorum ki, Yüce Kurulun bu hususta bir kararı var efendim; olması lazım. («Evet» sesleri). Yani, o karara uygun olarak; biz Sayıştayın denetiminden çıkarttık, buraya getirdik efendim.

BAŞKAN — O zaman, bu her halde bir önerge ile oldu. O önergeyi biz araştıralım efendim.

NAZMİ ÖNDER — Efendim, o benim önergemdi; müsaade edersiniz bir açıklama yapmak istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Önder'in önergesi Genel Kurulda kabul edilmiş bir önergedir, ona göre hazırlanan 148 inci madde üzerinde açıklama hakkı veriyorum Sayın Önder'e.

Buyurun Sayın Önder.

NAZMİ ÖNDER — Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Arkadaşlarımızla birlikte amacımız, varlıkları 100 milyarlara ulaşan ve Yüce Milletin malı olan Kamu İktisadî Teşebbüslerinin denetiminin, millî irade tarafından yapılması idi. Bu durumda, Sayın Genel Kurulumuzun önergemizin dikkate alınması takdirleriyle, Sayın Anayasa Komisyonumuzca yerine getirilmiştir. Huzurunuzda kendilerine şükranlarımı arz ederim.

Ancak, bizim önergemizde «Kamu İktisadî Teşebbüsleri, Türkiye Büyük Millet Meclisince Yüksek Denetleme Kurulu raporları esas alınarak denetlenir.

Denetim usul ve esaslarıyla, Yüksek Denetleme Kurulunun kuruluşu, işleyişi ve mensuplarının özlük işleri, kanunla düzenlenir.» diyoruz. Yıllardan beri Yüksek Denetleme Kurulunun kanunu çıkmadığı için, bunun biran evvel çıkması ve buna yasal bir düzenleme getirme bakımından bunu önermiştik; önergemizin aynen kabulünü yüksek takdirlerinize arz eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Önder.

Komisyonun görüşünü rica ediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL DAL — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Önder'in önergesinde, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun ayrı bir madde olarak Anayasada yer alması istenmekte idi. Diğer önergelerde de, Sayıştay içerisinde bulunan Kamu İktisadî Teşebbüslerinin denetlenmesi ile ilgili istekler birleştirilmiş, nazarı itibare alınmış ve ayrı bir madde olarak düzenlenmiştir; ancak Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun, Anayasada ayrı bir denetleme kurulu olarak yer alması, Komisyonumuzca uygun görülmemiştir. Kamu İktisadî Devlet Teşekküllerinin kuruluş, işleyiş ve denetimi kendi sistemi içerisinde düzenlenmesi gereken bir durumdur.

Bu bakımdan, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına, Kamu İktisadî Devlet Teşekküllerinin denetlenmesinin yapılması gereklidir. Bu itibarla biz burada maddeye koyduk; ama bütün bu sistemi düzenleyecek mevzuat bunu ele alacaktır. Bu bakımdan, ayrıca bir kuruluş olarak kurulmasını Komisyonumuz benimsemiyor.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Komisyondan gelen metni oyunuza sunuyorum...

NAZMİ ÖNDER — Sayın Başkanım; bir açıklama yapabilir miyim?..

BAŞKAN — Sayın Önder; artık açıklama imkânı kalmadı...

NAZMİ ÖNDER — Sayın Başkanım; yanlış anlama oldu. Biraz evvel bendeniz Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu demedim, Yüksek Denetleme Kurulu dedim.

Arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Önder.

Sayın Komisyon; ek bir açıklama yapmak gerekiyor mu acaba?

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL DAL — Gerek yok efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Sayın Başkan...

BAŞKAN — Mümkün değil efendim, bu safhada söz vermem.

Komisyondan gelen metni oyunuza sunuyorum...

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Sayın Başkanım; benim önergem var orada, o önergeyi geri almak istiyorum şu anda; çünkü madde değiştirilmiş. Benim, maddenin değiştirilmesiyle ilgili önergem var efendim; 148 inci maddede ve Komisyona verildi o.

BAŞKAN — Sayın Kantarcıoğlu, 148 inci maddeyi, yani Sosyal ve Ekonomik Konseyin kaldırılmasına müteallik olarak Genel Kurulca kabul edilen önergeler istikametinde Komisyon tasarrufunu yapmıştır. Artık, bundan sonra bahis konusu önergelerin geri alınması bahis konusu değildir, metin ortada yoktur.

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Efendim, arz edilmedi de onun için; benim de bir önergem vardı.

BAŞKAN — Anlıyorum efendim, sizin önergeniz; fakat metnin tadiline müteallik önergelerin konuşulması ve görüşülmesi bahis konusu olmaz; çünkü biraz evvel ifade ettiğim gibi, o metnin tamamı Komisyonca kaldırılmıştır.

SELÇUK KANTARCIOĞLU — Daha Komisyon bu konuda, bunun geliştirilmesi konusunda bir gerekçe göstermediler. Göstermiş olsalardı, ben böyle bir müdahalede bulunmazdım.

BAŞKAN — Evet efendim, raporlarında yazmaları lazımdı, bir cümle ile onu ifade etmemişler. «Şu sebeple kaldırıldı, önergeler istikametinde yerine yeni bir madde koyduk» demeleri gerekirken, o üslubu ifade etmemişler. O noktada haklısınız.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkanım birşey arz edebilir miyim?

BAŞKAN — Buyurun Sayın Fırat.

AYHAN FIRAT — Sayın Başkanım; biraz önce Sayın Dal'ın bahsettikleri önerge, bendeniz ve arkadaşlarıma aitti. Dikkate alınmak üzere Yüce Meclis karar vermişlerdir, Sayın Önder'in önergeleriyle ve Sayın Kantarcıoğlu'nun önergeleriyle birlikte.

Çok teşekkür ederiz, Komisyon gereğini yapmıştır; ancak, zaten Atatürk'ün emri ile kurulmuş olan bu Kurumu «Büyük Millet Meclisi adına Yüksek Denetleme Kurulunca denetlenmesi usul ve esasları kanun ile düzenlenir» demek mümkün müdür acaba?.

BAŞKAN — Sayın Fırat, buna dair görüşlerini Sayın Dal biraz evvel belirttiler.

AYHAN FIRAT — Hayır, maddenin içinde Sayın Başkanım...

BAŞKAN — Efendim, biraz evvel belirttiler, hep beraber dinledik.

Sayın Dal, son fıkra ile alakalı görüşü bir daha tekrar edin efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA KEMAL DAL — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Biz, isim olarak Yüksek Denetleme Kurulunun Anayasada yer almasını Komisyon olarak uygun görmüyoruz; ancak Kamu İktisadî Kuruluşlarının Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından denetlenmesiyle ilgili sistemin kanun tarafından düzenleneceğini getirdik. Zannediyorum yeterlidir.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Komisyondan gelen metni oyunuza sunuyorum : Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

169 uncu maddeyi okutuyorum efendim.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 9.9.1982 tarih ve 147 nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önerge ile birlikte Tasarının 169 uncu maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

M. Diyanet İşleri Başkanlığı,

MADDE 169. — Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam Dininin gerçek kural ve ilkeleri doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşünüşlerin dışında ve üstünde kalarak ve Milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

Diyanet İşleri Başkanı, özel kanununda belirtilen nitelikleri taşıyan ve Bakanlar Kurulunca gösterilen üç aday arasından Cumhurbaşkanınca tayin edilir.

BAŞKAN — Evet, bu madde ile ilgili bir tek önerge dikkate alınması kabul edilmiş, Sayın Pamak ve arkadaşlarının.

Sayın Pamak?.

MEHMET PAMAK — Sayın Başkanım, Komisyonumuz uymuştur, çok teşekkür ederiz; yalnız burada bir redaksiyon meselesi var; «Diyanet İşleri Başkanlığı atanır» değil de «Diyanet İşleri Başkanı, özel kanununda belirtilen...» diye devam ediyor son fıkrada. Bunun «Diyanet İşleri Başkanı» şeklinde olması lazım herhalde.

BAŞKAN — Evet efendim. Herhalde o redaksiyon düzeltmesine Komisyon katılıyor?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Katılıyoruz efendim.

BEKİR TÜNAY — Soru soracağım Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, dikkate alınmış önergeler üzerinde soru mümkün değildir, müzakere bitmiştir.

GÜNGÖR ÇAKMAKÇI — Redaksiyonla ilgili bir ikazımız olabilir mi Sayın Başkan?..

BAŞKAN — Redaksiyon için ikaz mümkün tabiî,

GÜNGÖR ÇAKMAKÇI — Birinci fıkranın ikinci satırında «Diyanet İşleri Başkanlığı, İslâm Dininin» derken, «İslâm Dininin» büyük harflerle yazılmasına gerek var mıydı acaba?.. Çünkü bir özel isim değil.

BAŞKAN — Evet. Komisyonun bir düşüncesi varsa bana bildirsin efendim?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Yok efendim.

BAŞKAN — Peki.

Buyurun Sayın Şenocak, herhalde redaksiyonla ilgili, buyurun.

İBRAHİM ŞENOCAK — Efendim, benim usulle ilgili bir arzım var. Bu maddenin ve bu önergenin Mecliste tartışılıp karara bağlandığını bilmiyorum. Acaba tartışılıp karara bağlanmış mıdır?..

BAŞKAN — Bir dakikanızı rica edeyim...

İBRAHİM ŞENOCAK — Daha önceki madde, 1961 Anayasasındakine uygun kısa bir madde olarak getirilmişti. Neden bu kadar uzun bir madde getirildi ve Cumhurbaşkanı da bu işe dahil edildi.? Bunu anlamadığım için sormak istedim.

BAŞKAN — Sayın Şenocak, müsaade ederseniz şöyle ifade ediyorum: 9.9.1982 günü yapılan oylamada dikkate alınması kabul edildi» diye üzerinde bir not var. Tabiî arkadaşlarım tarafından verilen notu okuyorum, başka bir şey yapmama şu anda imkân yok; dikkate alınmasının kabul edildiği anlaşılıyor.

İBRAHİM ŞENOCAK — Meclisin kararıyla mı, yoksa...

BAŞKAN — Hayır, efendim, Meclisin kararıyla. Bu not, «Dikkate alınması kabul edildi» diye ifade edilen notlar, Meclisin kararına mütevakkıf olan notlar.

KÂZIM ÖZTÜRK — Yerimden bir açıklama imkânı var mı Sayın Başkanım?..

BAŞKAN — Hayır efendim, şu anda açıklamayla ilgili size söz vermem mümkün değil.

MEHMET HAZER — Soru soracağım Sayın Başkan.

BAŞKAN — Sayın Hazer, hep beraber yaptığımız usulü, lütfen devam ettirmekte bana yardımcı olunuz. İkinci müzakerede değişiklik önergesi verir ve ona göre bir istikamet verdirirsiniz. Şu anda benim yapacağım metni oylatmaktır.

Komisyondan gelen metni oyunuza sunuyorum; Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Komisyondan gelen 169 uncu madde Danışma Meclisince kabul edilmiştir.

181 inci maddeyi ve Komisyonun yazısını okutuyorum efendim.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 10.9.1982 tarih ve 147 nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 181 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

3. Üyelerin hakları ve yükümlülükleri

MADDE 181. — Anayasa Mahkemesi üyeleri, aslî görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilen üniversite öğretim üyelerinin üniversitedeki kadroları saklı tutulur.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, üyelik görevinden ayrılmalarını izleyen iki yıl içinde kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yönetim ve denetim organlarında görev alamazlar; genel ve mahallî seçimlerinde aday olamazlar ve seçilemezler.

BAŞKAN — Bu maddeyle ilgili iki önerge var; birisi Sayın Bayazıt'a ait.

Sayın Bayazıt, önergenizle ilgili bir görüşünüz?..

RIFAT BAYAZIT — Efendim, önergemizin bir kısmı yerine getirilmiş; fakat ikinci fıkra tamamen çıkacaktı; çıkarılmamış.

BAŞKAN — Yani, bir açıklama yapacak mısınız?..

RIFAT BEYAZIT Evet efendim.

BAŞKAN — Peki efendim.

Diğer önerge Sayın Daçe'nindir.

BEKİR SAMİ DAÇE — Efendim, Komisyon önergemi dikkate almışlar, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Daçe.

Sayın Daçe'nin önergesini kaldırıyorum ve Sayın Bayazıt'a söz veriyorum.

Buyurun Sayın Bayazıt.

RIFAT BAYAZIT — Sayın Başkan, önergemizde, ikinci fıkranın tamamen metinden çıkarılmasını önermiştik. Fakat bu defa «Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilen üniversite öğretim üyelerinin üniversitedeki kadroları saklı tutulur» demek suretiyle, üniversite öğretim üyelerinin kadrolarını saklı bırakıyor. Fakat öbür taraftan, Danıştaydan, Yargıtaydan, Askeri Yargıtaydan, icabında Askeri Yüksek İdare Mahkemesinden veya başka yerlerden seçilenlerin kadroları o zaman ortadan kalkmış oluyor.

Bir ayrıcalık vardır. Ayrıcalık olmasa da, diğerlerinin de kadroları saklı kalsa, daha iyi olur kanısındayım. Takdir yine Yüce Kurulundur.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Bayazıt.

Komisyon bir görüş ifade edecek mi efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Sayın Başkanım, sayın arkadaşlarım;

Üzerinde durulan fıkra, üniversiteden gelen Anayasa Mahkemesi üyelerinin üniversitedeki kadrolarının saklı tutulmasına münhasırdır, söz konusu olan odur. İşin evveliyatını olduğu gibi arz etmek istiyorum.

1961 Anayasası, Anayasa Mahkemesine üniversiteden de üye gelmesini öngörmüştü; Meclislerce seçilecek üyelerin üniversitelerden olması imkânı tanınmıştı. O zaman, üniversite üyelerinin o günkü şartlar içinde ve o koşullar altında daha doğrusu, üniversiteden üye gelip gelmeyeceği üzerinde duruldu, bunun için toplantılar da yapıldı. Bu toplantıların neticesinde şu sonuca varıldı: Üniversiteden hiç kimsenin o şartlarla Anayasa Mahkemesine gelmeyeceği düşünüldü, netice de öyle tecelli etti.

Aslında üniversite hocalığı, üniversitede kalmayı gerekli kılmaktadır. Üniversite hocasının, üniversitedeki hizmetini terk edip de Anayasa Mahkemesine devamlı olarak, oradaki bütün haklarından vazgeçerek gelmesi mümkün değildir. Şimdi, işin gerçeği budur. Bu hususta merhum Yavuz Abadan, ta o zaman neticeyi de ifade etmişti bu şekilde. Tatbikatta da gördük ki, hiç gelen olmamıştır ve bu şartlarla gelinmez de. Ancak, Anayasa Mahkemesinin, bir veya birkaç üniversite üyesine ihtiyacı vardır. Şu itibarla vardır; olduğu gibi arz ediyorum.

Anayasa Mahkemesi, daha evvel de arz etmiş olduğum gibi, biraz mübalağalı bir ifadeyle, bir laboratuvar çalışması içerisindedir. Anayasa Mahkemesi, gelen iptal taleplerinin gerekçesini, bunun doğru olup olmadığını, Batıdaki emsalleriyle mukayese etmeyi adet haline getirmiştir. Bu mukayesenin doğru dürüst yapılabilmesi, iyi bir dil bilinmesine bağlıdır. Bereket versin ki, raportör arkadaşlarımızdan bu şekilde bu derecede dil bilenler vardır; ama yeterli değildir, isteriz ki, Anayasa Mahkemesi üyeleri, içerisinden de bulunsun.

Şimdi, bu mevzularda öğretim yapan üniversite üyelerinin Anayasa Mahkemesinde bulunması; Batıdaki tatbikatı, çıkarılan yasaların verdiği tatbikattaki neticenin Anayasa Mahkemesi kararlarının da nasıl olduğunun iyice bellirlenmesinin çok faydası vardır; bu bakımdan çok arzu etmekteyiz. Bendeniz oradan geldim, bu ihtiyacı biliyorum. Üniversite hocaları, bu Tasarı yapılırken arzu da etmediler, bendeniz özel olarak istirhamda dahi bulundum, bu inanışımdan ileri gelmedir. Onun için, biz ancak bu kadarcık bir imkân tanıdık; nihayet kadrosu saklı kalacaktır, bundan ibarettir. Bu farkın kabul edilmesi halinde; ancak o da Anakara'da bulunan üniversitelerden belki gelenler bulunur; yine başka üniversitelerden gelenler olmaz. Eğer, biz bu farkı kaldırırsak, üniversiteden hiç kimsenin gelmeyeceği kesindir. Böyle istiyorsanız kaldıralım; eğer üniversite hocasının bulunmasını istiyorsak, bu kadarcık farkı kabul etmemiz zorunludur.

Teşekkür eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Yazar.

Efendim, önerge açıklanmıştır, Komisyondan gelen metni oyunuza sunuyorum: Kabul edenler...

FUAT AZGUR — Sayın Başkanım, müsaade eder misiniz?

BAŞKAN — Buyurun.

FUAT AZGUR — Son cümlenin «Genel ve mahallî seçimlerde» olması gerekir.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Evet, bir tashih yapmak gerekir.

BAŞKAN — Evet, «Seçimlerinde» değil, «Seçimlerde» şeklinde olacak.

Evet, metnin son satırında; «Mahallî seçimlerde» olarak değiştirilecek.

Gelen metni bu değişiklikle oyunuza sunuyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

183 üncü maddeyi okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 11.9.1982 tarih ve 149 uncu Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte tasarının 183 üncü maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

5. Çalışma ve yargılama usulü.

MADDE 183. — Anayasa Mahkemesi, Başkan ve Başkanvekili dahil, dokuz üye ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir. Ancak kanun, kanun hükmündeki kararname ve İçtüzüğün veya bunların belli hükümlerinin iptaline karar verilebilmesi için üçte iki oy çoğunluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesinin kurul halinde çalışma usulü, davaların Başkan ve Başkanvekili dışında üyeler arasında dengeli dağılımını ve her davaya bakacak üyelerin önceden bir sıraya uygun olarak belirlenmesini sağlayacak şekilde; İçtüzükte gösterilir.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davasının Anayasa Mahkemesince reddine dair karar Cumhurbaşkanlığına sunulunca söz konusu kanun derhal yayımlanır.

Anayasa Mahkemesi, siyasî partilerin kapatılması hakkındaki davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler; ancak gerekli gördüğü hallerde, sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağırabilir.

BAŞKAN — Efendim, bu madde ile ilgili iki önerge Danışma Meclisince kabul edilmişti; bunlardan bir tanesi Sayın Güray'a ait.

Sayın Güray, gelen metin üzerinde önergeniz kabul edilmiştir.

S. FERİDUN GÜRAY — Komisyona teşekkür ediyorum.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Diğer önerge Sayın Gökçe'nindir.

ABBAS GÖKÇE — Önerge bende yok Sayın Başkanım; okunsun.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Sayın Başkanım, bendeniz arz edeyim, o hususu, izin verirseniz.

BAŞKAN — Efendim, sizin konuşmanızdan sonra Sayın Komisyon Başkanı, sizin önergenizdeki muhalif fikrin muayyen bir kısmını benimsediğini ifade etmişlerdi.

Buyurun efendim, Sayın Yazar hatırlatıyor.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Sayın Başkanım, önerge burada.

183 üncü madde vesilesiyle verilmiş bir önergedir; ancak, biz o önergeye müsteniden bir yeni madde tesis ettik, yeni bir kurum getirdik; o 187-A maddesi olarak yeni gelen bir maddedir, sırası gelince arz edeceğiz.

Önerge buradadır.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

S. FERİDUN GÜRAY — Sayın Başkanım, ben bir redaksiyon hatırlatması yapabilir miyim?.

BAŞKAN — Tabiî efendim, buyurun.

S. FERİDUN GÜRAY — «Şekil bozukluğu» diyorlar, «şekil noksanlığı» olmaz mı?» «Şekil bozukluğu» bana biraz ters geldi de.

BAŞKAN — 4 üncü fıkra...

S. FERİDUN GÜRAY — İkinci efendim, hatırlatma bakımından arz ediyorum.

BAŞKAN — 4'de de tekrar ediyor.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Sayın Başkanım, sayın arkadaşlarım; bu, Yüce Meclis nasıl takdir buyurursa öyle olacaktır. Şekil bozukluğu da olur, şekil noksanlığı da olur; biz böyle düşündük.

BAŞKAN — Biz iki kelimeyi de oylayamayız efendim. Siz bir tanesine iştirak ediyorsanız, ona göre düzeltelim efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Efendim, biz yazdığımızın doğru olduğu kanısındayız.

BAŞKAN — Metninizin doğruluğu kanaatindesiniz?...

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Evet Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Komisyondan gelen metni, geldiği şekliyle oyunuza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

186 ncı maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 11.9.1982 gün ve 149 uncu Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte tasarının 186 ncı maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

8. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi.

MADDE 186. — Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmündeki kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin verdiği ret kararının Resmî Gazete'de yayımlanmasından sonra beş yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiası ile tekrar başvuruda bulunulamaz.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Bu madde ile ilgili iki önerge var, bunlardan bir tanesi Sayın Göktepe'nin.

Sayın Göktepe?...

İBRAHİM GÖKTEPE — Sayın Başkanım, kısmen dikkate alınmış, ısrar etmiyorum, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Göktepe.

Diğeri Sayın Azgur'un?...

FUAT AZGUR — Efendim, dikkate alınmış teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Komisyondan gelen metni oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... 186 ncı madde Danışma Meclisince Kabul edilmiştir.

187 nci maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 11.9.1982 tarih ve 149 uncu Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte tasarının 187 nci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak ye-

niden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

BAŞKAN — Sayın üyeler, bu konuda yalnız Sayın Gökçe'nin verdiği önergenin dikkate alındığı anlaşılıyor.

Bir açıklama yapacak mısınız?...

ABBAS GÖKÇE — İzin verirseniz, Sayın Başkanım?...

BAŞKAN — Maddeyi okutuyorum, ondan sonra size söz vereceğim.

9. Anayasa Mahkemesinin kararları

Madde 187. — Anayasa Mahkemesinin iptal kararları dışındaki kazaî kararları kesindir. İptale ilişkin kararları ise, Cumhurbaşkanınca yeniden incelenme isteme süresinin geçmesi veya bu istemde bulunmayacağının açıklanması ya da Anayasa Mahkemesince, iptale ilişkin kararın kaldırılmasına yer olmadığına karar verilmesi hallerinde kesinleşir.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, kesinleşen iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Yürürlükten kaldırılan hükümlerin iptallerine karar verilemez.

Anayasa Mahkemesi, diğer mahkemelerden gelen anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

BAŞKAN — Sayın Gökçe, açıklama yapacaksınız.

ABBAS GÖKÇE — İzin verirseniz efendim.

BAŞKAN — Uymamışlar mı?..

ABBAS GÖKÇE — Efendim, uyulmuş da arz edeceğim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

ABBAS GÖKÇE — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Yüce Komisyonumuz gerçekten önergeme uymakla Cumhurbaşkanının da itiraz hakkını getirmiş oluyor. Bu bakımdan, kendilerine teşekkür ederim; ancak maddeyi düzenlerken Cumhurbaşkanının itirazını teferruatlar içerisinde imkânsız hale getirmişlerdir. Yani, Cumhurbaşkanı bu düzenleyiş karşısında itiraz da edemeyecek. Aslında itiraz edecek; ama itirazı bir sonuç doğuramayacak.

Yüksek oylarınızla kabul ettiğiniz önergeme göre, durum şöyle idi :

«Anayasa Mahkemesinin iptal kararına kanunda belirlenen süre içerisinde Cumhurbaşkanı itiraz edebilir. İtiraz, Başkan ve üye tamsayısından oluşacak kurulda incelenerek salt çoğunlukla karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ile yargılama ve çalışma usulleri kanunla düzenlenir.»

Yüce Komisyonun bu itiraz hakkının teferruatına inerken bu itiraz müessesesini çalışmaz bir duruma getirdiğini arz etmek istiyorum.

Şimdi, Anayasa Mahkemesi Yüksek Komisyonun kabul ettiği metne göre, 9 üyeyle toplanacak ve 2/3 çoğunlukla karar alacağına göre, 6 üyenin olumlu oyuyla bir iptal kararı verebilecektir. Bu 6 üyenin dışında 3 üye kalacak.

Benim getirdiğim esasa göre, üye tamsayısının katılmasıyla Cumhurbaşkanı itiraz edebilecekti ve yeniden görüşülebilecekti. Cumhurbaşkanı itiraz edince geriye 6 üye dışında 9 üye kalıyor idi. Bu 9 üyeden toplantıya katılmayan 6 üye ya da 5 üye muhalefette kalan 3 üyeye katıldığı takdirde, karar düzeltilebilecek yahut değiştirilebilecekti.

Şimdi, Yüksek Komisyonumuz getirdiği maddeyle diyor ki, «Üye tamsayısıyla toplanamadığı takdirde 4/5 çoğunlukla toplanır.» Yani 4/5 çoğunluktan maksat, 12 üyeyle toplanabilecek. Evvelce karar 6 üyenin oyuyla alınabilmiştir. 6 üye; muhalefette kalan 3 üye var. Yeniden 3 üye katılacak şeye ve de arkasından Yüce Komisyonumuz diyor ki, «Üye tamsayısının salt çoğunluğuyla karar verir.» Yani, 8 oyla karar verebilecek. Cumhurbaşkanı ne-

reden bulsun 8 oyu?. Muhalefette 3 oy var, 3 üye daha katılıyor, etti 6. Nasıl işler bu itiraz şekli?..

BAŞKAN — Sayın Gökçe, Komisyon bize yardımcı olsaydı; 187-A diye yeni bir madde var. Sizin açıklamalarınız ve sizin önergeniz onunla ilgilidir. Eğer Komisyonun görüşüne iştirak etmemiş iseniz, 187-A diye ifade ettiğimiz maddeyi tetkik buyurarak tekrar görüş açıklayabilirsiniz.

ABBAS GÖKÇE — Evet efendim, 187-A'dır.

BAŞKAN — Efendim, şimdi 187 nci maddeyi görüşüyoruz.

ABBAS GÖKÇE — Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

Evet, bu madde üzerinde siz başka bir açıklama yapmayacaksınız şüphesiz.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Gerekirse yapalım.

BAŞKAN — Gerekmiyor efendim, sizin bir arzunuz yok ise.

187 nci maddeyi Komisyondan geldiği şekliyle oyunuza sunuyorum. Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. 187 nci madde kabul edilmiştir.

187 - A, yeni ihdas edilen bir maddedir; okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 11.9.1982 tarih ve 149 uncu Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önerge göz önünde bulundurularak Komisyonumuzca Tasarıya «Cumhurbaşkanının, iptal kararlarını yeniden incelettirmesi» kenar başlığı altında yeni bir madde düzenlenerek ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

10. Cumhurbaşkanının, iptal kararlarını yeniden incelettirmesi.

Madde 187 - A. — Anayasa Mahkemesinin, Kanun, Kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü hükümlerinin iptaline ilişkin kararları Cumhurbaşkanlığına derhal sunulur.

Cumhurbaşkanı, iptal kararlarının yeniden incelenmesini, kararların kendisine sunulduğu tarihten itibaren onbeş gün içinde, Anayasa Mahkemesinden isteyebilir.

Bu durumda Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, üye tamsayısıyla toplanır. Tamsayı ile toplanma, hukuken veya fiilen mümkün olmazsa mahkeme en az, üye tamsayısının beşte dördü ile toplanabilir ve en geç iki ay içinde kararını verir. İptal kararının kaldırılabilmesi için üye tamsayısının salt çoğunluğu gerekir. Bu karar kesindir ve Resmî Gazetede yayımlanır.

BAŞKAN — Sayın Gökçe, vaki açıklamanıza yeni bir ilave yapacak mısınız?

ABBAS GÖKÇE — Bir - iki cümleyle efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Gökçe.

ABBAS GÖKÇE — Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Durumu izah ettim. Bu durumda yapılacak şey şudur:

Hiç ayrıntıya, teferruata girmeden benim önergemin kabulü. Ben önergemde açıkça diyorum: «Anayasa Mahkemesinin iptal kararına kanunda belirlenen süre içerisinde Cumhurbaşkanı itiraz edebilir.» İtiraz, başkan ve üye tamsayısından oluşacak kurulda incelenerek salt çoğunlukla karara bağlanır. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ile yargılama ve çalışma usulleri kanunla düzenlenir.» Yani, toplanma itiraz süresi, nasıl itiraz edileceği.. Aslında bunlar anayasa konusu değil. Bunlar Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu Hakkındaki Kanuna monte edilebilir. Bu durumda Cumhurbaşkanının itiraz hakkı çalışmayacak, çalışması mümkün değil; çünkü ondan yana olan 3 oy var, 4/5'le toplanıyor, 3 oy daha getirse 6 oluyor; salt çoğunluk 8 kişidir. 8 kişiyi nasıl temin edebilecek?.. Müşkülat burada.

Saygılar sunarım, efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Gökçe.

FUAT AZGUR — Sayın Başkanım, bu yeni bir madde. Üzerinde konuşulmadı, müzakere açılmadı.

BAŞKAN — Müsaade eder misiniz efendim; Sayın Gökçe'nin önergesi üzerine ihdas edilmiş olan yeni bir maddedir. Bu itibarla öncelikle Sayın Gökçe açıklama yaptılar. Sonra lehte ve aleyhte, şüphesiz söz vereceğim efendim.

Sayın Azgur, siz aleyhte söz istemiştiniz; buyurun.

FUAT AZGUR — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Komisyonumuz, Anayasa yargısına yepyeni bir yön vermek üzere, yeni bir madde getirmiş bulunuyor. Bu maddenin uygulanmasından büyük ihtilâfların hatta kargaşanın çıkacağından endişe etmekteyim.

Her şeyden evvel Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu iptal kararı basına intikal ettikten sonra, Cumhurbaşkanına duyurulduktan sonra; Cum-

hurbaşkanı, kendi seçtiği üyelerden meydana gelen Anayasa Mahkemesine itiraz edecek; Anayasa Mahkemesi üyeleri, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanı tarafından seçiliyordu, bu bir ikaz olacaktır. Cumhurbaşkanı, kendi seçtiği üyeleri ikaz edecek, «Bu iptal ettiğiniz kararı geri alın, yeni baştan gözden geçirin» diyecek.

Şunu, şöyle düşünmek lâzım gelir; Cumhurbaşkanlarının seçilebilmesi için, sistemimize göre, mutlaka bir siyasî partinin desteği bundan sonra şart olmuştur. Belli bir siyasî partinin desteği ile Cumhurbaşkanı olan kişi, farzımuhal, muhalefet partisi başkanının açtığı bir davada Anayasa Mahkemesi iptal kararı verirse, Cumhurbaşkanı, değişik siyasî görüşe sahip bir kişi olarak, Anayasa Mahkemesini ikaz ettiği takdirde ne olacaktır?.. Anayasa Mahkemesi bu iptal kararını geri alırsa nasıl bir kargaşa doğacaktır? Milletin yarısını, Cumhurbaşkanı karşısına almayacak mıdır?.. Bundan, birtakım tatsız sonuçların çıkmasından endişe ediyorum.

Ayrıca, işin başka bir yönü daha vardır; Anayasa Mahkemesi kararı iptal ile sonuçlandı diyelim. İtiraz edildi. Eğer, Anayasa Mahkemesi kararını geriye alırsa yani, iptal kararından rücu ederse, eski kanun yürürlüğe girecek midir? Ben, bundan da şüpheliyim. Çünkü, bundan sonra gelen madde diyor ki, «Anayasa Mahkemesi yeni bir uygulamaya yol açacak tarzda hüküm tesis edemez; kanun koyucu gibi, kanunları yürünlüğe koyamaz» diyor. Anayasa Mahkemesi iptal kararını geriye aldığı takdirde, daha evvel iptal etmiş olduğu kanun hükmü nasıl yürürlüğe girer, eğer yürürlüğe girmezse bu itirazın ne faydası olur?

O itibarla, değerli arkadaşımız beni bağışlasın, bu uygulamadan birtakım kargaşaların çıkacağından endişe ediyorum.

Saygılar sunarım efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Evet, madde üzerinde söz almak isteyen başka üyemiz var mı?..Yok.

Komisyona söz veriyorum. Buyurun efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Bu madde, ilk takdim ettiğimiz Tasarıda yoktu. Yüce Kurulun bir üyesi, Sayın Abbas Gökçe tarafından verilen bir önerge üzerine, Yüce Kurul çoğunlukla, bu önergenin dikkate alınmasını ve bu önergeye göre bir düzenleme yapılmasını kararlaştırdı ve maddeyi bize verdi. Biz, bunun üzerine bu yeni maddeyi ihdas ettik. Bu maddenin ihdasına yol açması itibariyle de Sayın Abbas Gökçe'ye de şahsen çok teşekkür ediyorum.

Şimdi, Sayın Azgur'un eleştirisine gelince; bu eleştiri bizi uyarması bakımından da kendisine de müteşekkirim. Yalnız, bu, iç kargaşa çıkarmayacaktır. Bu, basında aksi yorumlara da yol açmayacaktır. Çünkü, Anayasa Mahkemesi kararlarının Resmî Gazetede yayınlanabilmesi, bunların kesin olmasına bağlıdır. Anayasa Mahkemesinin kural olarak, verilen kararları kesindir; ancak, kanun, kanun hükmündeki kararname veya içtüzüğün iptaline dair olan karar kesin değildir. Bu, yeni konulan hükümle öyle kabul edilmiştir. Bunun kesinleşmesi için şu üç halin birleşmesi lazım:

1. Anayasa Mahkemesi kararının Cumhurbaşkanlığına sunulduğu tarihten itibaren 15 gün zarfında, Cumhurbaşkanlığı tarafından hiçbir ses çıkarılmamış ve öylece sürenin geçirilmiş olması halidir.

2. Cumhurbaşkanının, «Ben itiraz etmiyorum» anlamında bir açıklamada bulunması halidir.

3. Anayasa Mahkemesine vaki itiraz üzerine, Genel Kurulun bu itirazı kabul etmemesi halidir.

Ancak bu hallerin tahakkukunda Anayasa Mahkemesinin kararı kesinleşir ve ondan sonra Resmî Gazetede yayımlanır. Bu itibarla Resmî Gazetede yayımlanması, basına intikal etmesiyle bir kargaşanın doğacağı ihtimali varit değildir.

Sonra, «Eski kanun kalkmış olacaktır. Bu kanun tekrar yürürlüğe girecek mi, girmeyecek mi? Bu da büyük bir kargaşa çıkaracaktır» dediler; fakat Sayın Azgur'dan çok beklerdim ki, metni iyice, dikkatle incelesinler de bu sözü ondan sonra söylesinler. Anayasa Mahkemesi kararı, Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte ancak iptal ettiği kanunlar yürürlükten kalkar. Resmî Gazetede yayımlanmadan önce hiçbir kanun, kanun hükmünde kararname veya içtüzük, yürürlükten kalkmaz. Ancak, bu iptal kararı kesinleşecek, yayımlanacak ondan sonra yürürlükten kalkacak. Bu bakımdan, o endişeleri de varit değildir. Herhalde kendileri de kabul buyururlar.

Mekanizmanın işlemesini arz edeyim, belki tereddütler hâsıl oldu. Çünkü, Sayın Azgur öyle konuştu ki, hazırlayıcı olduğum halde kendim bile şüpheye düştüm acaba diye. Bu şudur ve çok da iyi bir hükümdür aslında, çok yararlı bir hükümdür. Böyle

bir itirazın kabul edilmiş olması, Anayasa Mahkemesinin mensuplarını biraz daha dikkatli olmaya davet edecektir. Hemen hatıra gelir ki, her mahkeme, verdiği kararda dikkatli değil midir?.. Evet, her mahkeme verdiği kararda dikkatlidir şüphesiz. Yasaya aykırı bir hüküm çıkmasını hiç arzu etmez hiçbir hâkim; ama bir de bu kararın inceleneceğini bilirse, tiril tiril titrer. Bu işin içyüzü budur.

Biz istedik ki, böyle bir inceleme yolu, tekrar inceleme, araştırma yolu açık bulunursa, Anayasa Mahkemesine şimdiye kadar sürülen ta'nlar, tarizler hiçbir zaman vakî olmayacaktır ve hem de o kadar dikkatli olacaktır ki, bunun o kadar katkısı bulunacaktır ki, bundan sonra Cumhurbaşkanı böyle bir ihtiyaç bile duymayacaktır. Buna da kaniyiz.

Sonra, Anayasa Mahkemesi kararının, yine Anayasa Mahkemesi tarafından incelettirilmesinde hiçbir sakınca yoktur. Bu, bizim yüksek mahkemelerimizde teamüldür, çok eskiden beri yerleşmiş bir kuraldır. İlk mahkemenin verdiği kararlar Yargıtayda incelenir, Yargıtay dairelerinin verdiği karar ısrar üzerine genel kurulda incelenir. Bu kendi kendine bir kontrol sistemidir. Biz bunuda Anayasa Mahkemesine de getirmenin yararlı olduğunu düşündük ve çok da inanıyoruz.

Sayın Gökçe, dediler ki, «Beşte dört miktar şunu ifade eder; 12.. Anayasa Mahkemesinin kuruluşu 15 kişidir. Normal olarak, incelenmesini 9 kişi ile yapar Başkan dahil.» 15 kişinin beşte dördü 12 kişi eder. Bu, hukuken veya fiilen imkânsızlık hallerinde tanınmış bir imkândır. Hukukî imkânsızlık şudur örnek olarak arz edeceğim, olabilir ki, Anayasa Mahkemesi mensuplarından birisi, ikisi reddedilebilir mümkündür (o da buna dair kanunda vardır) veya hastadır, bulunamıyordur veya ölmüştür. Bu gibi, imkânsızlık hallerinde, böyle bir kapının açık bulundurulması düşünülmüştür. 12 kişinin de toplanması imkânı kabul edilmiştir. Sayın Gökçe buyurdular ki, «6 kişi bir iptal kararı verebilecektir. Zira 9 kişi ile toplanıyor, üçte ikisi 6 eder, 6 kişi iptal kararını verirse, geriye bir 6 kişi daha kalıyor, 12 olduğu takdirde. Onlar ne olacak?..» Bu düşünüş, hâkimlik felsefesinin tamamen zıddıdır. Zira, mahkemelere karar tashihi diye bir müessese kabul edilmiştir.

Bu şu demektir: Bir mahkeme kararını verir, kanunda gösterilen şartlarda ilgilisi der ki, «Ey hâkim, burada yanlışlık var, al tashih et.» İşte, hâkimlik, bu kararı alıp da tashih etmektir. Bu kararı yanlış gördüğü takdirde, hâkim kararı tashih edecektir. Kaldıki bir üye farkı vardır. O itibarla, mahkemeden, âdeta karar tashihi mahiyetinde Cumhurbaşkanının göstereceği gerekçeyi haklı bulur da bir hâkim, o haklı sözü kabul etmezse, hâkim değildir.

Bu itibarla, o da varit değildir. Takdir Yüce Kurulundur. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yazar.

HALİL İBRAHİM KARAL — Sorum var Sayın Başkan.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Karal.

HALİL İBRAHİM KARAL — Efendim, nereden bakarsanız bakınız, bu madde yargı organına, yargı gücüne, yürütme gücüne açık bir tecavüzdür. Ben, soru olarak şu şekilde arz edeceğim: Bu konuda yaptığım incelemede. Bir Anayasa Mahkemesinin çalışmasında, bu şekilde «Ben böyle bir karar aldım, sayın yürütme organı, ne buyurursunuz?..» der gibi, yargının kararının, yargı sürecinin tamamlanmasından önce böyle bir maddenin bulunduğunu zannetmiyorum; ama eksik bir inceleme yapmış olabilirim. Sayın Komisyon Başkanından başka ülkelerin anayasa mahkemelerinin çalışmalarında böyle bir usul, böyle bir ilke var mıdır?.. Özellikle yürütme organının, yargı organının bir kararına bu şekilde müdahalesi var mıdır?.. Kanımca, yargı organının bağımsızlığına en açık tecavüzlerden birisi bu maddedir. Saygılarımla arz ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Karal.

Buyurun Sayın Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım;

Bu madde, daha önce takdim ettiğimiz metinde yoktu. Sayın Gökçe bunu ileri sürdü. Bendenize göre çok isabetlidir. Yalnız bu, Yüce Kurulun kararına müsteniden getirilmiştir, biz kendiliğimizden koymadık. Yüce Kurul buna karar vermiştir.

BAŞKAN — Sayın Karal'ın sorusuna cevap rica ediyorum efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Soruyu pek anlayamadım Sayın Başkan.

BAŞKAN — Soruyu lütfen bir daha tekrar eder misiniz Komisyona yardımcı olalım.

HALİL İBRAHİM KARAL — Yürütme organının, yasama organının tam kararının ortasında, böyle bir müdahalesi, başka bir ülke anayasa mahkemesinde var, mıdır, yok mudur?..

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Başka bir anayasa mahkemesinin çalışmasında olup olmadığını bilmem; ancak bizim mahkeme teşkilatında her kim olursa olsun, ilgilendiği, kendisini alakadar ettiği konularda dava açmak, verilen kararlara itiraz etmek, temyiz etmek hakkına haizdir. Teşekkür ederim.

HALİL İBRAHİM KARAL — Efendim, yürütmenin engellemesi diyorum; benim soruma cevap olmadı bu...

BAŞKAN — Buyurun Sayın Gökçe.

ABBAS GÖKÇE — Sayın Başkan, Bu getirilen ayrıntılar karşısında öyle görülüyor ki, Komisyonun metni kabul edilse bile, Cumhurbaşkanının itiraz hakkı hukuken ve fiilen ortadan kalkmış oluyor. Ancak, Yüce Komisyon, toplanma nisabını 13 ve üye tamsayısının salt çoğunluğunu da 7 olarak kabul ettiği takdirde mesele halledilmiş olmaz mı?..

BAŞKAN — Teşekkür ederim. Buyurun Sayın Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Efendim, üye sayısının asgarî 13 olması, sonucu değiştirmez. Çünkü, 13 rakamının salt çoğunluğu yine 7'dir.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Güven buyurun efendim.

TURHAN GÜVEN — Sayın Başkan, değerli üyeler;

187/A'da iptale ilişkin kararların Cumhurbaşkanına sunulacağı belirtilmektedir. Bir evvelki maddede de, Anayasa Mahkemesinin verdiği ret kararının, Resmî Gazetede yayımlanması söz konusudur. Burada bizim tereddüt ettiğimiz nokta şu: Yani, bir iptal kararı verildikten sonra, bu, Cumhurbaşkanlığına sunulacağına göre, Cumhurbaşkanı, «Benim bunda bir itirazım yok.» deyip de altına bir imza mı atacak bu mahkeme kararının?.. Yani, Sayın Aldıkaçtı ile birkaç gün evvel bu konuda ufak bir ihtilafımız olmuştu, Anayasa Mahkemesini yüksek mahkeme kabul etmişlerdi. Buna göre yargı kabul etmişlerdi. Bu yargının verdiği kararın altında, Cumhurbaşkanının imzası olacak mıdır?..

Bir de Cumhurbaşkanı, kendisi iptal isteminde bulunmuş da bu iptale karar verildikten sonra, (ki, aslında gerçek ortaya çıkmış olacak, iptal istemi bir taraftan geldiğine göre.) acaba buna rağmen, bir fikir değişikliği ile birlikte, yine Cumhurbaşkanının bir itiraz hakkı burada da olabilecek midir?.. Gerçi muhal görünüyor; ama mümkün değil. İptal istemi kendisinden geldi, karar da böyle oldu; fakat ola ki, Cumhurbaşkanı değişti; seçimler yapıldı değişti, yeni gelen Cumhurbaşkanının bir itiraz hakkı olacak mıdır ve verilen bu kararın da yargı olacağına inanıyorlar mı?...

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Komisyon.

KÂZIM ÖZTÜRK — Sayın Başkan, acaba soru sorma imkânı kaldı mı?

BAŞKAN — Kalmadı efendim. Sayın Karal, Sayın Gökçe, Sayın Güven sordular.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA MUAMMER YAZAR — Sayın Başkanım, sayın arkadaşlarım;

Sayın Karal, başka memleketlerde böyle bir imkânın olup olmadığını sordular, en yetkili kişi Sayın Aldıkaçtı'dır. kendisi cevaplayabilirler efendim.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Cumhurbaşkanının kanunların iptali için Anayasa Mahkemesine başvurması, kendisinin evvela yaptığı yeminin bir gereğidir. Anayasayı korumak ve Anayasa hükümlerinin geçerliliğini daima muhafaza etmek hizmetinin doğal bir sonucudur. Fransız Cumhurbaşkanı da Konseye müracaat eder gerektiğinde. Almanya'da da aynı şekilde müracaat edilebilir. Biz, şimdi tekrar ikinci bir müracaat sistemi getirdik. Mesele sadece bundan ibarettir. Başka bir şey söyleyebilirdim; ama burada söylemek istemiyorum. Sadece şunu belirtmek istiyorum; tasarruf bir, iki, farketmez... Bir kere bir karar verilmiş, iki defa verilmiş, hiç mesele değişmez efendim. Mesele, müracaat ilkesinin kabul edilip edilmemesidir. Kabul edilmiştir, bizim Anayasa hukukumuzda da vardır. Biz, şimdi sadece tashihi karar niteliğine benzer bir durum yaratmış olduk, Sayın Abbas Gökçe'nin teklifi ve Genel Kurulumuzun dikkate alma kararı üzerine.

Sayın Turhan Güven'e de cevap vermek istiyorum: Gayet tabiî, Anayasa Mahkemesinin kararı gelince Cumhurbaşkanı onu onaylamayacak efendim. Provigasyon denilen bir usul vardır, onu yapacak, «Tamamdır» diyecek. Yani kendisi, «Tamamdır» diyecek, iade edecek, onlar yayımlayacak. Yoksa, tasdik falan bahis konusu değil efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim. Sorular cevaplanmıştır.

Komisyondan gelen 187/A metnini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. 187/A metni Komisyondan geldiği şekilde kabul edilmiştir.

190 ncı maddeyi okutuyorum:

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 13.9.1982 tarih ve 150 inci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önerge ile birlikte Tasarının 190 ıncı maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

3. Yüce Divan

MADDE 190. — Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu üyeleri, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyeleri, Cumhuriyet Başsavcısı, Cumhuriyet Başsavcı Vekili, Askerî Yargıtay Başsavcısı, Danıştay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkanun sözcüleri, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanır.

Yüce Divan, Yargıtay Birinci Başkanının Başkanlığında, Yargıtayın Ceza işlerini görmekte olan Birinci Başkanvekili ile Yargıtayın Ceza Daireleri Başkanlarından oluşur.

Kanunî mazeretleri sebebiyle Yüce Divana katılamayan Başkana Başkanvekili, daire başkanlarına da o dairelerin en kıdemli üyeleri vekâlet ederler.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya vekili yapar.

Yüce Divan kararları kesindir, ancak gerekçeli kararın tebliğinden itibaren onbeş gün içinde res'sen veya hükümlünün ya da vekilinin başvurusu üzerine Cumhuriyet Başsavcısı bir defaya mahsus olmak üzere, Yüce Divandan karar düzeltilmesi isteğinde bulunabilir.

BAŞKAN — Bu madde ile ilgili dört önerge bulunmaktadır. Sayın Bayazıt ve Sayın Uyguner'in verdikleri önerge var dikkate alınan.

Bir mütalaanız var mı efendim?

RIFAT BEYAZIT — Dikkate alınmıştır, yalnız, bizim elimizdeki metine göre, «ancak kararın tefhiminden itibaren» der ki, bu, tatbikata biraz aykırı düşer. Tefhim, gerekçeli değildir. «Gerekçeli kararın tebliğinden itibaren» olsa daha uygundur. Takdir Komisyonundur; o şekilde bir düzenleme yaparlarsa daha iyi olur, yoksa yerine getirmişler.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — «Kararın tefhiminden» yazıyor, «Tebliğinden» olacak herhalde.

RIFAT BAYAZIT — «Gerekçeli kararın tebliğinden itibaren» olacak efendim.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım;

Katılıyoruz. Zaten Anayasanın bir başka maddesi de, «Kararların gerekçeli olması»nı amirdir. Açıklık gelir. «Gerekçeli kararın tebliğinden» tarzında düzeltebiliriz efendim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — «Kararın tebliğinden.» Evet.

Teşekkür ederim Sayın Bayazıt.

Sayın Geboloğlu'nun önergesine geçiyorum.

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Sayın Başkan; bir redaksiyon aksaklığı vardır. Efendim, son fıkrada, «Gerekçeli kararın tefhiminden» yerine, «Açıklanmasından» dense...

BAŞKAN — Sayın Alpdündar, «Tefhiminden» değil, «Tebliğinden» deniyor, öyle düzelttik efendim.

MUSTAFA ALPDÜNDAR — Bir de efendim, altta «Karar düzeltilmesi» var, «Kararın düzeltilmesi» olması gerekir.

BAŞKAN — Efendim, o, hukukî bir tabir olduğu için böyle kalıyor zannediyorum.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım; «Karar düzeltme», eski deyişle «Tashihi kararın» karşılığıdır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Geboloğlu'nun önergesine geçiyorum. Buradalar mı?.. Yoklar.

Sayın Güray?.. Buradalar. Dikkate alınan önergeniz var. Yeni metin üzerinde söyleyeceğiniz bir şey var mı efendim?..

S. FERİDUN GÜRAY — Sayın Başkan; önergem dikkate alınmamıştır. Ancak koyduğum prensip dikkate alınmıştır. Yani, Yüce Divanın yedek üyelerle de toplanması hüküm altına alınmış, böylece, çalışmalarındaki kilitlenme önlenmiştir. Ancak, ben, ileride Ceza Dairelerinin sayısının artması ihtimaline binaen, Ceza Dairesi başkanlarının iştirak sayısını tahdit etmiştim. Ancak, Komisyonumuz, Sayın meslektaşım Güven'in önergesine katılmakla benim de endişelerimi gidermiş oldu. Onun için ben ısrarlı değilim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Güray.

Sayın Güven ve arkadaşlarının önergesi.

TURHAN GÜVEN — Sayın Başkan, Komisyon, önergemize aynen katılmıştır. Teşekkür ederim.

BAŞKAN — Bir başka önerge yoktur.

Komisyondan gelen metni, son fıkrada, «Ancak gerekçeli kararın tebliğinden itibaren» şeklinde değiştirmek suretiyle oyunuza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

191 inci maddeyi okutuyorum.

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun, 13.9.1982 tarih ve 150'nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 191 inci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI

Anayasa Komisyonu Başkanı

C. Danıştay

MADDE 191. — Danıştay, idare ve vergi mahkemelerince verilen kararlara son inceleme, mercii olarak; Kanunla gösterilen belli idarî davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakan üst derece idare mahkemesidir.

Danıştay, idarî uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlemek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin seçimi, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı ilkelerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Danıştay üyelerinin dörtte üçü, en az yarısı idarî yargıdan olmak üzere, adlî ve idarî yargı hâkim, savcı ve kanun sözcüleri arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başkanunsözcüsü, Başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla dört yıl süre için seçilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre, kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Efendim, bu hususta kabul edilen önergelere geçiyorum. Sayın Kırcalı?.. Buradalar. Sayın Kırcalı, sizin önergeniz var, mütalaanızı rica ediyorum.

SÜLEYMAN SIRRI KIRCALI — Efendim, kabul edilmemiş önergemiz, kısmen kabul edilmiş.

BAŞKAN — Hayır, şu var efendim, «Savcıları» sözü yerine «Kanun sözcüleri.»

SÜLEYMAN SIRRI KIRCALI — O tamam efendim, kabul edildi.

BAŞKAN — Efendim; «Kanun sözcüleri» şeklinde değiştirilmediğini görüyorum, halbuki katî şekilde kabul edilmişti. Bu katî oylama yapılmıştı.

SÜLEYMAN SIRRI KIRCALI — Evet, efendim, burada yok.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, zannediyorum, üçüncü fıkradaki, «Üzere adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları....» Orada değil mi efendim?.. Oraya, «Savcı ve kanun sözcüleri.» Çünkü orada, «Adlî yargıdan gelecek olanlar, hâkim ve savcılar, idarî yargıdan da hâkim ve kanun sözcüleri.» Oraya, «Hâkim, savcıları ve kanun sözcüleri» denilirse zannediyorum doğru oluyor.

BAŞKAN — Lütfeder misiniz, kaçıncı fıkra Sayın Akyol?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Üçüncü fıkra, dördüncü satır Sayın Başkanım, «Üzere adlî ve idarî yargı hâkim, savcı ve kanun sözcüleri arasından.»

BAŞKAN — Evet, bu şekilde oluyor.

Sayın Kırcalı'nın bu önergesi kabul edilmiştir.

Sayın Gökçe; «Adlî ve» kelimelerinin madde metnine ilavesini isteyen önergeniz.

ABBAS GÖKÇE — Sayın Başkan; Yüce Genel Kurulumuz, «Adlî ve» kelimelerinin metinden çıkarılması doğrultusunda karar almış idi. Bu kararın hiçbir yoruma tahammülü olmasa gerek. Çünkü iki kelimenin metinden çıkarılması şeklinde idi. Yüce Komisyonumuz ya eski metinde olduğu gibi getirmesi ya da bunu benimsemesi gerekirdi. Oysa Yüce Komisyonumuz, yeni bir yorum getiriyor ve çok tartışmalı ve çözülmesi müşkül bir durum ortaya sergiliyor. Şöyle ki; «Adlî yargı ve idarî yargı hâkim, savcı ve kanun sözcüleri arasından en az yargı, idarî yargıdan seçilecek» diyor.

Şimdi öyle ki, düşünelim efendim; dört açık varsa, dört açığın birisini Devlet Başkanı atıyor, geriye kaldı üç. yarısı seçilmiş olsa 1,5 kişi mi seçilecek? Bu

olmaz. Kaldı ki, bunu hiç tartışmaması gerekirdi. Çünkü Genel Kurulun iradesi, bu kelimelerin metinden çıkarılması idi. Bu yönden yapılan tasarruf İçtüzüğümüze de ve Genel Kurulun iradesine de aykırıdır.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, sizin önergeniz de aynı mahiyetete.

Buyurun Sayın Akyol.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Sayın Başkanım, değerli arkadaşlarım;

Burada bize verilen talimat «Bu konunun dikkate alınmak üzere yeniden düzenlenmesi» yolunda idi.

Sayın Gökçe'nin verdiği örnek varit olabilecek bir örnek değildir, mantığı da esasen yoktur, Arz edeyim.

Mevcut üyelerin dörtte biri Cumhurbaşkanı tarafından tayin edilecektir, en az yarısı idarî yargıdan gelecektir, fazla gelmesine bir mani yoktur. Burada, Genel Kurulumuzda beliren, uzun uzun konuşup tartıştığımız başka bir meselede de her iki yüksek mahkemenin arasında, her iki yargı kesiminin arasında bir irtibat, bir bağlılık birbirini anlama gibi ilkelerin yerleşmesi yolunda da direktif aldık ve Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurulunu bu fikir çerçevesinde düzenledik.

Bunda yargı esprisini zedeleyecek herhangi bir durum yoktur, Aramızdaki arkadaşlarımız Sayın Kırcalı, Sayın Gökçe, Sayın Azgur'a bakıyoruz, adlî yargıdan gelen arkadaşlarımız Danıştaya güçvermişlerdir. Sayın Gökçe ve Sayın Azgur'da bunlardandır, Sayın Kırcalı'nın yüksek hizmetlerini ve desteğini küçümsüyor değilim.

Demek ki, adlî yargıdan da geldiği zaman bir nakise değil, bir kuvvet doğuyor. Bu noktayı da ayrıca belirtmek istiyorum.

Özetle, hiçbir mantık hatası olmaksızın bu iki yüksek mahkememiz arasındaki işbirliğini ve anlayışı zannediyorum sağlayacağız.

Arz eder, saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın üyeler, dikkate alınan önerge Sayın Gökçe'nin, Sayın Genç'in, Sayın Kırcalı'nın ve Sayın Yarkın'ın aynı mahiyetteki önergeleridir.

Buyurun Sayın Eryılmaz.

AZMİ ERYILMAZ — Sayın Başkan, önergenin dikkate alınmasına uyulmadı, yeni bir madde sevk edildiği için sual hakkımız doğmuş sayılır.

BAŞKAN — Sayın Eryılmaz böyle bir tefsir mümkün değil, gayrimümkün efendim.

Redaksiyon için buyurun Sayın Cebeci.

ABDÜLBAKİ CEBECİ — Efendim, son fıkra «Danıştayın Kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri idarî yargının özelliği» dedikten sonra orada bir virgül şart.

BAŞKAN — Evet Komisyon?..

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ŞENER AKYOL — Teşekkür ederiz doğrudur.

BAŞKAN — Komisyon teşekkür ediyor ve «özelliğinden» sonra virgül.

Buyurun Sayın Evliya.

HALİL EVLİYA — Sayın Başkan, «B Danıştay» diyor, «ve» değil bunun (C) olması lazım. Sebebide şu : «Yüksek Mahkemeler» (A) «Anayasa Mahkemesi» (B) «Yargıtay» (C) Danıştay olması lazım. Burada (B) gösterilmiş ben basılı şeyden okuyorum. Ondan sonra mesela Sayıştay geliyor onun da (D), «Askerî Yargıtay» geliyor (D) değil (E) olması lazım...

BAŞKAN — Onları esasen numaralarla beraber tekrar bir daha gözden geçireceğiz.

Çok teşekkür ederim Sayın Evliya.

Bu maddeyi 3 üncü fıkrada yapılan «Hâkim, savcı ve kanun sözcüleri arasından» ibaresi şeklinde değiştirmek suretiyle maddeyi oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Efendim 192 nci maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 13.9.1982 tarih ve 150 nci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte Tasarının 192 nci maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

D. Sayıştay

MADDE 192. — Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerle sermayesinin yarısı veya daha fazlası bu dairelerce verilerek kurulan sabit veya döner sermayeli ya da fon şeklindeki idarelerin gelir, gider ve mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek, sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevli ilk ve son derece hesap mahkemesidir.

Silahlı Kuvvetler elinde bulunan devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi

usulleri, millî savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahallî idarelerin Sayıştayca denetim usul ve esasları, bunların yapıları ve faaliyet tarzları gözetilmek suretiyle kanunda gösterilir.

Sayıştay dairelerince, hesap ve işlemleri sonucu ilgilileri hakkında verilen hukukî sorumluluk kararları, Sayıştay Temyiz Kurulunca temyizen incelenerek kesin ve nihaî hükme bağlanır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim ve yargılama usûlleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, başkan ve üyelerinin teminatı kanunla belirtilir.

BAŞKAN — Teşekkür ederim, bu konudaki önergelere geçiyorum.

Sayın Önder ve 49 arkadaşının önergesi?...

NAZMİ ÖNDER — Sayın Başkan, uyulmuştur efendim, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Banaz?... Yok.

Sayın Doğu?...

AHMET SENVAR DOĞU — Buradayım Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, görüyor ve sizden cevap bekliyorum.

AHMET SENVAR DOĞU — Efendim, ben katılmıyorum katılmam mümkün değil.

BAŞKAN — Efendim ben de onun cevabını bekliyorum.

AHMET SENVAR DOĞU — Efendim ben 147 nci maddenin sonuna istemiştim, görülüyor ki, yine 192 olarak gelmiş.

BAŞKAN — Bu cevabı bekliyorum efendim işte.

Sayın Yeğenağa, Sayın Pamak.

Buyurun Sayın Yeğenağa hiç anlaşılmıyor efendim.

TURGUT YEĞENAĞA — Efendim, önergem hakkında konuşmak istiyorum.

BAŞKAN — Konuşacaksınız efendim, müsaadenizle diğer arkadaşlarıma da soracağım ondan sonra konuşacaksınız efendim.

Sayın Fahri Öztürk?...

FAHRİ ÖZTÜRK — Dikkate alınmıştır, Sayın Komisyona teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Fırat?...

AYHAN FIRAT — Dikkate alınmıştır. Komisyona teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sayın Doğu diğer bir önergeniz.

AHMET SENVAR DOĞU — Kısmen de olsa dikkate alınmıştır efendim.

BAŞKAN — Sayın Kuzuoğlu, Sayın Tosyalı?...

LÜTFULLAH TOSYALI — 4 önergemde dikkate alınmıştır Sayın Başkan, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Sıra ile söz veriyorum efendim.

Sayın Doğu buyurun.

AHMET SENVAR DOĞU — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bugün Anayasa Komisyonumuzun ikidir işgüzarlığı ile karşı karşıyayız. Bunlardan bir tanesi daha önce geçti «Merkez Bankası» ile ilgili idi.

Bugün ikinci işgüzarlığı, Sayıştayla olan dispozisyon noktasında toplanıyor. Genel Kurulumuzun bir kararı var idi. Her ne kadar uyulması için gönderilmiş idi ise de, Sayıştayın fonksiyonları gereği yüce mahkemeler arasında değil, malî denetimden sonra bir yere yerleştirilmesine, o günkü mevcudun bir hayli ekseriyetiyle karar verilmiş idi.

Şimdi görüyoruz ki, Anayasa Komisyonumuz tekrar bu maddeyi, kısa olan ilk hazırladığı metinden biraz daha uzunca bir metni huzurunuza getirmiştir. Tabiî takdir Yüce Kurulundur; Sayıştayın yüce mahkemeler arasında sayılmasında şüphesiz ki devletimiz bir şey kaybetmez; yalnız ne var ki, işin gereği bu değildir. İşin gereği, tarafları dinlemeyen bir mahkemenin, sadece hesapları yargılayan, hesaplar dolayısıyla saymanları yargılayan bir mahkemenin yüce mahkemeler arasında, yüksek mahkemeler arasında sanırım yeri olmamalıydı.

Yüce mahkemeler biliyorsunuz tarafları dinlemek suretiyle vekillerini dinlemek suretiyle dosya üzerinden bazen vicahî bazen şifahî kararlar verirler; ama görüyorum ki, Sayıştayın yaptığı işlemler gereği bunlardan pek çoğu noksandır, yaptığı sadece hesap incelemesinden ibarettir. Taraflara rücu imkânı bazı hallerde son derece kısıtlıdır, sadece muhasiplere zimmet çıkarmakla yahut muhasipleri ibra etmekle görevlidirler. Bu nedenle Sayıştayın hesap incelemelerinin, malî hükümlerin arkasına alınmasında büyük bir fayda bulunmakta idi. Nitekim, 1961 Anayasasında durum böyle idi. Sonra gördük ki, zaten kararlarıyla ilgili bir hüküm de metne girmiş. Artık bunun yüce mahkemeler arasında sayılması fuzulî idi.

Sonra, Anayasa Komisyonumuzun bir tutarsız durumuna huzurunuzda değinmek isterim : O gün

Sayın Sözcümüz, hatırlayacaktır değerli arkadaşlarım, «Biz zaten yüce mahkemeler arasında olmasına katılmıyorduk, bir defa getirdik bunu, Genel Kurulun bakalım temayülü nedir; temayülünü öğrenmek üzere getirdik» dendi; fakat görüyoruz ki, temayülden de öte birtakım Kayseri'li akrabalıklar burada mühim faktör olmuştur. Sayın Sayıştay Başkanının Kayseri'liliği, üzülerek ifade etmek isterim ki Anayasa Komisyonunu fazlasıyla etkilemiş.

Evet efendim, ben fazla sözü uzatmayacağım; takdir Yüce Heyetinizindir.

Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Komisyon?..

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayıştay ile ilgili verilen önergelerin galiba sadece Sayın Doğu dışında kalanların hepsini yerine getirdik. «Kamu iktisadî teşebbüslerini» konudan çıkarttık, «Sayıştay denetimini hukukîlik, iktisadîlik, verimlilik ve yerindelik ilkelerine göre yapar» cümlesini çıkarttık ve yalnız Sayıştaya yüksek mahkemeler arasında yer verdik, Sayın Doğu'nun görüşüne katılmadık.

Sayın Doğu sözlerini bitirirken yaptığı açıklamalarla gerçekten bizi üzdü ve bu Yüce Meclisin şimdiye kadar alışık olmadığı bir tenkit sistemini ortaya attı. Ben sadece şunu söylemek isterim : Bu vesileyle de Sayıştay Başkanının Kayseri'li olduğunu öğrendim ve Değerli Arkadaşım Sayın Feyzioğlu da Kayseri'lidir; ama bu konuyu biz çok daha önce tartıştık. Bu konuyu ben şahsen ele aldım, bir Anayasa Öğretim Üyesi olarak. Anayasa Mahkemesi kanunlarını incelemeye başladığımız devirlerde, Danıştayla Sayıştay arasındaki bir mücadelenin insanı teessüre gark eden, boğan bir mücadelenin hikâyesini yahut seyrini takip ettiğimiz zaman ben sorun üstüne eğildim Anayasa Komisyonu Başkanı olarak ve gördük ki, Danıştay maalesef dört defa, üst üste Sayıştayın kararlarını denetleme yetkisine sahip olduğunu, kendisinin Sayıştayın üzerinde olduğunu iddia etmiştir, Anayasa Mahkemesi de ilk dört kararında bunu reddettikten sonra, nihayet beşincisinde, değişen çoğunluk dolayısıyla bu kararı kabul etmiştir.

Bir Anayasacı olarak buraya gelirken evvela bu olayların etkisi altındaydım; hatta Sayın Feyzioğlu'yla konuyu dahi görüşmedim ve bu arada la cour de compte, yani yüksek hesap mahkemesi kavramını da bildiğimden, uygulaması konduğundan bu maddeyi ilk şeklinde kendiliğinden düzenledik ve yeniden oylama yapıldı, dün akşam yahut evvelsi akşam, onu da söyleyebilirim, sekize beş Anayasa Komisyonu çoğunlukla Sayıştayın bir yüksek mahkeme olduğuna ve bu arada yerini muhafaza etmesine karar verdi. Bu oylamada sadece Sayın Feyzioğlu'nun tek bir oyu vardı; o kadar ve dediğim gibi, bu şekilde bir yorum bizi çok fazla üzmüştür Anayasa Komisyonu olarak ve ümit ederim ki Yüce Mecliste bu tür suçlamalar bir daha tekerrür etmez.

Sayıştayın fonksiyonuna gelince : Sayıştay gerçekten bir hesap mahkemesidir; fakat öyle bir hesap mahkemesidir ki, hesapları tetkik ederken bir yolsuzluk gördüğü zaman yolsuzluğu yapan memuru alıp, dinlemek, onun suçunu tespit etmek, suçu varsa onu para cezasına mahkûm etmek, maaşından kesmek ve bunu bir kesin karar olarak yapmakla yetkilidir, yani tıpkı bir mahkeme gibi yahutta bir Anayasa Mahkemesinin kesin karar vermesi gibi, Sayıştay da bir memuru yargılayabilmekte ve denetiminin sonunda onun suçlu olduğunu ilan edebilmektedir ve memur bu mahkûm edildiği parayı ödeyebilmektedir. Burada Sayıştayın Temyiz Kurulunca temyizen incelenerek kesin ve nihaî hükme bağlanır, tamamen kazaî olan bir usuldür, kazaî olan bir yöntemdir ve bundan dolayıdır ki, biz Sayıştayın bir yüksek mahkeme olduğu inancıyla bu hükmü düzenledik ve yüksek huzurunuza getirdik.

Sayın Doğu sık sık bize yaptığı tarizlerde daima bu dikkate almakla karar vermeyi birbirine karıştırmaktadır. Artık işin sonuna geldik, bundan sonra belki olmaz; fakat eğer Yüce Meclis buna karar vermişse, «Anayasa Komisyonunun dikkatine» diye karar vermiştir, Anayasa Komisyonunun Sayıştay maddesini 147 nci maddeye koymasını dikkatine sunmuştur. Biz de değerlendirdik ve söylediğim gibi, Sayıştayın yerinde kalmasının uygun olacağını, fonksiyonunun bir yargı fonksiyonu olduğunu ve kendisinin bir yüksek mahkeme olarak telakki edilebileceği sonucuna vardık.

Takdir Yüksek Heyetinizin olmakla beraber, istirhamımız bu önergenin kabul edilmemesi ve Anayasa Komisyonunun bu kararına uymanızdır.

En derin saygılarımla efendim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın Yeğenağa, sizin önergenizde dikkate alınmayan hususlar mı var efendim?

TURGUT YEĞENAĞA — Bir husus var, onu arz edeceğim.

BAŞKAN — Efendim, alınmayan husus için ancak görüşme imkânı vardır; buyurun efendim.

TURGUT YEĞENAĞA — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Sayıştayın İktisadî Devlet Teşekküllerinin hesaplarını tetkik etmemesi hususu kabul edilmiş, Sayın Nazmi Önder'in önergesiyle birlikte bir ayrı madde haline getirilmiş durumda ve şimdiye kadarki Sayıştayın denetlemekte olduğu teşekküller ancak denetimde kalmış durumda. Benim önerim de aynen Ahmet Senvar Doğu'nun önergesi gibiydi; Sayıştayın yine eskiden olduğu gibi malî denetleme bölümüne nakli konusunda bir önerge vermiştim; (Önergemin içinde o da vardı) fakat şimdi görüyorum ki, hakikaten Sayıştayın bu haliyle bu yerde kalmasında bence fayda var. Sayın Ahmet Senvar Doğu'nun da bana katılacağını tahmin ederim; çünkü eski malî denetim bölümüne giderse, bir gün yine «İktisadî Devlet Teşekküllerini de bunların malî denetimine verelim» maddesi çıkabilir. Onun için böyle ayrıca bir yargı organı olarak kalmasında fayda var.

Saygılarımla efendim.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

Sayın üyeler, 192 nci maddeyi Komisyondan geldiği şekliyle oyunuza sunuyorum.

SALİH İNAL — Sayın Başkan, redaksiyonla ilgili bir husus var.

BAŞKAN — Buyurun Sayın İnal.

SALİH İNAL — 192 nci maddenin birinci satırında, «Sayıştay Genel ve Katma Bütçeli dairelerce «deniliyor», «dairelerle» olması lazım efendim.

ANAYASA KOMİSYONU ADINA RECEP MERİÇ — Evet, «dairelerle» olması lazım, daktilo hatası.

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın İnal.

Bu tashihle 192 nci maddeyi oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

194 üncü maddeyi okutuyorum :

Danışma Meclisi Başkanlığına

Danışma Meclisi Genel Kurulunun 13 . 9 . 1982 tarih ve 150 inci Birleşiminde dikkate alınmasına karar verilen önergeyle birlikte tasarının 194 üncü maddesi yeniden incelenmiş ve önergeler dikkate alınarak yeniden düzenlenen madde metni ilişikte sunulmuştur.

Saygılarımızla arz olunur.

Orhan ALDIKAÇTI
Anayasa Komisyonu Başkanı

E) Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

MADDE 194. — Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerin yargısal denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olan üyeleri, mahkemenin bu sınıftan olan başkan ve üyeleri tamsayısının salt çoğunluğu ile en az yarbay rütbesinde birinci sınıf askerî hâkimler içinden her boş yer için gösterilecek üç aday arasından; hâkim sınıfından olmayan üyeleri, iki yılını doldurmuş kurmay yarbaylarla, albay rütbesinde üç yılını doldurmamış kurmay subaylar içinden Genelkurmay Başkanlığınca her boş yer için gösterilecek üç aday arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır.

Mahkemenin Başkanı, Başkanunsözcüsü, Daire Başkanları, hâkim sınıfından olanlar arasından seçilir.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetinin gereklerine göre, kanunla düzenlenir.

BAŞKAN — Bu madde ile ilgili bir tek önerge var; Sayın Uyguner ve Sayın Bayazıt'ın.

Sayın Bayazıt, buyurun efendim.

RIFAT BAYAZIT — Sayın Başkan, Komisyona çok çok teşekkür ederiz. Önergemizi dikkate almış, yerine getirmiş ve hatta daha iyi bir şekilde tanzim etmiş, çok teşekkür ederiz.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

194 üncü maddeyi...

MUZAFFER SAĞIŞMAN — Redaksiyon bakımından efendim.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Sağışman.

MUZAFFER SAĞIŞMAN — Efendim, «Başkanunsözcüsü»nün, «Kanun Başsözcüsü» olması gerekir herhalde.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — «Başkanun sözcüsü».

MUZAFFER SAĞIŞMAN — «Başkanun» olur mu?

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI ORHAN ALDIKAÇTI — Öyle efendim.

BAŞKAN — 194 üncü maddeyi Komisyondan geldiği şekliyle oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sayın üyeler, bu suretle elimizdeki işleri ikmal etmiş bulunuyoruz. Yarın Komisyon özel çalışma yapmak istiyor. Bu sebeple, müteakip toplantıyı 17 Eylül 1982 Cuma günü saat 09.00'a bırakmak istiyorum. Bu tarihte toplanılmasını oylarınıza sunuyorum. 17 Eylül Cuma günü saat 09.00'da toplanılmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

17 Eylül 1982 Cuma günü saat 09.00'da toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Teşekkür ederim.

Kapanma Saati : 19.05

DANIŞMA MECLİSİ
GÜNDEMİ

151 *inci* BİRLEŞİM

15 Eylül 1982 Çarşamba

Saat : 9.00

1. — BAŞKANLIĞIN GENEL KURULA SUNUŞLARI

2. — SEÇİM

3. — OYLAMASI YAPILACAK İŞLER

4. — KANUN TASARI VE TEKLİFLERİ İLE KOMİSYONLARDAN GELEN İŞLER

(1). — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu. (1/463) (S. Sayısı : 166, 166'ya 1 inci Ek) (Dağıtma tarihi : 18 . 7 . 1982, 31 . 7 . 1982).